

Bringing Organisations & Network Development
to higher levels in the Farming sector in Europe

BOND Jogi Jó Gyakorlat Tanulmány

**készítette a Kisléptékű Termékelőállítók és Szolgáltatók
Országos Érdekképviselőinek Egyesülete, Magyarország**

lezárva: 2019. november 30.

THIS PROJECT HAS RECEIVED FUNDING FROM THE EUROPEAN UNION'S HORIZON 2020 RESEARCH AND INNOVATION PROGRAMME UNDER GRANT AGREEMENT N° 774208

Szerkesztette:

Szabadkai Andrea
Major Ágnes
Kujáni Katalin

Szerzők:

Szabadkai Andrea
Kujáni Katalin
Lámfalusi Ibolya
Kajner Péter
Major Ágnes
Orosz Flóra
Szabó Dorottya

A II. fejezetet szerzője: Lámfalusi Ibolya

Közreműködők: Abonyi Dávid
Jancsó Gézáne

A tanulmány anyaggyűjtése lezárult 2019. november 30-án.

A tanulmányban ismertetett információk és nézetek teljes egészében a szerzők nézeteit tükrözi.

Ez a tanulmány a BOND projekt keretében készült jelentés alapján készült, amelyet az Európai Unió Horizont 2020 Kutatási és Innovációs Programjának 774208 számú Támogatási Szerződése finanszírozta.

Tartalom

I.	Vezetői összefoglaló	5
II.	Bevezető.....	11
III.	Fenntartható gazdálkodás a mezőgazdaságban	12
III.1	Együtműködések segítése családi gazdaságok és a mezőgazdasági tevékenység fogalmának széleskörű meghatározása által.....	12
III.2.	Könnyített adózási feltételek a mezőgazdasági tevékenységhez kapcsolódóan	18
III.3	Kezdő vállalkozások segítése	25
IV.	A piacra jutást segítő jogi szabályozás.....	28
IV.1.	Szövetkezet.....	28
IV.2	Versenyjog.....	35
IV.3	A mezőgazdasági termelők értékesítési együttműködésére vonatkozó egyéb jó gyakorlatok.....	37
IV.3.1	Ausztria.....	39
IV.3.2	Franciaország	39
IV.3.3	Olaszország.....	40
IV.3.4	Románia.....	43
IV.4	Együttes fellépések a helyi, tradicionális élelmiszerekért.....	43
IV.4.1	Ausztria.....	44
IV.4.2	Cseh Köztársaság	44
IV.4.3	Hollandia	44
IV.4.4	Olaszország.....	45
IV.4.5	Románia.....	45
IV.4.6	Spanyolország	46
IV.5	Higiéniai rugalmasság	46
IV.5.1	Cseh Köztársaság	52
IV.5.2	Horvátország	53
IV.5.3	Franciaország	54
IV.5.4	Magyarország	59
IV.5.5	Norvégia	61
IV.5.6	Lengyelország.....	62
IV.5.7	Portugália.....	63
IV.5.8	Románia.....	63
IV.5.9	Szlovákia.....	65
IV.5.10	Spanyolország.....	66
IV.5.11	Egyesült Királyság.....	68
V.	Környezeti fenntarthatóság.....	70

V.1 Élőhely megőrzés.....	70
V.1.1 Hollandia.....	70
V.2 Közétkeztetés	71
VI. Egyéb jogi jogyakorlatok.....	74
VI.1 Szociális gazdaság, szociális farmok a közjőért.....	74
VI.1.1 Olaszország / Szociális gazdaság a mezőgazdaságban	76
VI.1.2 Norvégia / Szociális farmok.....	76
VI.1.3 Románia.....	77
VI.1.4 Spanyolország	77
VI.1.5 Szlovákia.....	77
VI.2 Norvégia – udal law	78
VI.3. Románia - Közbirtokosság.....	78
VI.4 Valencia – huerta	79

I. Vezetői összefoglaló

A tanulmányban az egyes európai uniós országok eltérő jogrendszerében a mezőgazdasági szektorban létező jó jogi gyakorlatok, és támogató eszközök kerültek összegyűjtésére, amelyek a gazdálkodókat abban segítik, hogy javaslatokat fogalmazzanak meg európai példákon keresztül, amellyel a különféle jogi akadályokat leküzdhetik, és amelyeket mind a gazdák és az őket segítő civil szervezetek a mindennapjaikban használni tudnak.

A mezőgazdasági szektort érintő kereskedési szabályok, a mezőgazdasági tevékenységre, értékesítésre és a szövetkezetre vonatkozó szabályozás képezték a vizsgálat tárgyát. Egyes esetekben a mezőgazdasági adózási szabályok is tárgyalásra kerültek. A versenyjog a tanulmány külön részét képezi, de nagy jelentősége van a gazdák együttműködésének elősegítése esetében.

A tanulmány kifejezett célja, hogy a marginális, kisléptékű mezőgazdasági termelők szemszögéből is vizsgálja meg az ösztönző megoldásokat. Ennek oka, hogy csak gazdaságilag működni és előrelépni képes egyéni gazdálkodó lesz képes arra, hogy együttműködést kívánjon kialakítani más gazdálkodókkal együtt. A gazdák közös fellépése végső soron ezen jogi jó gyakorlatok segítségével lehetőséget ad maguk és szervezeteik részére arra, hogy a döntéshozatal aktív részesei lehessenek.

Ez a vezető összefoglaló a tanulmányban kifejtett jogi jó gyakorlatok legrelevánsabb elemeit mutatja be, amelyek hozzájárulnak a "collective action", a termelői együttműködések fejlődéséhez különös tekintettel a közép-kelet-európai régióban.

Javaslatok:

- A termelők fenntarthatóságának egyik feltétele a diverzifikáció, amely biztosításához tagállami szinten szükséges támogató adózási szabályozó keretek megalkotása, amelyek ösztönzik a feldolgozást és a mezőgazdasághoz és élelmiszerelőállításához kapcsolódó szolgáltatásokat, a falusi turizmust, valamint a szociális farm szolgáltatást.
- A családi gazdaságok elősegíthetik a fiatalok gazdálkodásba való visszatérését, ott maradását, a generációváltást. A generációváltást és modernizációt (KAP 2020 célkitűzések) ösztönző programok alapvető feltétele, hogy az öröklési, földszerzési szabályok segítsék a fiatal gazdák földhöz jutását, kezdő vállalkozásokra könnyített feltételeket biztosítsanak.
- A kistermelők piacra jutása sokszor a rövid ellátási láncok által valósítható meg sikeresen, azonban azok részletszabályozása még nem kiforrott a legtöbb tagállamban. Ezért a európai és nemzeti jó gyakorlatokat figyelembe vevő, az innovatív értékesítési formákat elősegítő szabályozásra van szükség. Nagyon fontos, hogy az EU előmozdítsa az innovatív rövid ellátási láncok létrehozását a jövőben. Mindazonáltal megfelelő intézkedésekre van szükség annak érdekében, hogy a rövid forgalmazási csatornák számára kedvező rendeleteket semmilyen szabadkereskedelmi megállapodás ne sértse meg, sem EU-s, sem nemzeti szinten.
- A formális szövetkezeti keretek mellett már megjelentek innovatív, jelenleg inkább informális formában működő együttműködési formák (collective action). Ezeknek a működését lehetővé tevő jogi keretek megteremtése és támogatási politikák hozzárendelése javasolt.

- A mezőgazdasági és nem mezőgazdasági tevékenység elhatárolása és eltérő adóztatása bonyolulttá teszi a gazdálkodó számára az adminisztrációt, ezért javasoljuk ennek feloldására a bizonyos méltányos mértékű bevételi értékhatárig megengedő, a másodlagos és kiegészítő tevékenységek bevallását a mezőgazdasági tevékenység keretében.
- Javasoljuk az Európai Unió Bizottságában, vagy háttérintézményeiben (KFI munkacsoport, EIP AGRI munkacsoportok) külön munkacsoport létrehozását a marginális, kézműves, és a mezőgazdaság egyéb diverzifikációs termékeihez kapcsolódó jogszabályok integrált kezelésére, szakmai képviselőre, útmutatások nyújtására.
- Európai Unió és az arra épülő nemzeti útmutatók és jó gyakorlat példák készüljenek (EIP AGRI és ENRD hálózaton keresztül publikálva), amelyek megkönnyítik a tagállami jogalkotást és hatósági jogalkalmazását:
 - a Higiéniai Rendeletcsomagban található rugalmassági higiéniai szabályok egy útmutatóban való összegyűjtése, amely bátorítja a hatóságokat, hogy ennek megfelelően segítsék elő ennek alkalmazását;
 - útmutató közös feldolgozó kisüzemek, mobil feldolgozó és -vágóhíd kialakítására és működtetésére a könnyített higiéniai és adminisztratív feltételek alkalmazásával;
 - környezeti és társadalmi szempontokat magába foglaló közétkeztetési beszerzési és szolgáltatás útmutató;
 - útmutató az állati melléktermékek kézműves szintű, helyi alkalmazására (pl.: gyapjúfeldolgozás nemezeléssel, fonással, ill.
 - útmutató kozmetikumok előállítására élelmezés célú termelői alapanyagokból (pl: tej, uborka, méz stb. felhasználásával).
- Javaslatok a Közös Agrárpolitika 2020 utáni programozására vonatkozóan:
 - A KAP II. pillérében olyan támogatási intézkedések kidolgozására van szükség, amelyek lehetővé teszik a kistermelők együttműködését, ezen belül a legkisebb termelőket is és a helyi élelmiszerláncok fejlesztését (REL) -
 - A 2014-2020-as Vidékfejlesztési Programban egyes tagállamokban alkalmazott "csoportos támogatási forma" lehetővé tétele a REL szereplők és kistermelők, szociális vállalkozások számára (pl.: AKG Hollandiában és EIP Írország);
 - A beruházási támogatások esetében a versenyképességi célokon túl javasoljuk a társadalmi pozitív hatások figyelembevételét (pl.: környezeti fenntarthatóságnak, társadalmi közjóknak, közösségfejlesztési hatásnak, etikus magatartásnak való megfelelés szempontjai szerint).
 - Az élhető vidéki körülményeket támogató intézkedésekbe javasoljuk ösztönözni diverzifikációs mezőgazdasági tevékenységeket, benne a szociális farmszolgáltatásokat.
 - Javasoljuk a diverzifikációs támogatások, a kis gazdaságok beruházási támogatásai, és a szociális gazdaság mezőgazdasági, élelmiszer feldolgozó és értékesítő területeinek részlelőfinanszírozásos, átalányalapú támogatást javaslunk,

logi szabályozásra vonatkozó jó gyakorlatok

1. Ha egy tevékenység költsége nagyobb, mint a várható bevétel, úgy a gazdálkodás ökonómiai szempontból nem fenntartható, nem nyújt megélhetést. A megélhetés a bevétel nagyságán túl, – főleg kis volumenű előállítás esetén – nagyban függ a termelési költségektől, az adó és járulékterhektől. Sok esetben a költségek azért túlzottan nagyok, mert egy kis egyéni termelőnek is olyan higiéniai, környezetvédelmi stb. előírásoknak kellene megfelelnie, üzemi infrastruktúra és beruházás által, amit a kis volumen nem tesz lehetővé. Kutatásaink során (nemzeti workshopok, kérdőíves felmérések során) bebizonyosodott az a hipotézisünk, miszerint **a rugalmas segítő szabályok**, amelyek a mezőgazdasági tevékenység definiálását, kezdő vállalkozás segítését, az adó könnyítéseket, együttműködési formák elősegítését és a családi gazdaságok formáit érintik, **valóban hozzájárulnak a termelők gazdasági és társadalmi fenntarthatóságához.**

2. **A mezőgazdasági és nem mezőgazdasági tevékenység elhatárolása és eltérő adóztatása többféle módszer és nyilvántartás egyidejű alkalmazását vonja maga után, ami bonyolulttá teszi a gazdálkodó számára az adóadminisztrációt.** Ennek feloldása valósul meg az osztrák szabályozásban, amely bizonyos bevételi értékhatárig (33 000 EUR) megengedi a másodlagos és kiegészítő tevékenységek bevallását a mezőgazdasági tevékenység keretében. Ugyancsak az adózási adminisztrációt könnyíti meg, hogy Ausztriában a házastársak közösen adhatják be adóbevallásukat, csakúgy, mint Romániában.

3. A mezőgazdasági tevékenység az európai országok többségében kis méretű családi gazdaságokban folyik, ezért **jó gyakorlatnak tartjuk, hogy a tagállamok jelentős részében az adózás az üzemmérettel összefüggésben került kialakításra.** A vizsgált tagállamok zömében az adórendszer elismer egy olyan alacsony méretet/volument (ezt általában a bevétel, vagy a jövedelem bizonyos nagyságrendjében határozzák meg), amely alatt nem kell adót fizetni (pl. Magyarország – 4 M HUF bevétel, Romániában termékkörönként naturáliában megadott határokig, Szlovákiában – 4035,84 EUR, Ausztriában – 11 000 EUR, Horvátországban – 85 000 HRK, Norvégiában 6580 EUR). Azonban nagy figyelemmel kell lenni ezen értékhatárok megalkotására, mivel **a sokszor csábító adókedvezmények miatt a termelők elesnek támogatási és agrár hitelezési, finanszírozási lehetőségektől.**

4. Az egyedi könnyített adózási formák jellemzően a magánszemélyek adózáshoz kapcsolódnak, de ettől eltérő gyakorlat is előfordul. **A kis méretű (több esetben újonnan alapított) vállalkozások adóztatására** jó példa Romániában a mikrovállalati adó, amely mezőgazdasági tevékenység esetén is alkalmazható, amellyel a társasági adót váltható ki. Az adó alapja a nettó árbevétel, mértéke pedig az alkalmazottak számától függően legfeljebb 3 százalék.

5. Az együttműködések egyik első, de nagyon fontos szintje **a család**, a család tagjainak együttműködése. A családi gazdaság tevékenységének ösztönzésére több tagállamban látunk gyakorlatokat pl.: Horvátország, Portugália, Ausztria, Franciaország. Ezek a szabályok többnyire érintik a rokonsági szintek meghatározását, a közös tulajdon kezelését, az öröklést, a folytatható mezőgazdasági tevékenységek formáit és a támogatások, ill. adó kedvezmények igénybe vételét. Azonban az is látható a kutatások és projekt workshop eredmények során, hogy **az előállítás mennyiségére, vagy bevételre vonatkozó szabályozás során túl szűken értelmezett szabályok a családokat egy amatőr** (csak felesleg értékesítése) **termelési közegbe kényszerítheti, ami a fejlődésük legnagyobb gátjává válhat** pl.: Portugália, Magyarország.
6. A kistermelői piacra jutás egyik legnagyobb lehetősége az Európa minden pontjában jelentős fejlődésnek indult rövid ellátási lánc (REL). **Azonban a REL fogalma se európai, se tagállami szinten nem tisztázott, nem egységes, így az értékesítési csatornák sokszínűségében, innovációjában rejlő lehetőségek nincsenek kihasználva ((EIP AGR Focus Csoport, 2015, JRC tudományos és policy jelentések, 2013, SKIN jelentés 2017)¹.** A közösség által támogatott mezőgazdaság, online értékesítés, közétkeztetés, közös értékesítés, szövetkezeti értékesítés, mind olyan közös együttműködési tevékenységek, amelyek a termelők gazdasági fenntarthatóságához járulnának hozzá. **A legtöbb vizsgált tagállamban hiába vannak meghatározva jogszabályban a REL és néha kapcsolódó fogalmak, a kereskedelmi formákra vonatkozó részletszabályok** (pl.: közbeszerzés, értékesítés formája, szereplői és helye, bizonylatolása, pénztárgép kötelelem, szállítmányozása, hulladékgazdálkodás), **továbbá a köztes szereplők formái, személyei nem kidolgozottak.** Ami azt is jelenti, hogy az újszerű REL kereskedelmi formákat nem tudják alkalmazni a termelők és hatóságok értelmezni. Ugyanakkor az is kijelenthető az elvi támogatás a legtöbb országban létezik. Jó gyakorlat az olasz és norvég példa, ahol a szövetkezeti forma nem köztes szereplőként jelenik a REL-ben, annak ellenére, hogy megvásárolja a tagjai termékét és továbbértékesíti közös fellépés formájában. Másik jó gyakorlat valenciából származik (201/2017 decreto és 134/2018 decreto), amely a REL és szereplőinek fogalmát meghatározva, higiéniai könnyítéseket biztosít a helyi erőforrásra épülő, társadalmi és környezeti közjót előállító kistermelői feldolgozáshoz.
7. A piacra jutás témakörében az **élelmiszerfeldolgozás köztes szereplőinek definiálása különösen fontos kérdésként merült fel több nemzeti workshopon és az általános kérdőívben adott válaszban.** Sokszor nem tisztázott és a hatóságok által nem egyértelműen kezelt, hogy a feldolgozás köztes szereplőként vagy csak egy szolgáltatásként értelmezhető. Franciaországban például létezik a termelőknek olyan közösen irányított feldolgozó pontja, amely a tagi termelőknek szolgáltatást nyújt, így a

¹ Kneafsey, M., Venn, L., Schmutz, U., Balázs, B., Trenchard, L., Eyden-Wood, T., Bos, E., Sutton, G. and Blackett, M., 2013. Short food supply chains and local food systems in the EU. A state of play of their socio-economic characteristics. JRC scientific and policy reports, 123.

Kneafsey, M. "EIP-AGRI Focus Group Innovative Short Food Supply Chain management." Final report, Brussels: European Commission (2015).

De Pascale, Gianluigi, et al. "Economic sustainability in Short Food Supply Chain. The case of the Horizon 2020 project" Short Food Supply Chain Knowledge and Innovation Network (SKIN)." RIVISTA DI STUDI SULLA SOSTENIBILITA' (2017).

termelő az így feldolgozott terméket saját feldolgozott termékét értékesítheti. Ez esetben nem szükséges minden gazdának ehhez a magas költségű beruházás és élelmiszerüzemi feldolgozó szakképzettség. A közös feldolgozó pont pedig élelmiszer higiéniai szempontból kisüzemi kategóriában marad, ami lehetővé teszi a rugalmasság elvén előállított, a helyi erőforrásokra alapozott kistermelői kategóriába eső termék előállítását több termelő együttműködésben.

8. Többször azonosítottuk azt a problémát, hogy **a kis- és nagytermelőkre, kis- és nagy élelmiszerfeldolgozókra és vidéki szolgáltatókra nincs differenciált szabályozás.** Mind alap-, mind feldolgozott termék kategóriában hiányzik a kisüzemi kategória (kisüzemi pékség, kisüzemi húsfeldolgozó, lekvárelőállító, kézműves sajtműhelyek stb.), amely méretének és gazdasági potenciáljának megfelelő jogi környezetben tudna működni (higiénia, adminisztráció, szakképzettségi elvárások, infrastruktúra, környezetvédelmi szabályozások, adózás, stb.). Ez a hiány kiemelten érinti a szociális gazdaságban élelmiszerelőállítással foglalkozókat.

9. A közétkeztetés a termelők piacra jutásában erős potenciált jelentő REL csatorna több országban. **A közétkeztetés, mint piaci lehetőség és helyi erőforrásokra épülő gazdaságfejlesztési eszköz nagy jelentőségű szociális gazdaság területén is.** A közbeszerzés során jól lehet alkalmazni a környezeti és társadalmi irányelveket pl.: hulladékminimalizálás, helyi erőforrás alkalmazása. A 2014/23/EU és a 2014/24/EU irányelvek célként megfogalmazzák, hogy a közbeszerzés odaítélési szempontjai nem tisztán gazdasági szempontúak lehetnek, hanem környezetvédelmi, társadalmi és innovációs szempontokat is tartalmazhatnak. Ennek a célnak az elősegítésére már létezik szociális beszerzési és zöld közbeszerzési uniós útmutató (építőiparra, bútorgyártásra, - beszerzésre stb). **Azonban a közétkeztetési beszerzés során környezeti és társadalmi szempontokat figyelembe vevő, útmutatóra még szükség lenne,** amely figyelembe tudja venni az agroökológiai és helyi/regionális beszerzési szempontokat is. Jó gyakorlatként említhető itt a francia nemzeti workshop keretében bemutatott (Mezőgazdaságról és Élelmiszerről szóló törvény 11. cikkének módosítása) önkormányzati példa Sain-Laurant-des-Vignes-ben, ahol igyekeznek megvalósítani a nemzeti célt, miszerint 2022-re a közétkeztetésnek 50%-ban helyi szintű, ökológiai termékeket kell felhasználnia. A kis faluban a helyi CUMA (termelői géptársulás) segítségével a helyi termelők szolgáltatják az élelmiszerek 80%-át a közétkeztetésben, amely komoly szervezési előkészületeket és civil együttműködést igényelt. Franciaországban az is elhangzott, hogy sok önkormányzatnak komoly kihívást jelent a kitűzött cél megvalósítása, amennyiben nincs a háttérben olyan közösségi együttműködés, mint a bemutatott településen. Másik jó gyakorlat a valenciai közétkeztetési és szociális gazdasági jogszabály együttes kezelése, ami külön figyelmet szentel a közjó megteremtésének, a társadalmi és környezeti fenntarthatóságnak, ugyanakkor hátránya, hogy nagy adminisztratív teherrel jár.

10. A tagállamok kisebb eltérésekkel alkalmazzák a szövetkezeti alapelvek szerinti általános szabályokat. Jó példákat hozunk a tanulmányban Norvégiából, Franciaországból (gépkörök) és Angliából, Hollandiából. A szövetkezeti alapelvek és működési sajátosságok és az ebből származó előnyök nem ismertek, illetve nem elfogadottak a közép-kelet-európai országokban. Ezért a szövetkezetekre és egyéb

együtműködési formák (termelői csoport, más jogi formák) vonatkozó tudásátadásra van szükség tagállami szinten. Ennek a formája lehetne **szövetkezeti, szövetkezési szaktanácsadás és mentorálás**, amely segítséget nyújt a megalakuláshoz és az azt követő működtetéshez, a nyomonkövetéshez (üzleti terv, szabályzatok a nyereség elosztásról, a szövetkezeti kölcsönös segítségről, szavazati jog gyakorlásának módjairól).

II. Bevezető

A H2020 BOND² WP3 munkacsomagjának célja: Pozíció megerősítés a politikai döntéshozatalban – kapcsolatok és szövetségek elősegítése. A különböző országok jogszabályi környezetének vizsgálatával, valamint a fő akadályok és jogi jó gyakorlatok azonosításával foglalkoztunk a tanulmányban ahhoz, hogy acélok megvalósulását segíthessük. A feladat végrehajtásában a KLT vezetésével 12 partner (FAO, CEDA, CAN, LWA, ECO, NAC, COAG, SL, SIE, AMPI, CUMA, LEGA) vett részt.

A tanulmányban az egyes európai uniós országok eltérő jogrendszerében a mezőgazdasági szektorban létező jó jogi gyakorlatok, és támogató eszközök kerültek összegyűjtésre, amelyek a gazdálkodókat abban segítik, hogy javaslatokat fogalmazhassanak meg nemzetközi példákon keresztül, amellyel a különféle jogi akadályokat leküzdhetik és amelyeket mind a gazdák és az őket segítő civil szervezetek a mindennapjaikban használni tudnak.

A mezőgazdasági szektort érintő kereskedési szabályok, a mezőgazdasági tevékenységre, értékesítésre és a szövetkezetre vonatkozó szabályozás képezték a vizsgálat tárgyát. Egyes esetekben a mezőgazdasági adózási szabályok is tárgyalásra kerültek.

A tanulmány kifejezett célja, hogy a marginális, kisléptékű mezőgazdasági termelők szemszögéből is vizsgálja meg azokat az ösztönző megoldásokat. Ennek oka, hogy csak gazdaságilag működni és előrelépni képes egyéni gazdálkodó lesz képes arra, hogy együttműködést kívánjon kialakítani más gazdálkodókkal együtt. A gazdák közös fellépése végső soron ezen jogi jógyakorlatok segítségével lehetőséget ad a gazdák és szervezeteik részére arra, hogy a döntéshozatal aktív részesei lehessenek.

A teljes tanulmány jogszabályi részleteket is tartalmaz, amely jelen dokumentumnak nem része teljességben, a bővebb anyagot a Kislépték honlapján külön cikkekben mutatjuk be. .

² bondproject.eu

III. Fenntartható gazdálkodás a mezőgazdaságban

Ha egy tevékenység költsége nagyobb, mint a várható bevétel, úgy a gazdálkodás ökonómiai szempontból nem fenntartható, nem nyújt megélhetést. A megélhetés a bevétel nagyságán túl, –főleg kis volumenű előállítás esetén – nagyban függ az adó és járulékterhektől. Sok esetben a költségek azért túlzottan nagyok, mert egy kis egyéni termelőnek is olyan higiéniai, környezetvédelmi stb. előírásoknak kellene megfelelni, üzemi infrastruktúra és beruházás által, amit a kis volumen nem tesz lehetővé. Így ebben a fejezetben a termelőket érintő terhek könnyítéséhez adott rugalmas segítő szabályokból mutatunk be jó példákat, amelyek a mezőgazdasági tevékenység definiálását, az adó könnyítéseket, együttműködési formák elősegítését és a családi gazdaságok formáit érintik.

Ezeknek a szabályoknak az áttekintése során a termelőkre, kistermelőkre vonatkozó rendelkezések mellett, sokszor szinonimaként használva a családi gazdaság fogalmával is találkozunk. A családi gazdaságokra vonatkozó jogszabályokat a

Ugyanis az együttműködések egyik első, de nagyon fontos szintje a család, a család tagjainak együttműködése. Így nem véletlen, hogy az 2014 évi Családi Gazdaságok Nemzetközi Évét követően ENSZ meghirdette a 2019-2028 évekre a Családi Gazdaságok Évtizedét³. Célja, hogy a családi gazdaságokat a mezőgazdasági, környezeti és szociális politikák központjába állítsa. Az Európai Parlament 2013/2096(INI) számú a mezőgazdasági kisüzemek jövőjéről szóló határozatában is megállapított, hogy „a mezőgazdasági kisüzemek szociális jellegű mezőgazdasági modellt testesítenek és működésük megőrizendő a piacorientált agrobizniszek mellett, továbbá a kisüzemek számának csökkentése nem növeli az agrobizniszek versenyképességét. Európai Parlament 2015. szeptember 8-i az európai családi vállalkozásokról (2014/2210(INI)) szóló jelentésében megállapítja, hogy a családi gazdaság gazdasági tevékenysége lehetőséget teremt a gazdaság tulajdonosa, a család többi tagja, esetleges alkalmazottai illetve idénymunkásai számára a helyben történő foglalkoztatáshoz.

III.1 Együttműködések segítése családi gazdaságok és a mezőgazdasági tevékenység fogalmának széleskörű meghatározása által

Az, hogy az egyes országokban hogyan definiálják a mezőgazdasági termelő fogalmát és tevékenységeit, kihat az adózásra, illetve sok esetben a támogatási jogcímekre, és a támogatás igénylési feltételekre. Több országban például akadályozó tényezőként jelenik meg, hogy azok a termelők, akik a mezőgazdasági termelés mellett, de a mezőgazdasági tevékenységhez valamilyen módon kapcsolódó kiegészítő, vagy diverzifikációs (pl. vidéki turizmus) tevékenységet végeznek, az ilyen tevékenységük után nem jogosultak egyes vidékfejlesztési vagy más fejlesztési pályázatokra. A széles körben meghatározott mezőgazdasági tevékenység fogalom lehetőséget teremt a gazdák számára, hogy minél több lábon álljanak, bevételeik forrását minél tágabb körben biztosítsák és ezzel stabil megélhetést biztosítsanak maguknak, családjuknak. Akadályként jelenik meg ennek a széleskörű fogalom meghatározásnak a hiánya Magyarországon, ahol a kistermelői tevékenységek körébe beletartozik ugyan a vendégasztal szolgáltatás, de nem tartozik bele sem agroturisztikai szolgáltatás (szállásadás, ismeretátadás, rendezvényszolgáltatás, sem más termelő alapanyagának feldolgozása. Jelenleg folynak tárgyalások a szabályok módosításáról a nemzetközi jó példák figyelembevételével. Hasonló esetet találtunk az Egyesült Királyságban is, ahol az elsődleges mezőgazdasági termelésen kívül a hatóságok a kiegészítő, vagy melléktevékenységet nem tekintik mezőgazdasági tevékenységnek, és emiatt egyéb hatósági engedélyek beszerzést kérik a gazdától. A

³ <http://www.fao.org/family-farming-decade/en/>

Millington ügyben⁴ hozott döntés 1999-ben új utat nyitott a mezőgazdasági diverzifikációs tevékenységek irányába, amely esetben az állapították meg, hogy „a borkészítési tevékenység a szokásos mezőgazdasági tevékenység kiegészítő tevékenysége”.

A vizsgált országok közül több esetben azonosítottuk, hogy a mezőgazdasági tevékenységek körébe sorolják az alaptervékenységek mellett a kiegészítő tevékenységek több fajtáját, amelyek kapcsolódnak a gazdálkodáshoz, a termékekhez, a vidéki hagyományokhoz, a gazdaság erőforrásaihoz. Ami azt jelenti, hogy több tagállam jogalkotói felismerték, hogy a kis gazdaságok csak alaptermék termelésből – a kis birtok méret miatt is – nem tudnak fenntartható módon gazdálkodni. Ilyen széleskörű fogalom meghatározással találkozunk Horvátországban, Ausztriában, Olaszországban és Franciaországban is. Akadályként jelenik meg ennek a széleskörű fogalom meghatározásnak a hiánya Magyarországon, ahol a mezőgazdasági kistermelői tevékenységek körébe beletartozik ugyan a vendégasztal szolgáltatás, de nem tartozik bele sem agroturisztikai szolgáltatás (szállásadás, ismeretátadás, rendezvény-szolgáltatás, sem más termelő alapanyagának feldolgozása.

A tevékenységek meghatározása mellett, sok esetben a saját termék definíciója is segíti a fenntarthatóságot azáltal, hogy a termelő saját termékének tekintik azt is, ha más termelőtől szerez be alapterméket meghatározott hányadban és azt feldolgozza a saját termelésű alapanyagokkal együtt. Ezen esetekben a kézműves helyi termék jelleg megmarad, és magasabb áron értékesíthető. Ilyen támogató jellegű definíciókat találhatunk a horvát, osztrák és olasz szabályozásokban.

III.1.1 Ausztria

A mezőgazdasági tevékenységeket a kézműves, kereskedelmi és ipari tevékenységek szabályozásáról szóló törvény (GewO)⁵ szabályozza. A GewO törvény megkülönböztet elsődleges termelést, a mező- és erdőgazdasági melléktevékenységeket és a házi mellékfoglalkozást. Külön említésre méltó, hogy az alábbi termékek is az elsődleges mezőgazdasági termékeknek minősülnek⁶:

- tejből készített termékek hozzáadott ízfokozó nélkül, így, többek között a vidék hagyományos sajtféléi;
- egyes feldolgozott növényi termékek (aszalt gyümölcs, savanyú káposzta, tea, gyógynövények); gyümölcsbor, préselt zöldség-, és gyümölcslevek mézsör, a szörp;
- dísznövény, fatermékek
- tojás, gyapjú.

4

<https://www.isurv.com/directory-record/4841/millington-v-secretary-of-state-for-the-environment-transport-and-the-regions>

<https://www.falcon-chambers.com/images/uploads/articles/Agricultural-Seminar-May-2002.pdf>

⁵ BGBl. Nr. 194/1994

⁶ A teljes terméklistát a 40/2008 rendelet határozza meg

(<https://www.ris.bka.gv.at/eli/bgbl/II/2008/410/20081124?ResultFunctionToken=867edce0-33f2-44dd-9235-1cb5e0d69cbb&Position=1&SkipToDocumentPage=True&Abfrage=Gesamtabfrage&SearchInAsylGH=False&SearchInAvn=False&SearchInAvsv=False&SearchInBegut=False&SearchInBgblAlt=False&SearchInBgblAuth=False&SearchInBgblPdf=False&SearchInBks=False&SearchInBundesnormen=False&SearchInDok=False&SearchInDsk=False&SearchInErlaesse=False&SearchInGbk=False&SearchInGemeinderecht=False&SearchInJustiz=False&SearchInBvwg=False&SearchInLvvg=False&SearchInLgbl=False&SearchInLgblNO=False&SearchInLgblAuth=False&SearchInLandesnormen=False&SearchInNormenliste=False&SearchInPruefGewO=False&SearchInPvak=False&SearchInRegV=False&SearchInSpg=False&SearchInUbas=False&SearchInUmse=False&SearchInUvs=False&SearchInVerg=False&SearchInVfgh=False&SearchInVwgh=False&ImRisSeitVonDatum=&ImRisSeitBisDatum=&ImRisSeit=Undefined&ResultPageSize=100&Suchworte=410%2f2008>)

A mezőgazdasági tevékenység körében a melléktevékenységek közé tartozik (GewO 2 § (4) bekezdés):

- más termék feldolgozás;
- más termelőtől vásárolt alaptermék feldolgozása azzal a feltétellel, hogy a saját alaptermék mennyiségének és minőségének többségében kell lennie. Ezen felül megvásárolt termékek is ugyanannak a típusú és fajtájú alapterméknek kell lennie, mint amit a termelő állít elő. Pl. egy gyümölcszel foglalkozó gazda, aki barackból készít likórt, nem vehet cseresznyét egy termék készítéséhez.
- Egyéb tevékenységek, melyeket mező- és erdőgazdasági kereskedelmi vagy iparszövetkezetben végeznek, feltéve, hogy ezek a szövetkezetek alapvetően a tagok általi kereskedelmet vagy gazdálkodást támogatják (GeWo 2 § (1) 3. és 4. pont),
- Meghatározott mennyiségű bor és gyümölcsbor, must és gyümölcsle, kimérése; illetve hideg ételek, ásványvíz és szénsavas üdítők felszolgálása is engedélyezett azzal a feltétellel, hogy ezek a tevékenységek megfelelnek az egyes régiók hagyományainak. Meleg étel felszolgálása nem lehetséges.

Házi mellékfoglalkozás: minden háztartásban gyakorolhatók külön működési engedély nélkül, melynek egyik fő tevékenységi területe a szobakiadás. A házi mellékfoglalkozás nagyrészt a saját házban (udvaron, lakásban) történik és alárendelt szerepű más házi tevékenységekhez képest, a saját háztartás tagjaihoz tartozó háztartásban élő családtag, a tartósan családhoz tartozó személy (pl. otthoni segítségnyújtó) végzi. Ha ezek közül egy vagy több kritérium nem valósul meg, az már kereskedelmi tevékenységnek minősül.

A GewO törvény rendelkezései a mezőgazdasági tevékenységet tehát igen széles körben határozzák meg, de emellett igen lényeges, hogy kedvezményes adózási szabályok is társulnak ehhez.

III.1.2 Horvátország

A családi agrárgazdaságokat szabályozó NN 29/2018 (585) törvény⁷ egy önálló szervezeti formát hozott létre, az ún. családi agrárgazdaságokat (horvátországi rövidítéssel OPG = Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo).

Az OPG olyan természetes személyek gazdasági egységének regisztrált szervezeti formája, akik jövedelemszerzés céljából önállóan és tartósan mezőgazdasági és kapcsolódó kiegészítő tevékenységeket végeznek termelési erőforrásaik felhasználásával, a családtagok munkájára, ismereteire és készségeire építve. Az OPG létrehozásának szaktudási feltétele nincs és alaptőkére sincs szükség. Az OPG-ben dolgozósegítő családtagok nem kötelesek munkaviszony létesíteni az OPG-vel. Az OPG Azok a családtagok is alapíthatnak közös OPG-t, akik nem egy háztartásban laknak.

Az OPG a következő kiegészítő tevékenységeket folytathatja:

- Mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek előállítása;
- Nem élelmiszer termékek előállítása;
- Vendéglátó ipari, turisztikai szolgáltatások nyújtása;
- Egyéb kapcsolódó tevékenységek.

⁷ Hrvatski Sabor Zakon o Proglašenju Zakona o Obiteljskom Poljoprivrednom Gospodarstvu, 29/2018 (585) https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2018_03_29_585.html

Az OPG által előállított saját mezőgazdasági termékeket az OPG tulajdonosa, tagjai és munkavállalói értékesíthetik.

A Horvát Mezőgazdasági Minisztérium NN 76/2014 (1437) számú rendelete⁸ meghatározza a családi gazdaságban végezhető **kiegészítő tevékenységek** típusát, módját és feltételeit. Eszerint

- az elsődleges mezőgazdasági tevékenység közé tartozik a növénytermesztés, az állattenyésztés és a kapcsolódó szolgáltatások, valamint a jogszabály mellékletében felsorolt mezőgazdasági termékek elsődleges feldolgozása.
- Az OPG kiegészítő tevékenységei a következők:
 - Mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek legalább részben saját termelésű nyersanyagból; a nyersanyag legfeljebb 50%-a megvásárolható más mezőgazdasági termelőtől (kivéve a tej és a hús).
 - Az OPG a gazdaság tevékenységi körében a hagyományos szakmák és/vagy a hagyományos tudás területéhez kapcsolódó – természetes anyagokból (pl. szalma, fonott fatermékek, méhviasz, szappanok, agyag, üveg, szövet) készülő nem élelmiszeripari termékek és általános használatú áruk, játékok, ékszerek, dísz tárgyak, ruhaneműk, kozmetikai termékek gyártását végezheti.
 - Mezőgazdasági, idegenforgalmi és vendéglátó-ipari szolgáltatást is végezhető a családi gazdaságban (pl. borospincékben, kirándulóhelyeken, vidéki nyaralókban, táborokban), sőt a vendéglátás céljára felhasználható a család konyhája, ebédlője. A felkínált élelmiszernek/italnak túlnyomórészt az OPG saját termeléséből kell származnia, vagy más OPG-ből kell beszereznie.⁹
 - a családi gazdaság különféle szolgáltatásokat nyújthat: mezőgazdasági és erdészeti gépekkel, berendezésekkel, szerszámokkal és állatokkal, földmunkák, stb.), valamint olyan szolgáltatásokat (beleértve a szaktanácsadást is), amelyek a vidéki szokásokkal és/vagy hagyományos tudással kapcsolatosak.
 - **Egyéb tevékenységek, mint** a növény- és állattenyésztés ismereteinek átadása; hagyományos termékek és kézműves foglalkozások biztosítása; oktatási gyakorlatok tanfolyamok, megszervezése.
 - A biomassa, a trágya, a hígtrágya, trágyalé, a biomassa, a víz, a szél és a napenergia termelése és megosztása a **megújuló energiaforrásokból származó energiaforrásokból** 1 MW névleges teljesítményig lehetséges; A **biomassa energiatermelés** során a **nyersanyagok aránya legalább 20%-ban** az OPG tevékenységéből kell származzon.
 - Végezhet az OPG még **vadgazdálkodást**, gyűjthet rákot, békát tenyészthet édesvízi **halat** a családi gazdaságban;

⁸ 76/2014 (1437) Mezőgazdasági Miniszter rendelete a családi gazdaságok kiegészítő tevékenységéről
eredeti címe: Ministarstvo Poljoprivrede pravilnik o prodaji vlastitih poljoprivrednih proizvoda proizvedenih na obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu, NN 76/2014 (1437)

https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2014_06_76_1437.html

⁹ 54/2016 Turisztikai Miniszter rendelete a családi gazdaságok étkeztetési szolgáltatásairól

Pravilnik o razvrstavanju i kategorizaciji objekata u kojima se pružaju ugostiteljske usluge na obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu

https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2016_06_54_1408.html

- szervezhet olyan eseményeket, amelyek a családi gazdaság tevékenységeivel és a vidéki szokásokkal, a hagyományos szakmák hagyományával és/vagy a hagyományos tudással kapcsolatosak.

III.1.3 Olaszország

A **mezőgazdasági vállalkozó**¹⁰ alaptermékek termesztését, erdőgazdálkodást, állattenyésztést és kapcsolódó tevékenységeket végezhet. Az olasz mezőgazdasági szektor irányelveiről és modernizációjáról szóló 228/2001-es jogszabály módosítás¹¹ vezette be az új, szélesebb értelemben vett mezőgazdasági vállalkozó fogalmát, amelybe beletartozik

- az elsődleges termelői tevékenység,
- a kapcsolódó tevékenységek, azaz termékek kezelése, feldolgozása, és kereskedelmi forgalomba hozása, valamint
- a gazdálkodó feldolgozhat olyan terméket is, amelyet más termelőtől szerzett be. A saját terméknek meghatározó mennyiségűnek kell lennie. A gazdának a saját termelésből/tevékenységből származó bevételének többnek kell lennie, mint a más által megtermelt értékből származó bevételi érték. Feltétel, hogy ugyanabból a régióból származzon a másik gazda terméke, illetve az adott önkormányzat előírásának meg kell felelni ebben az esetben.
- Lehetővé vált az új szabályozás bevezetésével a mezőgazdasági tevékenységhez kapcsolódó szolgáltatásnyújtás, ideértve a terület, a vidéki és erdőszeti örökség fenntartását, vagy
- a törvény által¹² meghatározott vendégfogadási és vendéglátási tevékenységeket. A mezőgazdasági termelőknek megengedték, hogy fogyasztásra kész termékeket is értékesítsenek, amelyeket helyben fogyaszthatnak el.
- A 228/2001 szabály tette lehetővé az e-kereskedelmet is, mint a mezőgazdasági termékek közvetlen értékesítésének egyik formáját.

III.1.4 Lengyelország

Lengyelországban a Lengyel Köztársaság 1997. évi Alkotmányának rendelkezései szerint a családi gazdaságok jelentik a mezőgazdasági rendszer alapját. Ez azonban nem jelent elkülönült szervezeti formát, hanem egy családi tulajdonközösséget. A „családi gazdaság” kifejezés két alapelemet foglal magában:

- a gazda (tulajdonos, földhasználó) és családtagjainak saját munkáját, illetve
- a jövedelem felhasználását termelési, gazdálkodási célokra, valamint a család társadalmi-gazdasági szükségleteinek kielégítésére. (Potori et al., 2014¹³).

¹⁰ Az olasz Ptk. 2135 cikk

¹¹ 228/2001. számú rendelet a mezőgazdasági szektor irányelveiről és modernizációjáról. Decreto Legislativo 18 maggio 2001, n. 228 "Orientamento e modernizzazione del settore agricolo, a norma dell'articolo 7 della legge 5 marzo 2001, n. 57 <http://www.camera.it/parlam/leggi/deleghe/01228dl.htm>

¹² Legge 20 febbraio 2006, n. 96 "Disciplina dell'agriturismo" <https://www.camera.it/parlam/leggi/06096l.htm>
<https://www.reterurale.it/agriturismo/normativa>

¹³ Potori, Norbert ; Chmieliński, Paweł ; Karwat-Woźniak, Bożena (2014): A comparison of the agro-food sectors in Poland and Hungary from a macro perspective. In: Norbert, Potori; Andrew, F Fieldsend; Paweł, Chmieliński (szerk.) Structural changes in Polish and Hungarian agriculture since EU accession : lessons learned and implications for the design of future

2016. november 16-i rendelet¹⁴ szabályozta a gazdák élelmiszer értékesítését. E szerint a gazdák közvetlenül értékesíthetnek a fogyasztóknak friss árut, és feldolgozott terméket is (ez korábban nem volt megengedett). A feldolgozott termék legalább felének a gazda saját gazdaságából kell származnia (felhasználhat többek között vizet, lisztet, olajat is), ugyanakkor csak olyan feldolgozott terméket értékesíthetnek, amelyet a saját gazdaságban állítottak elő alkalmazott bevonása nélkül (kivéve pl. a saját állatok levágását és darabolását, a gabona őrlését, az olaj- vagy gyümölcsle sajtolását és a kiállításokon történő értékesítést. A gazdák sokféle módon értékesíthetik a termékeiket, például gazdaboltban, termelői piacon, vásárokon/fesztiválon, kiskereskedelmi boltban, közétkeztetésnek, étteremnek, agroturizmuson és interneten keresztül.

III.1.5 Portugália

Családi gazdaságról szóló törvényt egészen új keletű Portugáliában, 2018-ban¹⁵ került elfogadásra. Eszerint családi gazdaság olyan mezőgazdasági üzem, ahol az éves munkaegységben mért **családi munkaerő** a gazdaság teljes munkaerejének több mint 50%-át teszi ki. A családi gazdálkodás magában foglalja a családi gazdálkodási tevékenységet és a táj gondozását, valamint a vidék szociális életének támogatását. A család fogalma szélesen értelmezett, így beletartozik a háztartás, azaz a házastárson és másodfokú le-, és felmenőkön túl a sógorság és az élettárs, valamint olyanok is, akik a tulajdonossal közös gazdaságban élnek, és rendszeresen részt vesznek a gazdaság tevékenységében, de a családi munkaerőnek gazdaságban foglalkoztatottak összes munkaerőt alapul véve 50 %-ot meghaladónak kell lennie.

A családi gazdasági törvény csak az alap meghatározásokat és a nyilvántartásba vétel feltételeit határozta meg, de a részlet szabályok, végrehajtási rendelkezések elfogadására még várat magára, amely alapján a várakozások szerint a családi gazdaságok kedvező működési feltételekben és támogatásokban részesülhetnek.

A jogszabály megjelenése óta azonban világossá volt, hogy a családi gazdasági státusz (és reménybeli támogatások) a gazdák igen szűk körére vonatkozik, ugyanis csak azok a családi gazdaságokat veszik a családi gazdaságok nyilvántartásba, amelyeknek az éves bevétele nem haladhatja meg a 25.000 eurót.

III.1.6 Románia

Romániában keretében mezőgazdasági tevékenységet a természetes személyek az alábbi formák valamelyikében végezhetik:

- önálló mezőgazdasági vállalkozó
- bejegyzett PFA (persoana fizica autorizata) – önfoglalkoztató személy, maximum 3 hivatalos munkaszerződéssel foglalkoztatott alkalmazottal. Legfeljebb öt féle tevékenységet végezhet¹⁶.

agricultural policies. Budapest, Magyarország : AKII, (2014) pp. 9-32., 24 p. -

http://repo.aki.gov.hu/283/1/ak_2014_02_STRUCTUREL_CHANGES_2014_07_15_web.pdf

¹⁴ Az 1961/2016 számú 2016. november 16-i rendelet egyes jogszabályok módosításáról az élelmiszerek mezőgazdasági termelők általi értékesítésének megkönnyítése érdekében

<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20160001961/T/D20161961L.pdf>

¹⁵ 64/2018. Rendeleti törvény a családi gazdaságról - Consagra o estatuto da agricultura familiar Decreto-Lei n.º 64/2018 de 7 de agosto <https://dre.pt/home/-/dre/115933868/details/maximized>

¹⁶ Caen kód=TEÁOR kód (44/2008 sürgősségi kormányrendelet 16. cikk. 1 bekezdés alapján)

- I.I. (Intreprindere individuala) önálló, egyéni vállalkozás (nincs jogi személyisége). Lehetnek alkalmazottai (legfeljebb 8 fő). A TEÁOR tevékenység osztályozási rendje szerint legfeljebb 10 féle tevékenységet végezhet.
- I.F. (intreprindere familiala) családi vállalkozás, tagjai kizárólag családtagok lehetnek. Családi vállalkozás külső munkaerőt nem alkalmazhat, de vállalkozási szerződéssel megbízhat más vállalkozót. A családi vállalkozásnak sincsen elkülönült jogi személyisége. A család az alábbi jelenti: férj/feleség fel- és lemenők harmad íziglen.

A családi gazdaság fogalmát és méretét támogatási szempontból határozták meg, a KAP támogatásokhoz jutás jogosultjainak körét ezzel szűkítve, azaz: 8.000-250.000 standard termelési érték között (2-50 UDE, azaz a gazdálkodás szokásos bruttó árérése)¹⁷ és amely szabályozás egészen 2017-ig volt érvényben, azt követően a családi gazdaságokra vonatkozó szabályozást kistermelőkre alkalmazzák.

III.2. Könnyített adózási feltételek a mezőgazdasági tevékenységhez kapcsolódóan

A mezőgazdaság, valamint az ahhoz szorosan kapcsolódó elsődleges termékképzés adóztatása a vizsgált országok többségében az általános tevékenységektől eltérő szabályok vonatkoznak, jellemzően kedvezményesebb formában, amely jobban illeszkedik az agrár-termelési sajátosságokhoz.

A kistermelői, családi vállalkozások tevékenységüket egyénileg, önfoglalkoztatóként végzik, így a bevételük a személyi jövedelemadó hatálya alá tartozik. Abban az esetben, ha a mezőgazdasági tevékenységet gazdasági társaság formájában végzik, úgy a tevékenység adóztatása már a társasági adó hatálya alá tartozik.

A mezőgazdasági tevékenység az európai országok többségében kis méretű családi gazdaságokban folyik, ezért a jó gyakorlatok egy jelentős része az üzemmérettel összefüggésben került kialakításra. A vizsgált tagállamok zömében az adórendszer elismer egy olyan alacsony méretet/volumet (ezt általában a bevétel, vagy a jövedelem bizonyos nagyságrendjében határozzák meg), amely alatt nem kell adót fizetni (pl. Csehországban – 20.000 CZK (780 euro) bevétel, Magyarországon – 4 millió HUF (12.700 EUR) bevétel, Romániában termékkörönként megadott határokig, Szlovákiában – 4035,84 EUR, Ausztriában – 11 000 EUR, Horvátországban – 85 000 HRK(11.400 EUR), Norvégiában 6.580 EUR).

A már adókötelesnek számító mérethatárok felett is számos ország kínál egyszerűsített nyilvántartási és kedvezményes adózási feltételeket – többnyire valamilyen jövedelem- vagy költségátalány alkalmazásával (pl. Ausztria – 42% jövedelemhányad 400.000 EUR bevétel, Szlovákia – 60% költséghányad évi 20.000 EUR-ig, Franciaország – 87% költséghányad 82.800 EUR-ig), vagy valamilyen naturális mutató figyelembevételével. Ez utóbbira példa

¹⁷ 43/2013 sürgősségi rendelet a családi gazdaságok támogatásáról

<https://lege5.ro/Gratuit/gm3tcnbyg4/ordonanta-de-urgenta-nr-43-2013-privind-unele-masuri-pentru-dezvoltarea-si-facilitarea-accesului-la-finantare-al-fermierilor-al-beneficiarilor-pn-dr-2014-2020-si-popam-2014-2020-precum-si-pentru-dezvol>

amelyet 2017-ben módosítottak https://www.legalis.ro/legalis/chapterview-document.seam?toCId=nvxv6mrqge3v6mbsgazf64br&documentId=nvxv6mrqge3v6mbsgazf64brl5xxkz27m52xmzlsnz2wyx zsgiptembrg4wtamzng3a&utm_medium=link&utm_campaign=acte-mo&utm_source=stire-legalis&utm_content=OUG-22-2017&utm_term=MO-202-2017

A román Mezőgazdasági Minisztérium családi gazdaságokról szóló kiadványa: <http://madr.ro/docs/dezvoltare-rurala/rndr/buletine-tematice/PT18.pdf>

Lengyelország, ahol a családi gazdaságokra vonatkozó speciális adó alapját a hasznosított mezőgazdasági földterület nagysága alapján határozzák meg, figyelembe véve annak típusát és osztályát, valamint az adott gazdasági adóterülethez tartozó konverziós rátát. Az adó összege hektáronként évente 2,5 mázsa rozssal árával azonos. Bár a rozs ára a piaci viszonyok függvénye, mégis egyszerűnek, világosnak és kiszámíthatónak tekinthető ez a fajta adózás. Másik példa az egyszerűsített és előre tervezhető adózásra Románia, ahol a mezőgazdasági tevékenységből származó bevételek adóztatása előre (megyénként különböző összegben, évente) meghatározott jövedelemnormák alapján történik. Az adóalapot a jövedelemnormák és terület szorzata adja.

A kis méretű és akár újonnan alapított vállalkozások adóztatására (nem csak mezőgazdasági tevékenység esetén) jó példa Romániában a mikrovállalati adó, amellyel a társasági adó váltható ki. Az adó alapja a nettó árbevétel, mértéke pedig az alkalmazottak számától függően legfeljebb 3 százalék.

A mezőgazdasági és nem mezőgazdasági tevékenység elhatárolása és eltérő adóztatása többféle módszer és nyilvántartás egyidejű alkalmazását vonja maga után, ami bonyolulttá teszi a gazdálkodó számára az adóadminisztrációt. Ennek feloldása valósul meg az osztrák szabályozásban, amely bizonyos bevételi értékhatárig (33 000 EUR) megengedi a másodlagos és kiegészítő tevékenységek bevallását a mezőgazdasági tevékenység keretében. Ugyancsak az adózási adminisztrációt könnyíti meg, hogy Ausztriában a házastársak közösen adhatják be adóbevallásukat, csakúgy, mint Romániában.

További jó gyakorlatnak tekinthető a horvát adószabályozás rugalmassága, ami abban nyilvánul meg, hogy a gazdálkodó családi gazdaság (OPG) lényegében az összes adózási mód közül választhat, függetlenül attól, hogy milyen gazdálkodási formában működik. A mezőgazdasági bevételek keletkezésének időzítését veszi figyelembe a román gyakorlat, ahol az éves adót két részletben kell megfizetni, október 25-ig az első felét, illetve december 15-ig a másik felét.

III.2.1 Ausztria¹⁸

A kisgazdaságok, családi gazdaságok hosszú távú fennmaradása érdekében az adójogszabályok az üzemek mérete függvényében egyszerűsített adószámítást tesznek lehetővé. Ez a rendszer egyben egyszerűsített adminisztrációt is jelent a gazdáknak, ugyanakkor kizárja bizonyos méret felett az adóelkerülést.

¹⁸ LKÖ (2016): Teilpauschalierung für nichtbuchführungspflichtige Land- und Forstwirte ab dem Jahr 2015.

<https://ooe.lko.at/gewinnermittlung-teilpauschalierung-ab-2015+2500+2261936>

LKÖ (2016): Vollpauschalierung für nichtbuchführungspflichtige Land- und Forstwirte ab dem Jahr 2015.

<https://ooe.lko.at/media.php?filename=download%3D%2F2015.02.26%2F1424936027500678.pdf&rn=Vollpauschalierung%20ab%20dem%20Jahr%202015%20-%20A5%20Brosch%FCre.pdf>

napi.hu (2019): https://www.napi.hu/nemzetkozi_gazdasag/ausztria-szja-ado-csokkentek.683356.html

Darvasné et al. (2016): Az osztrák élelmiszer-gazdaság működésének és sikereinek elemzése. AKI. Budapest sISSN 1418-2122 http://repo.aki.gov.hu/1501/1/2016_01T_Az_osztrak_elelmiszergazdasag_web_pass.pdf

Landwirtschaftskammer österreich (2018) Rechtliches zur Direktvermarktung

https://www.gutesvombauernhof.at/uploads/media/intranet/DV_A-Z_Recht/Rechtliches_zur_Direktvermarktung_Druckversion_low_II-2018.pdf

Orosz F. (2018): A szociális gazdaság jogi környezetének vizsgálata a Kárpát-medence országaiában. Ausztria.

Nemzetstratégiai Kutatóintézet EFOP-1.12.1-17-2017-00003.

Herich et al. (2016): Adózás Európában. Ausztria, Ciprus, Horvátország, Magyarország, Románia, Szerbia, Szlovákia. Penta unió, 2016. 248p.

Umsatzsteuerpauschalierung <https://ooe.lko.at/umsatzsteuerpauschalierung+2500+2756251>

Rendkívül fontos tényező, és egyben jó gyakorlat a mezőgazdasági adózásban az, hogy átalány adózási összeget alkalmazhatnak a kisebb termelők, amely átalány többek között a gazdaságának földrajzi, környezeti, társadalmi, infrastrukturális és talajadottságán alapszik. Ezért ezt a rendszert részletesen is bemutatjuk.

Mindemellett a mezőgazdasági tevékenység meghatározása rugalmas, és egy bizonyos szintig nem jelent külön vállalkozási kötelezettséget. Mezőgazdasági tevékenység az alaptevékenységen túl a **mező- és erdőgazdasági melléktevékenység, feldolgozás, paraszt-vendégasztal, mustkimérés, szobakiadás 10 ágyig, és egyes üzemek közötti együttműködés.**

Fontos kiemelni még, hogy egyes feldolgozott tradicionális termékeket (pl. sajt) elsődleges termékként definiálnak, és nem feldolgozott termékként.

III.2.2 Horvátország¹⁹

A horvát adórendszerben az adóterhek EU-s összehasonlításban magasnak számítanak (OECD, 2019), a GDP 37,8 százalékát tették ki 2016-ban. Előnye ugyanakkor a rendszernek, hogy a gazdasági szereplők jellemzően többféle adózási mód közül is választhatnak, illetve, hogy a kisebb méretű vállalkozásokat kedvezményezi a rendszer, és a mezőgazdaságra vonatkozóan is létezik egyszerűsített adózási forma. (Herich et al.) Az adórendszer további előnye, hogy a gazdálkodási formától részben függetlenül választhatók az adózási módok, tehát nem kell feltétlen gazdasági társasággá alakulni ahhoz, hogy nyereségadót fizessen a termelő.

Horvátországban a mezőgazdasági termelés jellemzően családi gazdaságban folyik, és a családi gazdaságok üzleti célú mezőgazdasági tevékenységüket 2018. óta külön vállalkozási formában a családi agrárgazdaság (OPG) vállalkozási formában folytathatják. A családi gazdaságokra (OPG) az általánosnál kedvezőbb adófizetési kötelezettségek vonatkoznak, illetve 80.500 HRK éves bevétel alatt nincs jövedelemadó fizetési kötelezettségük. A részletesebb szabályok az A. melléklet 2. és 3. pontja alatt találhatóak.

III.2.3 Cseh Köztársaság²⁰

Cseh Köztársaságban nem az egyéni gazdaságok, hanem a szövetkezetek és korlátolt felelősségű társaságok (jogi személyek) játszanak jelentős szerepet a mezőgazdaságban, így a

¹⁹ <http://taxsummaries.pwc.com/ID/Croatia-Individual-Taxes-on-personal-income>

OECD (2019): Reviews of Regulatory Reform Regulatory Policy in Croatia 2019.

https://books.google.hu/books?id=jOidDwAAQBAJ&pg=PA129&lpg=PA129&dq=croatia+85+000+HRK+agriculture&source=bl&ots=qyOD3IHDP_&sig=ACfU3U1BU0xbn1EhlZBaQUqTgGbjVmHA&hl=hu&sa=X&ved=2ahUKEwjD0fycq77jAhVBxosKHfBtC0oQ6AEwAHoECAgQAQ#v=onepage&q=croatia%2085%20000%20HRK%20agriculture&f=false

<https://saldokiado.hu/assets/res/download/adozas-europaban-2016-ausztria-ciprus-horvatorszag-magyarorszag-romania-szerbia-szlovakia.pdf>

<https://www.porezna->

[uprava.hr/HR/publikacije/Prirucnici_brosure/Oporezivanje%20djelatnosti%20poljoprivrede%20i%20sumarstva.pdf](https://www.porezna-uprava.hr/HR/publikacije/Prirucnici_brosure/Oporezivanje%20djelatnosti%20poljoprivrede%20i%20sumarstva.pdf)

²⁰ <https://business.center.cz/business/pravo/zakony/dph/>

Accace (2019): <https://accace.com/tax-guideline-for-the-czech-republic/>

Cnossen, S. (2018): VAT and agriculture: lessons from Europe

<https://link.springer.com/article/10.1007/s10797-017-9453-4>

Mielczarek, M. (2017): Taxation of agricultura holdings in Poland with personal income tax.

<http://ojs.wsb.wroclaw.pl/files/journals/4/articles/325/submission/layout/325-1936-1-LE.pdf>

KPMG (2019): Czech Republic - Other taxes and levies

<https://home.kpmg/xx/en/home/insights/2014/01/czech-republic-other-taxes-levies.html>

VAT in the Czech Republic <https://www.yourtaxes.cz/en/czech-vat>

társasági adó bír kulcsfontosságú jelentőséggel a mezőgazdasági üzemek jövedelemadóval történő adóztatása szempontjából. Ez abból fakad, hogy a mezőgazdasági földterület nagyságrendileg 70-75 százaléka jogi személyek, illetve szövetkezetek tulajdonában van (Pawłowska- Tyszko 2013: 101-104 In: Mielczarek, 2017).

Az egyéni kis gazdálkodóknak a 20 000 CZK mezőgazdasági bevételig nem kell jövedelemadót fizetni.

III.2.4 Franciaország²¹

A mezőgazdasági tevékenységeket a speciális adórendszer vagyis a mezőgazdasági bevételek rendszere szabályozza 3 különböző szinten:

- a) Mikro szintű szabályozás: ha a bevétel átlaga az elmúlt 3 évben kevesebb, mint 82.200 euro. Ennek a szintnek a könyvelése a legegyszerűbb: a bevételt és a kiadást kell dokumentálni nyugták és számlák leadásával.
- b) Egyszerűsített normál adózási szabályozás: ha a bevétel átlaga az elmúlt 2 évben kevesebb, mint 82 200 euro és 352 000 euro között volt. A könyvelés ez esetben tartalmazza a mérleget és az egyszerűsített eredménykimutatást.
- c) Normál adózási rendszer: ha az átlagos bevétel elmúlt 2 évben meghaladja 352.000 eurot. Ez esetben részletes elszámolás szükséges (mérleg, eredménykimutatás, amortizációs ütemterv, tőkenyereség).

A napelemek, ill. a szélenergia berendezésekből származó bevételt, illetve kiegészítő tevékenységeket (a falusi turizmus, nem a gazdaságban előállított viszonteladós áruk) mezőgazdasági típusú bevételnek számítanak a normál adózási rendszerben, amíg a kiegészítő tevékenységek elszámolásából adódó elmúlt 3 éves átlagos bevétel nem haladja meg a mezőgazdasági bevételek 50%-át és legfeljebb 100 000 eurot.

III.2.5 Magyarország

Magyarországon a mezőgazdasági termelés kisebbik fele a társas gazdaságokban, nagyobb és növekvő hányada az egyéni gazdaságokban valósul meg. Előbbiek alapvetően a társasági adózás, utóbbiak a személyi jövedelemadózás keretében tesznek eleget adófizetési kötelezettségüknek.

Személyi jövedelemadó²²

Magyarországon a személyi jövedelemadózás keretében a mezőgazdasági termelők tevékenységüket őstermelőként vagy egyéni vállalkozóként végezhetik.

Az őstermelő a saját gazdaságában az szja törvény 6. számú mellékletében²³ felsorolt hagyományos mezőgazdasági termékek előállítását végzi (akadály, hogy ezek között nincs

²¹ Code général des impôts, <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006069577>

Le livret fiscal du créateur d'entreprise - bénéficiaires agricoles Précis de fiscalité, www.impots.gouv.fr

²² 1995. évi CXVII. törvény a személyi jövedelemadóról törvény <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99500117.TV>

²³ Mezőgazdasági őstermelői tevékenységnek minősül a saját gazdaságban történő növénytermelés, ültetvénytelepítés, állattenyésztés, termékfeldolgozás, ha az a saját gazdaságban előállított alapanyag felhasználásával történik, a saját gazdaságban egyes mezőgazdasági termékek jogszabályba nem ütköző gyűjtése, a saját tulajdonú földterületen végzett erdőgazdálkodás, mindezekre nézve akkor, ha az előállított termék vagy a tevékenység az e melléklet II. pontjában felsoroltak valamelyikébe beletartozik, ideértve a saját gazdaságban termelt gyümölcs felhasználásával bérfőzés keretében történő párlatkészítést is.

kézműves vagy hagyományos non-food termék, nincs agrorurisztikai szolgáltatás), és ennek igazolására őstermelői igazolvánnyal rendelkezik.

Az őstermelők adózása tekintetében az árbevétel a meghatározó. A rendszer bonyolultságát jól érzékelteti, hogy hétféle adózási mód közül választhatnak.

Őstermelők által választható adózási formák:

- Évi 600 000 forint bevételig a mezőgazdasági őstermelőnek nem kell jövedelmet figyelembe vennie és adót fizetnie.
- 600 000 Ft felett, de 4 millió forintot meg nem haladó (támogatás nélkül számított) mezőgazdasági bevétel mellett nyilatkozhat arról a termelő, hogy nem keletkezett jövedelme, ezáltal adófizetési kötelezettsége sem. Ennek feltétele, hogy rendelkeznie kell legalább a bevétel 20 százalékát kitevő számlákkal igazolt költséggel.
- 8 millió forintot meg nem haladó bevétel esetén a mezőgazdasági kistermelő költségátalány alkalmazásával élhet, ami azt jelenti, hogy a számlával alátámasztott költségek mellett a bevétel 40 százalékáig számla nélkül igazolt költséget számolhat el.
- Ugyancsak 8 millió forintot meg nem haladó bevétel esetén az átalányadózást is választhatja, ami azt jelenti, hogy a bevételből a mezőgazdasági kistermelő 85 százalék, illetve a bevételének azon részéből, amely állattenyésztésből vagy állati termék előállításából származik, 94 százalék költségátalányt vonhat le, a fennmaradó 15, illetve 6 százalékot tekinti jövedelemnek.
- 8 millió forint felett tételes költségelszámolással állapíthatja meg jövedelmét, ami azt jelenti, hogy mind a bevételeiről, mind pedig a költségeiről számlát gyűjt, nyilvántartást vezet és ez alapján számítja ki jövedelmét.
- Amennyiben nem kíván a költségeivel tételesen elszámolni, akkor a 10 százalékos költségátalányt választhatja. Utóbbinál a bevétel 90 százaléka tekintendő jövedelemnek.

A személyi jövedelemadó mértéke Magyarországon 15%. Az egyéni gazdaságok adózását tovább bonyolítja, hogy ugyanazon magánszemély egyszerre lehet őstermelő mezőgazdasági tevékenysége tekintetében, miközben egyéni vállalkozó más, az őstermelő tevékenységi körébe nem tartozó tevékenység vonatkozásában, és választhat azonos vagy különböző adózási módot.

A társasági adó²⁴ mértéke Magyarországon 2017 óta 9 %, amelyet az éves jövedelem után fizet meg vállalkozás.

Általános forgalmi adó²⁵:

Magyarországon az áfa standard mértéke magas, 27 százalék, amely mellett két kedvezményes kulcs van érvényben. A magasabb kedvezményes kulcs 18 százalék és olyan termékkörökre vonatkozik, mint a tejtermékek, pékáru, cukrászsütemény, kereskedelmi szálláshely szolgáltatás, étkezőhelyi vendéglátás és internet stb. Az 5 százalékos kulcsot lehet alkalmazni többek között a mezőgazdasági termékek közül a baromfi élőállat és -hús, sertés élőállat és -hús, szarvasmarha-, juh- és kecske élőállat és -hús, tej, tojás, hal esetében.

Alanyi adómentesség értékhatára 2019-től 12 millió HUF, ami azt jelenti, hogy ennél alacsonyabb árbevételű vállalkozások élhetnek ezzel az opcióval. Alanyi adómentes

²⁴ 1996. évi LXXXI. törvény a társasági adóról és az osztalékadóról
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99600081.TV>

²⁵ 2007. évi CXXVII. törvény az általános forgalmi adóról <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0700127.tv>

vállalkozás mentesül az áfa megfizetése alól, de ez esetben áfalevonási jogát sem érvényesítheti.

III.2.6 Moldova²⁶

A mezőgazdasági vállalkozások és a gazdálkodók kilencféle adót és díjat fizetnek. A részletes szabályok az alábbiak²⁷:

- a) önálló szakmai tevékenységet gyakorló természetes személyek, egyéni vállalkozók, jogi személyek - az adóköteles éves jövedelem 12%-át;
- b) a mezőgazdasági háztartások (gazdaságok) esetében - az adóköteles jövedelem 7%-a;
- d) azon gazdasági szereplők, akik a 225 és 2251 cikknek megfelelően becsült jövedelemmel rendelkeznek - a becsült jövedelem túllépése esetén a különbözet 15% - a gazdasági szereplő által elszámolt bruttó jövedelmet alapul véve.

A magánszféra munkáltatói által fizetett társadalombiztosítási járulék mértéke 18%, a mezőgazdasági munkáltatók 12%-ot fizetnek, az egyéni hozzájárulási ráta pedig 6%. A kötelező egészségügyi biztosítási díjak összegét 9%-ra állapították meg - 4,5%-ot a munkavállaló és 4,5%-ot a munkáltató fizet.

III.2.7 Norvégia²⁸

Jövedelemadózás

Mezőgazdasági bevételnek minősül minden olyan tevékenységből származó bevétel, ami élelmiszert vagy takarmányt állít elő a föld vagy az állatállomány hasznosításával és ebbe a tevékenységbe beletartozik az elsődleges termékek feldolgozása és értékesítése. Ugyancsak ebbe a körbe tartozik a mezőgazdasági tevékenységből származó másodlagos jövedelem, az energetikai célú biomassa termelést is, beleértve a faanyag termesztést is.

Személyi jövedelemadót 6.580 EUR (63 500 NOK) bevétel alatt nem kell fizetni. E bevételi határ felett a jövedelem 38%-a levonható az adóalapból 166 400 norvég korona bevételig. A levonást csak az a felhasználó igényelheti, aki az év több mint felén a mezőgazdasági tevékenységet végzett. Az adómentességi minimum érték felett 38% az adó, egészen a 17.250 EUR-os határig. A maximális adóteher 34.650 EUR felett kezdődik.

A farmboltból történő értékesítést bizonyos bevétel határig mezőgazdasági tevékenységnek tekintik. E szint fölött (nincs konkrét határ) pedig rendes vállalkozásként értékelik. Ez az eredmény sokkal inkább gyakorlati szempontú, mintsem pénzügyi. Amíg a tevékenységet egyszemélyes jogalanyként végzi valaki, a bevételt személyes jövedelemként kezelik és akként adóztatják. NDI kérdés.

²⁶ <http://www.statistica.md/newsview.php?l=ro&idc=168&id=6061>

²⁷ LEGE Nr. 238, din 08.07.2004, privind impozitul unic în agricultură <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=312800>

²⁸ A vagyon- és jövedelemadóról szóló törvény <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-03-26-14>
<https://www.skatteetaten.no/rettskilder/type/handboker/skatte-abc/2018/>

III.2.8 Lengyelország²⁹

A lengyel mezőgazdaságot a nemzetgazdaság speciális szektoraként kezelik, ezért más adózási megoldások vonatkoznak rá, mint a többi vállalkozásra. Személyi jövedelemadózás alóli mentességet élveznek az egyéni gazdák a lengyel mezőgazdaságban. Ez nem zárja ki a gazdaságokra kivetett egyéb adókat.

Lengyelországban a mezőgazdasági tevékenység után elsősorban mezőgazdasági adót fizetnek, amely egy helyi jellegű ingatlanadó. (Janczukowicz 2015: 345, In: Mielczarek, 2017). Mezőgazdasági adót a Mezőgazdasági Adótörvény³⁰ alapján kell fizetni. A mezőgazdasági földterület adóalapját kizárólag a hasznosított mezőgazdasági földterület nagysága alapján határozzák meg. Többször felmerült már a személyi jövedelemadózással való áttérés gondolata, mivel:

- a mezőgazdasági adó tisztán sem nem vagyoni, sem nem jövedelem típusú adó;
- az adó meghatározása a rozs átlagos vételára alapján történik, amely már nem számít a legfontosabb terménynek;
- a mezőgazdasági adó helyi adó, ugyanakkor a települések csak közvetett módon befolyásolják az adóteher mértékét, mivel a jogalkotó az adómértéket jogilag kötelező módon határozta meg;

III.2.9 Románia³¹

A Romániában az összes fizetendő adót a 227/2015. évi költségvetésről szóló törvény szabályozza, amelyet 2019. július 25-én módosítottak utoljára³².

Leginkább jó gyakorlatok a szabályozásban:

- jogszabályban meghatározott mezőgazdasági növényi termékek 2 hektárt meg nem haladó területen történő termesztése esetén nem kell személyi jövedelemadót adót fizetni, illetve bizonyos állat egyedszám alatt;
- a mezőgazdasági adó összege nem az adott évi jövedelemtől függ, hanem jövedelemnormától, így az kiszámítható, tervezhető;
- a kisvállalkozásokra mikrovállalati adó vonatkozik, amelynek mértéke a foglalkoztatott számának függvényében változik;

²⁹ Ado.hu (2018): Így adóznak Lengyelországban <https://ado.hu/ado/igy-adoznak-lengyelorszagban/>

EC (2019): VAT rates applied in the Member States of the European Union

https://ec.europa.eu/taxation_customs/sites/taxation/files/resources/documents/taxation/vat/how_vat_works/rates/vat_rates_en.pdf

Janda, G. (2016): Lengyelország és Magyarország adózásának, adórendszerének összehasonlítása

http://moklasz.hu/wp-content/uploads/2016/01/Janda_Gabriella_szakdolgozat.pdf

KPMG (2019):

Forrás: <https://home.kpmg/xx/en/home/insights/2011/12/poland-income-tax.html>

Mielczarek, M. (2017): Taxation of agricultura holdings in Poland with personal income tax.

<http://ojs.wsb.wroclaw.pl/files/journals/4/articles/325/submission/layout/325-1936-1-LE.pdf>

Potori, N., Chmielinski, P. and Fieldsend, A. (szerk) (2014): Szerkezeti változások a lengyel és a magyar mezőgazdaságban az EU-csatlakozás óta: tapasztalatok és tanulságok a jövő agrárpolitikájának alakításához. <http://docplayer.hu/1166461-Szerkezeti-valtozasok-a-lengyel-es-a-magyar-mezogazdasagban-az-eu-csatlakozas-ota-tapasztalatok-es-tanulsagok-a-jovo-agrarpolitikajanak-alakitasahoz.html>

<https://www.strength2food.eu/wp-content/uploads/2019/03/D7.2-Quantitative-assessment-of-economic-environmental-and-social-impacts-of-SFSC-compressed.pdf>

³⁰ Mezőgazdasági adóról szóló törvény - USTAWA z dnia 15 listopada 1984 r. o podatku rolnym

<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19840520268>

³¹ Ado.hu (2018): Tíz százalék lett az szja Romániában <https://ado.hu/ado/tiz-szazalek-lett-az-szja-romaniaban/>

<https://agrintel.ro/107849/impozitare-agricultura-cod-fiscal-lista-culturilor-agricole-scutite-de-impozit/>

³² Legea nr. 227/2015 privind Codul fiscal https://static.anaf.ro/static/10/Anaf/legislatie/Cod_fiscal_norme_12062019.htm

- kezdő vállalkozások is választhatják a mikrovállalati adót;
- a személyi jövedelemadó-bevallásokat a házastársak együttesen is benyújthatják

III.2.10 Szlovákia³³

Szlovákiában is bevezették a természetes személyeknél az adózatlan jövedelem fogalmát, illetve több féle adóalap csökkentő lehetőséget biztosítanak. Az együttműködéseket segítő szabályozás Szlovákiában még az, hogy a mellett, hogy a gazdasági társaságok adójuk 1,5%-át adhatják civil egyesületek, illetve közhasznú szervezetek számára, az az önkéntes munkát végző magánszemélyek adójuk 3 %-át, illetve akik nem végeznek önkéntes munkát, azok az adójuk 2%-át ajánlhatják fel ilyen szervezetek számára.

III.2.11 Szlovénia³⁴

Szlovéniában a legfontosabb adónemek az általános forgalmi adó, a társasági adó, a személyi jövedelemadó ezek részletes szabályait az A. melléklet 9. pontja tárgyalja.

A mezőgazdasági tevékenységgel foglalkozók mentesülnek az áfa kötelezettség alól, amennyiben a gazdaság összes tagjára számított együttes kataszteri jövedelem nem éri el az utolsó naptári évben a 7500 eurót (ÁFA tv.94 §/Zakon o DDV 94. člen). Ezek a termelők mezőgazdasági és erdészeti termékeik értékesítéséért kompenzációra jogosultak, melynek mértéke az értékesítési ár 8 százaléka.

III.3 Kezdő vállalkozások segítése

Nagyon lényeges segítő szabályozás az, amikor a kezdő vállalkozás részére biztosítanak lehetőséget arra, hogy kipróbálhassa tevékenységét, legyen az egyéni gazdálkodó vagy szövetkezet. Vannak olyan jó példák ahol a kezdő vállalkozói státusz csak egy évre szól de van ahol akár – időben változó módon – 5 évre is kedvező környezetben tevékenykedhetnek. A kedvező szabályozás lehetővé teszi egyes országokban, hogy kezdőtőke befizetés nélkül tevékenykedjen egy kezdő vállalkozás, vagy nyereségadó kedvezményt kap, illetve a foglalkoztatással járó járulékkerhek lehetnek kisebbek.

³³ Herich et al. (2016): Adózás Európában. Ausztria, Ciprus, Horvátország, Magyarország, Románia, Szerbia, Szlovákia. Penta unió, 2016. 248p.

Kiss, Zsófia (2018): Így adóznak Szlovákiában, <https://ado.hu/ado/igy-adoznak-szlovakianban/>
Létminimum 2019. július 1. – 2020. június 30. közötti időszakban
<https://www.podnikajte.sk/uctovnictvo/zivotne-minimum-od-1-7-2019-do-30-6-2020>

³⁴ Mazars (2019): Mazars in Slovenia.

https://mazars-tax.webdream.hu/country_list/18

Ministry of Finance (2018): Taxation in Slovenia

http://www.mf.gov.si/fileadmin/mf.gov.si/pageuploads/Davki_in_carine/Angle%C5%A1ki/Taxation_in_Slovenia_2018.pdf

OECD (2018a): Revenue statistics 2018 - Slovenia

<https://www.oecd.org/tax/revenue-statistics-slovenia.pdf>

OECD (2018b): Tax Policy Reviews: Slovenia 2018.

<https://books.google.hu/books?id=1kpgDwAAQBAI&pg=PA148&lpg=PA148&dq=slovenia+agriculture+tax&source=bl&ots=eOqfblTdq4&sig=ACfU3U1Q0lPOWrVlNVV3OdyZLWNbgu04Hg&hl=hu&sa=X&ved=2ahUKewjajILwxlrkAhUwilsKHSwdC1A4ChDoATAAgQICRAB#v=onepage&q=slovenia%20agriculture%20tax&f=false>

Value added tax (VAT) and VAT registration in Slovenia

<http://eugo.gov.si/en/running/taxes/value-added-tax-vat/>

WTS (2019): Tax reform in Slovenia 2019-2022

<https://wtsklient.hu/2019/03/14/tax-reform-in-slovenia/>

III.3.1 Ausztria

Az osztrák **társasági adó**³⁵ mértéke általában egységesen 25%. A korlátolt felelősségű társaságok (GmbH) minimál adó fizetnek, melynek mértéke a törvényes minimum tőke 5%-a, azaz 1750 euró/év. Ezen felül társasági adókedvezmény illeti meg 10 évig azokat a korlátolt felelősségi társaságokat, amelyek 2013. június 30-a után jöttek létre. Ennek értelmében a megalakulástól számított első öt évben 500 euró/év társasági adót kell fizetniük, az ezt követő öt évben az adó mértéke pedig 1000 euró/év.

III.3.2 Franciaország³⁶

Franciaországban az első letelepedés megkönnyítése érdekében az állam támogatást nyújt fiatal gazdálkodóknak³⁷, ezek a támogatások a következőkből állnak:

- tőkeinjekció (készpénz)
- középtávú kölcsön

Az állami támogatásban részesülő fiatal mezőgazdasági termelők ráadásul

- a mezőgazdasági nyereségük 50% -át kötelezőek csak elszámolni bevételként első 5 évben (a tőkealapú támogatás kifizetésének évében 100% -os csökkenés).
- A nem beépített ingatlanra és földterületre kivetett ingatlanadó 50% -ának 5 évre történő csökkentését is élvezik (a helyi hatóságoknak lehetőségük van a fennmaradó 50% -ot lecsökkenteni).
- A mezőgazdasági társadalmi biztosítás (MSA) a szociális biztonsági járulékok részleges mentességét biztosítja öt évre 18-40 éves korú mezőgazdasági termelő esetén, az első letelepedésekor (a kedvezmény nem kapcsolódik az állami támogatáshoz).

Induló vállalkozások olyan segítséget kapnak, hogy egy gazdasági tevékenységet legfeljebb három éves időszak alatt kipróbálhatják. Ez azt jelenti, hogy projekt tulajdonosa nem köteles jogi formában végezni a tevékenységét, céget alapítani és bejegyeztetni, hanem tevékenységét „induló vállalkozásként” jegyzi be a hatóságnál, de a projekt tulajdonosa felelős a saját terméke fejlesztéséért. Az „induló vállalkozást” egy ún. CAPE (Contrat d'appui au projet d'entreprise) szerződéssel hozzák létre.³⁸

III.3.3 Lengyelország

A **kezdő társas vállalkozások kedvezményes 15 százalékos társasági adó kulcsot alkalmazhatnak** az általános 19%-os kulcs helyett.

³⁵ BGBl. Nr. 401/1988. über die Besteuerung des Einkommens von Körperschaften (Körperschaftsteuergesetz) 22 -24§ <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10004569>

³⁶Guide de l'installation des jeunes agriculteurs, Rosanne Aries, Ed France Agricole. Les espaces tests agricoles, étude juridique, fiscale et sociale concernant les couveuses en agriculture, Francis Varennes, Ed IPSO FACTO L'espace test en agriculture / www.civam.org

³⁷ Aide à l'installation : articles D343-3 à D343-24 du code rural, Abattement fiscal : article 73B du code général des impôts www.msa.fr

³⁸ Az üzleti projekt támogatási szerződése (CAPE) lehetővé teszi egy üzleti vállalkozás létrehozását vagy átvételét. A támogatás keretében a vállalkozás konkrét és folyamatos segítséget kap (például anyagi és pénzügyi eszközöket). Cserébe a vállalkozás vállalja, hogy követi az üzleti vállalkozások létrehozására, helyreállítására és kezelésére való felkészülés programját. A CAPE nem munkaszerződés. <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F11299>

III.3.4. Románia

Romániában létezik az úgynevezett kezdő vállalkozási forma, a kezdő korlátolt felelősségű társaság (*Societate cu răspundere limitată debutant* – SRL-D). Ez a forma akkor alakul át a hagyományos korlátolt felelősségű társasággá, amikor az éves árbevétele meghaladja a félmillió eurót, vagy ha a bejegyzés óta már eltelt 3 év. Előnye, hogy 3 éven keresztül legfeljebb 4 alkalmazott esetén a vállalkozás társadalombiztosítási engedményekben részesül, és a bejegyzési költségeket nem kell megfizetni. Továbbá pályázni lehet egy vissza nem térítendő 10 000 euro összegű állami támogatásra (50% önrészt fel kell mutatni).³⁹

III.3.5 Szlovákia

Az önfoglalkoztató magánszemélynek (egyéni vállalkozónak⁴⁰) a vállalkozás indításának évében nem kell bejelentkeznie tevékenységét illetően a Társadalombiztosító Intézethez, és társadalombiztosítási járulékot⁴¹ sem kell fizetni.⁴²

III.3.6 Egyesült Királyság

Kezdő önfoglalkoztató vállalkozóknak nem kell fizetnie az önfoglalkoztatással járó nemzeti társadalombiztosítási díjat, amíg a vállalkozás nem éri el 6 025 font nyereséget.⁴³

³⁹ <https://www.onrc.ro/index.php/ro/inmatriculari/persoane-juridice/societati-cu-raspundere-limitata-debutant-srl-d?id=47>

⁴⁰ Az egyéni vállalkozás szlovák megnevezése a „samostatne zárobkovo činná osoba”, amelynek a rövidítése SZČO. A szakirodalomban és a törvényekben gyakran találkozunk ezzel a rövidítéssel. A tükörfordítása „önálló kereseti tevékenységet végző személy”. (<https://vallalkozasszlovakiaban.hu/egveni-vallalkozo-biztositasa-szlovakiaban/>)

⁴¹ www.financnasprava.sk A biztosítás két különálló rendszerbe tartozik. Az egészségügyi biztosításról az 580/2004 számú törvény, és a szociális biztosításról a 461/2003 számú törvény rendelkezik.

⁴² 461/2003 törvény a társadalombiztosításról Zákon č. 461/2003 Z.z. Zákon o sociálnom poistení <http://www.zakonypreludi.sk/zz/2003-461>

⁴³ <https://www.talk-business.co.uk/2018/09/14/national-insurance-for-start-ups/> Self-employed/ sole trader – kezdő önfoglalkoztató

IV. A piacra jutást segítő jogi szabályozás

A piacra jutás elősegítése szempontjából legmagasabb szintű együttműködési forma a szövetkezeti működés, ezért a szövetkezeti szabályozások bemutatásának külön alfejezetet szenteltünk. A szövetkezeti együttműködés is sokféle lehet, így több módszer közül választhatnak azok, akik egy ilyen struktúra kidolgozásán fáradoznak. Mivel a szövetkezetekről sok nemzetközi kutatás született, itt csak az alapokkal foglalkozunk, amelyek segítséget nyújthatnak abban, hogy milyen opciók között lehet választani az útkeresés során.

A családi és szervezeti együttműködés mellett további, a piacra jutást elősegítő módszereket is azonosítottunk a jogi jó gyakorlatok között. Ezek közül legáltalánosabb jó gyakorlat az, amikor a termelők együttműködését úgy segíti a jogrendszer, hogy a termelő – kisebb hányadban – más termékét is értékesítheti, illetve feldolgozhatja, majd azt saját terméként értékesítheti.

A piacra jutás sikeréhez nagyban hozzájárul a REL, azaz a Rövid Ellátási Láncok mentén formálódott termelői-fogyasztói együttműködések. A REL típusú kooperációkat az EU is támogatja, felismerve ezek hatékonyságát, rugalmasságát és pozitív társadalmi hatását.

A támogatási struktúra kialakítása érdekében az Európai Bizottság a REL fogalmát az EMVA támogatási rendeletben (1305/2013), az alábbi módon határozta meg: olyan korlátozott számú gazdasági szereplők közötti együttműködés (termelő, fogyasztó, feldolgozó), akik elkötelezettek a helyi gazdaságfejlesztés iránt és közöttük szoros földrajzi és társadalmi kapcsolat található.

A REL fogalom értelmezésével, jó gyakorlatok leírásával több projekt is foglalkozik⁴⁴, illetve EIP fókuszcsoporthi munka (2016) is kapcsolódik hozzá⁴⁵. Az EIP fókuszcsoporthi munka alapján, a REL:

A következő fejezetben tehát a szövetkezeti formák mellett azokat a REL-ekben alkalmazott piacra jutást segítő jogszabályokat mutatjuk be, amelyek a közvetlen értékesítés csoportos mintáit helyezik előtérbe.

IV.1. Szövetkezet

A közös cselekvés egyik formája, a szövetkezet. A szövetkezetek, a szövetkezeti mozgalom nagy múltra tekint vissza, ám kialakulásának és fejlődésének mozgatórugója országonként eltérő volt. Az Egyesült Királyságban Roacdale óta a szövetkezeti mozgalom a munkásmozgalommal fonódott össze⁴⁶. XIX. század végére piaci előnyök által vezérelve, különösen Dániában és Hollandiában természetes úton fejlődtek a szövetkezetek. Ebbe az időszakban Németországban, Ausztriában és Magyarországon a szövetkezetek a szociálisan hátrányos helyzetben lévőköt próbálták segíteni, azaz az első szövetkezetek kölcsönös hitelszövetkezetek voltak Friedrich Wilhelm Raiffeisen által indított kezdeményezés alapján⁴⁷. Finnországban a szövetkezeti mozgalom a függetlenség kivívásának az eszköze volt a XX. század elején.

⁴⁴ <https://www.smartchain-h2020.eu/>

⁴⁵ <https://ec.europa.eu/eip/agriculture/en/focus-groups/innovative-short-food-supply-chain-management>

⁴⁶ EFP/Roberst, S. – Rawson, D. (2014): Conditions, attitudes and structures of successful POs and cooperatives https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/agri-markets-task-force/contributions/2016-05-24/ukdefracoop_en.pdf

⁴⁷ Jahn, G. – Zenger, C. – Peter, S. - Knickel, K (2007): Status Quo Analysis (WP3) European Comparative Report (D3.3) COFAMI http://www.cofami.org/fileadmin/cofami/documents/WP3_Status_Quo_EU.pdf

A közép-kelet-európai országokban a szövetkezeti mozgalom a több mint 50 évig (1945-1990) tartó szocializmus ideje alatt megtorpant. A szövetkezetesítés eredményeképpen a kolhoz típusú munkaalapú szövetkezetek, illetve nagy méretű állami tulajdonú gazdaságok működtek és csak az 1990-es években, Szovjetunió széthullása és a rendszerváltás idején nyílt meg a lehetőség ezekben az országokban a piac alapú működésre, beleértve a gazdák önálló mezőgazdasági tevékenység végzését⁴⁸.

1990-et követően a volt szocialista országokban az állami tulajdoni tervutasításos gazdaságból a piacgazdaság kialakítása egy hosszan tartó folyamat volt. Ez az átmeneti időszak körülbelül a 2000-es évekig tartott, amely időszak alatt zajlott le a privatizáció, az állami tulajdon magán tulajdonná alakítása, a szocialista típusú szövetkezetek átalakítása és szabályozásának új alapokra helyezése. Magyarországon például 1992-ben fogadták el az új szövetkezeti törvényt, amelyet 1994-ben jelentősen módosítottak, majd 1995-ben hatályon kívül helyeztek; az új szabályozás 2000. évben jelent meg, amelyet 2006-ban új törvényre cseréltek és végül 2013-ban az újrakodifikált Polgári Törvénykönyv jogi személyek részében kapott helyet a szövetkezetekre vonatkozó szabályozás⁴⁹. Romániában Vallasek (2007)⁵⁰ szerint a szövetkezeti szabályozást jogalkotási káosz jellemzi: 1990-ben megszületett a szövetkezeti törvény, de ezt követően egymást követték különböző jogszabályok, amelyeket aztán későbbi jogszabályok módosítottak vagy hatályon kívül helyeztek és ez a jogszabályalkotási, módosítási és hatályon kívül helyezési tendencia napjainkban is tart Romániában. Mindez azt jelenti, hogy a mezőgazdasági termelők szövetkezési hajlandóságát nagyon sok tényező befolyásolja, és sajnos ebbe a körbe a jogi bizonytalanság is beletartozik.

Ebből következően az Európai Unióban az eltérő történelmi és gazdasági fejlődés miatt nem lehetséges a szövetkezés kérdését egységesen tárgyalni, illetve kezelni.

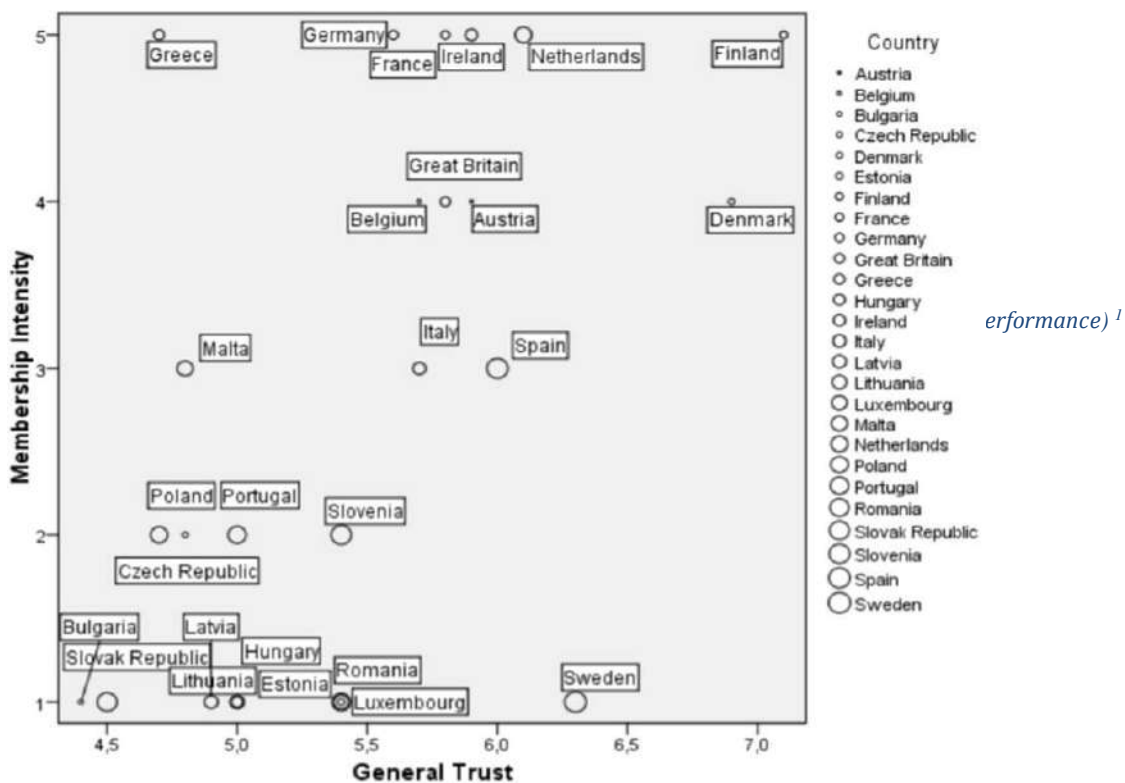
⁴⁸ Különleges helyzetben volt Lengyelország a szocializmus idején, ugyanis itt nem hajtották végre a szovjet típusú szövetkezetesítést.

⁴⁹ Fekete, J. (2008): A szövetkezetek jogi szabályozása a rendszerváltástól napjainkig (Legal regulations for cooperatives from transition to present day), Szövetkezés XXIX. évf. 2008. 1-2. sz. K.: Szövetkezeti Kutató Intézet Budapest http://www.szovetkezetikutato.hu/letoltes/atemelt_03.pdf

⁵⁰ Vallasek, M.M. (2007): A szövetkezetek jogi szabályozása a rendszerváltástól napjainkig in Somai, J (editor): Szövetkezetek Erdélyben és Európában, Romániai Magyar Közgazdász Társaság, Kolozsvár http://adatbank.transindex.ro/html/alcim_pdf2628.pdf, https://www.academia.edu/2563312/Sz%C3%B6vetkezetek_Erd%C3%A9lyben_%C3%A9s_Eur%C3%B3p%C3%A1ban_Cooperatives_in_Transylvania_and_in_Europe

Szociális tőke

Az EFP tanulmány⁵¹ azt mutatta ki, hogy annak ellenére, hogy a gazdák jobbra tudatában vannak annak, hogy a szövetkezés több előnnyel jár, piaci pozíciójukat megerősíti, de több országban a történelmi okok miatt erős ellenállás van a szövetkezeti vagy termelői szervezeti formában való együttműködéssel szemben, különösen akkor, hogyha az együttműködéshez még jelentős beruházás is szükséges, amely akár pénzügyi, akár pedig egyéb elkötelezettséget jelent. EFP tanulmány kimutatta, hogy a gazdák leginkább amiatt nem kívánnak szövetkezni, mert így önállóságukat veszítik el. A gazdákat csak úgy lehetne a szöveti formában való együttműködésre ösztönözni, ha meggyőződnenek arról, hogy az együttműködés több előnnyel jár, mint hátránnyal.

1. ábra: A bizalom és a szövetkezeti teljesítmény kapcsolata⁵²

A kelet-európai országokban a szövetkezeti típusú együttműködések kialakításához a volt szocialista szövetkezetesítés örökségeként nagyon alacsony a gazdák piaci illetve marketing tudása és gyakorlata, és az alulról jövő kezdeményezések hiányoznak. A kelet-európai országok jelenleg azzal a kihívással küszködnek, hogy a szövetkezeteket, a szövetkezeti mozgalmat (újra) meg kell ismertessék a gazdákkal.

⁵¹ Roberst, S. – Rawson, D. (2014): Conditions, attitudes and structures of successful POs and cooperatives https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/agri-markets-task-force/contributions/2016-05-24/ukdefracoop_en.pdf

⁵² Bijman, J. - Iliopoulos, C. - Poppe, K.J. - Gijssels, C. - Hagedorn, K. - Hanisch, M. - Hendrikse, G.W.J. - Kühl, R. - Ollila, P. - Pyykkönen, P. - van der Sangen, G. (2012): Support for Farmers' Cooperatives, Final Report, https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/external-studies/2012/support-farmers-coop/fulltext_en.pdf

Mi az a szövetkezet

A szövetkezet a gazdasági társaságoktól eltérő, egy másfajta vállalkozási forma, működése túlmutat a vállalkozási elemeken, azaz szociális, közösségi elemeket is tartalmaz. A szövetkezetek működése az 1844-i rochdale-i elveken alapul, amelyet az Nemzetközi Szövetkezeti Szövetség (ICA⁵³) 1995-ben a Manchesteri Nyilatkozatban újrafogalmazott.

Egyes országokban az ICA által megfogalmazott szövetkezeti alapelvekre maga a nemzeti szövetkezeti szabályozás kifejezetten utal, ilyen a spanyol, a portugál és a román szövetkezeti törvény.

- önkéntes és nyitott tagság elve;
- demokratikus tagi ellenőrzés;
- a tagok gazdasági részvétele;
- autonómia függetlenség;
- oktatás, képzés és tájékoztatás;
- szövetkezetek közötti együttműködés;
- felelősség a közösségetért.

A szövetkezetek általános meghatározását az ICA adta meg, e szerint: a szövetkezet olyan autonóm személyek társulása, akik önkéntesen egyesültek abból a célból, hogy közös gazdasági, társadalmi és kulturális szükségleteiket és törekvéseiket közös tulajdonú és demokratikusan irányított vállalat útján megvalósítsák.

A szövetkezetek szociális jelentőségét az olasz állam az Alkotmányában (45 §) is elismeri, kimondva a szövetkezetek kölcsönösségen és non-profit alapon való működésének elvét: „A Köztársaság elismeri, hogy a szövetkezetek társadalmi szerepe kölcsönös jellegű, és nincs magán spekuláció célja. A törvény elősegíti és támogatja a kibővítést a legmegfelelőbb eszközökkel, és megfelelő ellenőrzésekkel biztosítja természetét és céljait.”

A szövetkezetekre vonatkozó nemzeti szabályozás sokféleséget mutat. Vannak országok, ahol külön szövetkezeti törvény szabályozza a szövetkezeteket (Spanyolország, Portugália, Románia, Horvátország, Szlovénia, Norvégia, Egyesült Királyság, stb.), másutt a Polgári Törvénykönyv rendelkezési között találhatóak a szövetkezetekre vonatkozó szabályok (Olaszország, Franciaország), másutt a kereskedelmi törvény szabályozza (Szlovákia), vagy a társasági törvény (Cseh Köztársaság). Ez azt jelenti, hogy egyes országokban szövetkezetként csak sui generis szövetkezeti formában lehet működni (és egyes helyeken előírás, hogy a cégnévben szerepeljen a „szövetkezet” szó pl. Lengyelország, Magyarország), míg másutt szövetkezetet lehet más gazdasági társaság formájában is megalakítani, pl. Franciaországban, Egyesült Királyságban. A tagokról szólva: egyes országokban a szövetkezet létrehozásához igen magas a megkívánt minimum létszám, ilyen például Lengyelország (10), Magyarország, Horvátország és Németország (7), Románia és Szlovákia (5), ezzel szemben Finnországban egy fővel is alapítható szövetkezet, de az általános a három fő.

A szövetkezetek típusait a tagok érdekében végzett tevékenység alapján szokták csoportosítani⁵⁴: fogyasztási, termelési (ebbe a körbe tartozik a mezőgazdasági), pénzügyi, szociális, lakás szövetkezetek. Érdekesség, hogy Norvégiában a jogszabály kifejezetten tiltja, hogy a szövetkezetek pénzügyi, illetve banki, tőzsdei tevékenységet fejtsenek ki.

A szövetkezeteket tradicionálisan önszervezési céllal alapították, azonban megfigyelhető Nyugat-Európában, hogy a szövetkezetek átalakulóban vannak, egyre több szövetkezet nemzetközi piacokra lép. A globalizált kereskedelmi kihívások miatt, új üzleti és marketing stratégiákat, ügyvezetési struktúrákat kell kialakítaniuk versenyképességük megőrzése érdekében. Ennek eredményeképpen bekövetkezett a szövetkezetek koncentrációja, szövetkezeti társulások jönnek létre és a működésük az agro-ipari vállalkozásokkal azonos működést mutat. Ez azt eredményezi, hogy a szövetkezetekben az egyes tagoknak egyre

⁵³ <https://www.ica.coop/en/cooperatives/cooperative-identity>

⁵⁴ <https://youth.ecooper.eu/2017/08/25/types-of-co-operatives/>

kevesebb befolyás jut, maradt. És egyben azt is jelenti, hogy a demokratikus tagsági döntési mechanizmusok helyébe a menedzsment vezetés lépett. Sőt több esetben a szövetkezetek a hatékony működésük megőrzése érdekében egyes tevékenységeik végzésre gazdasági társaságot alapítanak vagy átalakulnak maguk gazdasági társasággá.

A szövetkezetet más gazdasági szervezettől az különbözteti meg, hogy a működése demokratikus alapon az egy tag egy szavazat elve alapján működik. Azonban az új globális kereskedelmi kihívások a szövetkezeti alapelveket is alaposan fellazították a szövetkezeti tagok tulajdona, ellenőrzése és részesedése terén.

Az egy tag egy szavazat mára már nem minden országban megkerülhetetlen alapelv. Ausztriában, Spanyolország, Franciaország a szövetkezet tevékenységében való részvétel alapján a szavazati jog mértéke eltérő lehet. Portugáliában is lehetséges eltérő szavazati mérték, de többféle megkötéssel és csak bizonyos szektorban tevékenykedő szövetkezetek esetében. Különbséget szoktak tenni a szavazatokkal kapcsolatban, hogy az a szövetkezet kizárólag magánszemélyekből áll vagy jogi személyek is lehetnek a tagjai, például Finnországban, hogyha a szövetkezetnek többségében szövetkezet, vagy más jogi személy tagjai vannak, úgy egy ilyen tagot akár 10 szavazat is megillethet. Norvégiában is a jogi személy szövetkezeti tagot megillethet több szavazat.

A szövetkezetek működésében az alultőkésítettség, a működéshez szükséges tőke folyamatos gondot jelent. Erre alakult ki az a megoldás például Németországban, hogy az a tag, amely „rendkívüli hozzájárulást” fizet maximum három szavazattal rendelkezhet. Spanyolországban jogszabály megengedi a befektető tagot, de számuk nem haladhatja meg a tagság 15%-át, Magyarországon ez a szám 25%. **A befektető tagok** nem vesznek részt a szövetkezet működésében, nem veszik igénybe a szövetkezet által nyújtott szolgáltatásokat és szavazati joguk általában korlátozott. De például Franciaországban és Olaszországban szavazati jog illeti meg a befektető tagot méghozzá a befektetett tőkével arányosan.

Minimum **tőkekövetelményt** Horvátország (130 euro), Portugáliában (1500 euro), Romániában (first-degree: 114 euro, second-degree: 2275 euro), Szlovákia (1250 euro) jogszabálya ír elő. Ugyanakkor előírás szokott lenni, hogy a tagnak kell pénzügyi hozzájárulást teljesíteni, pl. Magyarország.

Az ENSZ Munkaügyi Szervezete (ILO) szövetkezetekre vonatkozó statisztikai adatgyűjtése akkor tekinti szövetkezetet for-profit szervezetnek, hogyha jogszabály (és az alapján az alapszabály) lehetővé teszi tagjai számára a tőkebefektetéshez kapcsolódó nyereség felosztását⁵⁵. Ezt az osztrák és román szabályok lehetővé teszik, míg Portugáliában kamat fizetést engednek a nettó bevétel 30%-ig.

Egy szövetkezet működésének célja tipikusan nem a tagok által biztosított tőke megtérülésének az előteremtése, hanem a tagokkal való tranzakciók lebonyolítása. Ez azt jelenti, hogy az egyes tranzakciók során elért többlet felosztását a szabályok megengedik a taggal folytatott tranzakció mértékével arányban. Finnországban a szövetkezet törvény kifejezetten kimondja, hogy szolgáltatást nemcsak tagja, hanem külső személyek részére is végezhet, míg Franciaországban és Spanyolországban forgalomhoz kötött korlátozással.

Ahhoz, hogy a szövetkezetek eredményesen és tartósan működhessenek megfelelő eszközrendszerrel kell kialakítani, amelybe a pénzügyi feltételek, az adózás is beletartoznak. Ezzel a piaci versenyképességük megnő, ugyanakkor meg lehet őrizni a kölcsönösségi, szolidaritási és demokratikus működésüket is. Olaszországban a kölcsönösség a szövetkezeti modell középpontjában áll, amelyet az olasz jogszabályokban különféle kedvezményekkel

⁵⁵ https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---stat/documents/meetingdocument/wcms_648558.pdf

támogatják. A legtöbb szövetkezet nyereségének 57% -át nem terheli társasági adó, hogyha azt oszthatatlan tartalékba helyezik, ez a szabály a fogyasztási szövetkezetek esetében 32%; a mezőgazdasági szövetkezetek esetében 77%, a szociális szövetkezeteknél pedig 97%⁵⁶. Ez az adókedvezmény abban az esetben illeti meg a szövetkezetet, hogyha a Codice Civile 2512 §-ában⁵⁷ előírt kölcsönösségi szabályt alkalmazzák, azaz hogyha a szövetkezet tevékenységét főképp tagjai, illetve a tevékenységi körébe tartozók részére fejti ki és a szövetkezet alapszabályában kifejezetten ki kell mondani, hogy osztalékot, illetve nyereséget a Codice Civile 2514 §-ában írt korlátozások szerint fizet és betartja a tartalék felhasználásra vonatkozó szabályokat.

A tanulmány során a kistermelőkkel, az ő piaci lehetőségeinek jogszabályi támogatásával sokat foglalkozunk. Tesszük ezt azért, mert úgy gondoljuk, hogy a kistermelőket a megerősödött gazdasági eredményeik fogják arra sarkalni, hogy a tovább fejlődés érdekében közös cselekvéseket alakítsanak ki más termelőkkel, szolgáltatókkal, amelynek az egyik lehetséges formája a szövetkezet. Általánosságban megállapítható, hogy a kisvállalkozások, kistermelői működés kisebb bevételt eredményez a vállalkozók, a farmerek számára, és azt az Európai Unió hozzáadottérték-adó (általános forgalmi adó) rendszere úgy ismeri el, hogy lehetővé teszi a tagállamok számára, hogy nemzeti ÁFA szabályozásukban egy bizonyos bevételi határig alanyi áfamentességet állapítsanak meg⁵⁸. Ugyanakkor ha a kistermelők szövetkezetet alapítanak arra, hogy termékeiket jobb piaci pozícióból tudják értékesíteni, úgy az értékesítés volumene sok esetben az alanyi áfamentességi határt átlépi. Így a szövetkezetek minden áruértékesítésük, minden egyéb tranzakciójuk után ÁFA-t számítanak fel. Ennek nincs hatása a szövetkezettel üzletelő olyan vállalkozásokra, amelyek maguk is ÁFA alanyok. Az egyetemes ÁFA-eljárásokkal összhangban ezek a jogi testületek egyszerűen beszámítják a szövetkezet által felszámított ÁFA-t saját kumulatív ÁFA- kötelezettségeik ellenében, míg a szövetkezet beszámítja az ügyfelek által felszámított ÁFA-t saját kumulatív ÁFA-kötelezettségeivel. Ily módon csak a fennmaradó ÁFA összeget fizetik ki ténylegesen a ÁFA-hatóságoknak. Ellenben azok a kistermelők, akik nem regisztráltak ÁFA- fizetők, hátrányos helyzetben vannak. Egyrészt a szövetkezet által tranzakcióik során kivetett ÁFA-t semmivel sem ellensúlyozzák, és ez növeli költségeiket. Másrészt a szövetkezet köteles kiszámolni a ÁFA teljes összegét a kistermelőkkel kötött tranzakciók során, és a teljes összegért a ÁFA-hatóságok felé tartozik felelősséggel, nem pedig csupán a tranzakciók láncának utolsó láncában szereplő növekményes összeg helyett. A szövetkezet természetesen megpróbálja ezt a többletköltséget felszámítani a kisgazdának, az eredeti számlánál kevesebb összeget fizetve a kapott termékért. A kistermelő tehát egyértelmű hátrányban van, amikor termékeit szövetkezetnek (vagy valójában bármely jogi személynek) ad el, vagy ha szövetkezettől vásárol.

Ennek a problémának a kiküszöbölésére találtunk egy ma már sajnos hatályok kívül helyezett példát: Moldovában több éven keresztül az Adó Kódex [2013. verzió, III. rész 4 fejezet 103(1):22)⁵⁹] a szövetkezetek által a tagok részére nyújtott mezőgazdasági szolgáltatások tekintetében áfa mentességet írt elő.

A másik jó példa az Egyesült Királyságból származik, ahol a szövetkezet és tagja kettős adóztatásának elkerülését teszik lehetővé. Az szövetkezetek közös kereskedési státusz regisztrálhatnak az adóhivatalnál⁶⁰, de ennek alkalmazás igen szigorú keretek között

⁵⁶ Mauro Lengo, legal director of LegaCoop: The Italian legislation about cooperative company

⁵⁷ <https://www.brocardi.it/codice-civile/libro-quinto/titolo-vi/capo-i/sezione-i/art2512.html>

⁵⁸ https://europa.eu/youreurope/business/taxation/vat/vat-exemptions/index_en.htm#shortcut-3

⁵⁹ <https://www.fisc.md/codulfiscalalrm.aspx>

⁶⁰ <https://www.uk.coop/the-hive/sites/default/files/uploads/attachments/what-is-mutual-trading-status.pdf>

lehetséges. Csak olyan szervezet esetében alkalmazandó, amely csakis és kizárólag a tagjaival kereskedik. Tehát például a közhasznú szervezetek nem kaphatnak, mert szolgáltatásokat nemcsak tagjainak, hanem a társadalom szélesebb rétegeinek nyújtják. A szervezet alapszabályának ki kell mondania, hogy a nyereséget csak a tagok között lehet felosztani, vagy ha nem osztanak fel nyereséget, úgy azt a szervezet tartalékába kell helyezni, és a tartalékot is csak a tagok között lehet felosztani. Ezzel elkerülhető az, hogy a szervezeti tag kettős adózó legyen (a szervezet által fizetendő társasági adó és a szervezeti tag által fizetendő személyi jövedelemadó), a nyereséget csak akkor adóztatják meg, hogyha azt a tagnak kifizetik ki. Franciaország is ezt az adózási környezett biztosítja a szervezetek részére, amennyiben a szervezet kizárólag tagjai számára folytat tevékenységet, úgy az Adókodekx értelmében ezen tevékenység adómentes.

Ausztria az osztrák mezőgazdasági tevékenységet egyedi, támogató adózási rendszerrel segíti. Ehhez hasonló támogató adózási jó gyakorlatot a mezőgazdasági szervezeti adózási szabályokban is találtunk. Eszerint a mezőgazdasági termelőeszközök beszerzésére létrehozott, illetve kifejezetten saját maguk által megtermelt alapanyagok feldolgozásával foglalkozó szőlészeti-borászati szervezeteket mentesülnek a társasági nyereségadó alól.⁶¹

⁶¹ BGBl. Nr. 401/1988 über die Besteuerung des Einkommens von Körperschaften (Körperschaftsteuergesetz)
<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10004569>

IV.2 Versenyjog

A közös agrárpolitika és versenyjog az Európai Unióban

A versenyjog feladata annak elősegítése, hogy a piacok jól, vagyis versenybarát módon és a fogyasztók hasznára működjenek. A mezőgazdaságban azonban nem elegendő csupán a versenyhez fűződő közérdeket, és az abból fakadó fogyasztói jóléti nyereséget nézni, hanem itt felmerül specifikusan a termelés ciklikussága, a külső tényezőkből (különösen az időjárásból) fakadó kockázatoknak kitettség, az egyes piaci szereplők egymáshoz viszonyított eltérő piaci helyzete és ebből kifolyólag alkuerejük különbsége.

A mezőgazdasági ágazat további, strukturális sajátossága, különösen a kelet-európai országokban a kis üzemméret, az alacsonyabb koncentrációs szint a vertikum egyéb szintjeihez képest, és az integrációs formák hiánya. A mezőgazdasági üzemek gyengeségének további forrása lehet a tőkeerő különbség és ismerethiány is.

Versenypolitika

azt hivatott a versenyjogi szabályok alkalmazása révén biztosítani, hogy a vállalatok tisztességesen versenyezzenek egymással és ezzel a fogyasztók érdekeit szolgálja, hogy a fogyasztók minél jobban részesüljenek a szabadpiaci rendszer előnyeiből minél szélesebb választékot biztosítva a számukra, valamint hozzájáruljon az árak csökkenéséhez és a minőség javulásához.

A verseny megőrzése érdekében versenyfelügyeleti hatóságok a következő területeket ellenőrzik:

- a kartellek, azaz konkurens vállalkozások egymás közötti versenykorlátozó megállapodásai (pl. árak rögzítése, piac felosztása egymás között), elleni küzdelem [EUMSZ 101. cikk];
- a piaci erőfölénnyel való visszaélések (kisebb versenytárs piacról való kiszorítása) (EUMSZ 102. cikk);
- versenytorzító típusú állami támogatások (pl. egyes vállalkozások számára biztosított állami kölcsönök és vissza nem térítendő támogatások; adókedvezmények; kedvezményes áron hozzáférhető árak és szolgáltatások értékesítése; állami garanciák nyújtása) (EUMSZ 107. cikk);
- a vállalkozások közötti összefonódások (vállalat fúzió, vállalkozások egyesülése, egymásba beolvadása, amellyel túl nagyméretű piacon szerez ellenőrzést, egyeduralmat) ellenőrzési eljárásra (139/2004/EK rendelet).

Közös Agrárpolitika (KAP)

A KAP céljait az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés [EUMSZ]¹ 39. cikke rögzíti:

- a) a mezőgazdasági **termelékenység növelése** a műszaki fejlődés előmozdításával, valamint a mezőgazdasági termelés ésszerű fejlesztésének és a termelési tényezők, így különösen a munkaerő lehető legjobb hasznosításának biztosításával;
- b) **ily módon a mezőgazdasági népesség megfelelő életszínvonalának** biztosítása, különösen a mezőgazdaságban dolgozók egy főre jutó jövedelmének növelésével;
- c) a piacok stabilizálása;
- d) az **ellátás hozzáférhetőségének** biztosítása;
- e) a **fogyasztók elfogadható ár ellenében történő ellátásának biztosítása**;

EUMSZ 39. cikk

A mezőgazdaság az Európai Unió kiemelt gazdasági területe így speciális politikát, az *európai közös agrárpolitikát* vezetett be, azzal az alapvető céllal, hogy Európa élelmiszer biztonságát megteremtse.

Az Európai Unió Közös Agrárpolitikája mellett az egyes tagállamok is a fenti megfontolások miatt, a helyzeti hátrányok kezelésére az agrárium területén beavatkozásokkal –

támogatások, intervenciók, kvóták, adókedvezmények, jogi többletvédelem stb. – élnek. Ezek az intézkedések egyébiránt sértenék az Unió versenyjoga által tilalmazott korlátozó megállapodásokat, a tilalmazott összehangolt magatartásokat és az erőfölénnyel való visszaéléseket, azaz torzulásokat okozhatnak a piaci versenyben.

A Római Szerződés, majd pedig az Európai Unió Működéséről szóló Szerződés (EUMSZ)⁶² tehát úgy rendelkezett, hogy a Közös Agrárpolitika elsőbbséget élvez⁶³ a versenyjoggal szemben és általában a piacszervező lépések nem ütköznek a versenyjog tilalmába.⁶⁴ Ez azt jelenti, hogy a versenyszabályok lehetővé teszik a termelők számára, hogy –termelői, vagy más típusú szerveződések keretében – együttműködjenek⁶⁵, összehangolják piaci tevékenységeiket egymással, amely révén hatékonyabbá, versenyképesebbé válhatnak, s akár alkuerejük is nőhet üzleti partnereikkel szemben.⁶⁶ Ennek tipikus formája a termelői szervezetek. A részletesebb szabályokat 1308/2013 EU rendelet tartalmazza.

A rendelet általános és speciális kivételeket határoz meg, amelyek lehetővé teszik a gazdálkodóknak, hogy együttműködjenek közös értékesítési tevékenységekben, melyek egyébként tilosak lennének számukra.

Általános rendelkezések: Az általános kivételek közé tartozik valamennyi, a rendelet hatálya alá tartozó mezőgazdasági termék, valamint az uniós versenyjog hatálya alá nem tartozó mezőgazdasági termékek termelése és kereskedelme, mely a KAP célkitűzésének eléréséhez szükséges; e termékek kapcsán működő gazdálkodók, gazdálkodói együttműködések, termelői szervezetek.

Speciális kivételek: Három szektorra vonatkoznak speciális kivételek: olívaolaj, marha, borjú és szántóföldi növények, valamint kizárólag a termelői szervezetek e termékekkel kapcsolatos tevékenységére vonatkozik.

Az EUB kimondta továbbá, hogy a mezőgazdaság nem egy „versenymentes zóna”, hiszen az EUMSZ (40. és 41. cikke) kifejezetten rögzít versenyjogi rendelkezéseket. Azonban a mezőgazdaságban a verseny önmagában véve nem cél, hanem egy eszköz a KAP céljainak megvalósítására.

⁶² **Az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Unió működéséről szóló szerződés egységes szerkezetbe foglalt változata** - <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT>

⁶³ EUMSZ 40-42. cikk

⁶⁴ Csépai, B. (2018): Bitter Endives? A Long Awaited Clarification of the Relationship of Agricultural and Competition Rules of the E, Nemzeti Közszerződés Egyetem, Európai Tükör, 2018. 2. szám, https://folyoiratok.uni-nke.hu/document/nkeszolgaltato-uni-nke-hu/Csepai_Keseru_endivia_Europai_Tukor_2018_2_jav.pdf, letöltve: 2019. szeptember 9.

⁶⁵ Az 1308/2013/EU rendelet teremtette meg a mezőgazdasági termékek közös piacszervezését (a Közös Piacszervezésről szóló rendelet). A rendelet 209. cikke rendelkezik a mezőgazdasági termelők és társulásai számára biztosított eltérésekről a KAP célok vonatkozásában

⁶⁶ Ugyanakkor ennek pontos kereteit a francia endívia ügy (C-671/15.) pontosította, azaz mezőgazdasági szakmaközi szervezetek által kötött megállapodások is csak szigorúan a közös agrárpolitika céljainak korlátai között maradván tekinthetők a versenyjogi tilalom alól mentesülőknek. Ez a pontosítás azonban nem vonatkozik az elismert termelői szervezetekre az EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS (EU) 2017/2393 rendeletet követően.

Az ítélet lényege:

Egyrészt a Bíróság az Endives ítéletben⁶⁶ úgy határozott, hogy az EUMSZ 101. cikke alapján tilos a mennyiségi és árképzési politikák összehangolásának gyakorlata, valamint a kereskedelmi szempontból érzékeny információk cseréje a termelői szervezetek és azok társulásai között. A Bíróság megállapította, hogy bizonyos feltételek esetén az EUMSZ 101. cikke nem alkalmazható az elismert termelői szervezeteken és termelői szervezeti társulások belül, adott termelői szervezet/termelői szervezeti társulás által végzett tevékenységek vonatkozásában. A szóban forgó gyakorlatoknak feltétlenül szükségesnek kell lenniük az uniós jogban a termelői szervezetek/termelői szervezeti társulások vonatkozásában meghatározott célok eléréséhez, és azokkal arányban kell állniuk.

Másrészt pedig 2018.január 1-jétől a KPSZ salátarendeleettel módosított 152. cikke eltérést biztosít az EUMSZ 101. cikkétől az elismert termelői szervezetek/termelői szervezeti társulások számára. Az eltérés alkalmazásához a termelői szervezet/termelői szervezeti társulás köteles integrálni a termelő tagok legalább egy tevékenységét (pl. szállítás, raktározás), ténylegesen folytatni a tevékenységet, összefogni a kínálati oldalt, és forgalomba hozni a tagjai által előállított termékeket.

A 2020 utáni KAP - Javaslatok:

Az Európai Parlament Mezőgazdasági és Vidékfejlesztési Bizottsága megbízásából készített javaslat értelmében⁶⁷ a mezőgazdasági termékek közös piacszervezésére vonatkozó versenyszabályok további erősítése és pontosítása szükséges a mezőgazdasági termelők és társulásaik alkupozíciójának erősítése érdekében:

- ne vonatkozzon kartelltilalom a KAP által meghatározott szervezetek feladatára és céljaira
- a gazdálkodók és az ilyen együttműködések jogszerűsége vélelmezett legyen, azaz a versenyhatóságok esetleges ezzel ellentétes döntései csak jövőbeli hatállyal érvényesüljenek
- lehetővé kell tenni a gazdálkodóknak, hogy közös kereskedelmi árat alkalmazzanak (mint azt teszik az észak-amerikai gazdálkodók 1992 óta)
- a termelői szervezetek tagjai nevében végzett közös tárgyalási tevékenysége kizárólag a tulajdon átruházás nélküli nem kereskedelmi szervezetekre vonatkozzon
- ki kell terjeszteni a tisztességtelen kereskedelmi gyakorlatról szóló irányelv hatályát az élelmiszerláncon belül, hogy lefedje valamennyi mezőgazdasági terméket és élelmiszert, azon belül valamennyi szolgáltatót, kivéve a kkv-kat.

IV.3 A mezőgazdasági termelők értékesítési együttműködésére vonatkozó egyéb jó gyakorlatok

Az együttműködések sikere az értékesítési területen sok esetben nem a jogszabályi környezeten múlik, hanem a termelők innovációin, a sikeres védjegy használat bevezetésén és a marketingen. A felmérések során a projektpartnerek is az együttműködések egyéb aspektusaira mutattak rá, melyek a következők:

- a) **Online elérhetőségek:** Csehországban a Gazdák Címjegyzéke weboldalon⁶⁸ megtalálhatóak elérhetőségekkel a kis- és közepes gazdálkodók, pékek, és tejtermelő gazdaságok, közösség által támogatott rendszerek, kisboltok, és minden, ami helyi termékkel kapcsolatos (jelenleg 500 gazda regisztrált a rendszerben), és a gazdaságokat különböző szempontokból értékelni is lehet.
- b) **Stratégiai megállapodások:** Norvégiában a Trøndersk-i Élelmiszer Nyilatkozat [Trøndersk Food Manifest]⁶⁹ mentén a térségi és helyi szereplők megállapodást kötöttek az élelmiszertermelés és élelmiszerkultúra fejlesztésére a Trøndelag régióban. Milánóban, Bristolban és számos helyen Helyi Élelmiszer Stratégiát⁷⁰ dolgoztak ki. Ezeknek a stratégiáknak a lényege, hogy a termelők, önkormányzatok, konyhák, helyi vállalkozások együttműködésére építve a helyben előállított termékek jussanak el a fogyasztókhoz a társadalmi igényeket kiszolgálva. Több esetben ezek az

⁶⁷ Catherine Del Cont – Antonio Iannarelli: Research for AGRI Committee – New competition rules for the agri-food chain in the CAP post 2020. European Union, 2018.
[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/617497/IPOL_STU\(2018\)617497_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2018/617497/IPOL_STU(2018)617497_EN.pdf) letöltés ideje: 2019. 09. 02.

⁶⁸ www.adresarfarmaru.cz/

⁶⁹ <http://oimat.no/oimat/trondersk-matmanifest/>

⁷⁰ www.milanurbanfoodpolicypact.org/ és www.bondproject.eu/wp-content/uploads/2018/06/BOND-REPOSITORY-UK-Bristol-City-Food-Network.pdf

együttműködések szociális ellátás biztosításával (pl.: iskolások vagy hátrányos helyzetű csoportok bevonása a termelésbe) is párosulnak, ami egyéb közjavak előállítását is lehetővé teszi.

- c) Alternatív értékesítési csatornák** működtetése: Norvégiában a REKO-hálózatban minden gazdálkodó a saját termékét értékesíti, ugyanabban az időben, egy adott helyszínen. A vevők rendeléseiket Facebook csoporton⁷¹ keresztül adják le. Több országban működik a közösség által támogatott mezőgazdaság (CSA), amelynek európai alapjait Franciaországban tették le az ún. AMAP rendszerben (Associations pour le Maintien d'une Agriculture Paysanne – francia mozaik szó, jelentése: Szövetség a Paraszti Mezőgazdálkodás Fennmaradásáért). Az AMAP ötlete 2001-ben született meg Daniel és Denise Vuillon fejében, akik egy amerikai farm értékesítési mintáját követve, klasszikus CSA alapok mentén alkották meg saját rendszerüket. Olyan jól sikerült, hogy mára csak Franciaországban több mint 2000 AMAP rendszert tartanak számon, de szinte minden európai tagállamban megtalálhatóak. Franciaországban az AMAP jogi formában is működő érdekvédelmi tömörülés. Az AMAP-nál a fogyasztó részéről az elköteleződés foka meglehetősen magas (pl. egy szezonra való előre fizetés), ami nem feltétlenül igaz minden CSA rendszerre. A CSA / AMAP rendszer azon közösségi elven alapszik, hogy a fogyasztókat és a kistermelőket közvetlenül összekapcsolja. Ezáltal szinte lenullázza a közvetítési költséget és persze a kereskedők hasznát. A vásárlónak rentábilis áron biztosít friss- és szezonális változatosságot kínáló-, egészséges- bioterményeket. Az AMAP rendszer egyik lényegi eleme, hogy a biotermesztés bár nem kötelező (viszont erősen ajánlott, majdhogynem elvárt) de műtrágya pl. egyáltalán nem használható a gazdaságban.

A fogyasztók elkötelezik magukat egy környékbeli kisgazdálkodó mellett egy évre (CSA esetben ez lehet rövidebb időszak 3-6-9 hónap), hogy ez alatt az idő alatt, a gazda által termelt terményeket (ez gazdaságtól függően lehet pl.: gyümölcs, zöldség, tojás, kenyér, sajt, stb.) és az ebből egységesen, heti rendszerességgel összeállított dobozokat egy előfinanszírozásos rendszerben vásárolják meg tőle. Vagyis a gazda előre megkapja a termeléshez szükséges pénzügyi forrásokat. Cserébe a gazdálkodó elkötelezi magát, hogy zöldségeket, vagy egyéb eredményeket termel legjobb tudása, képességei szerint és azokat rendszeresen elvisz egy elosztó pontra vagy megbeszélte időben a gazdaságában átadja. A rendszer fontos eleme a közös kockázat. Tehát a fogyasztó az adott termelési évről megfizeti bizonyos terményekből kevesebbet, bizonyos terményekből többet fog kapni a tervezettnél.

Olaszországban a szolidáris bevásárló közösségek működést már jogi keretek is segítik. Horvátországban (Grupe Solidarne Razmjene - GSR). Csehországban a Polopo (Kft.)⁷² helyi és öko termékeket értékesít, illetve a Lokalmart Kft.⁷³ egész Csehországban kis és közepes gazdák termékeit árusítja, a francia La Ruche qui dit Oui (A Kas, aki igent mond) minta alapján. Ez egy közösségi értékesítési forma, amelyben egy szervező összegyűjti a megrendeléseket és egy átadó ponton átadja azt 7,5 %-os árréssel. A rendszernek fontos eleme, hogy nincs raktározási költség, teljesen alacsonyán tartják a működési költségeket, ezért tudnak alacsony áron értékesíteni.

- d) Értékesítés innovatív módon:** Az innováció lehet technológiai (helyi termék automaták) vagy társadalmi vonatkozású (pl. alternatív csatornák vagy piacszervezési módszerek). Egy helyi termék piac szervezését sok esetben lelkes civil szervezetek,

⁷¹ www.facebook.com/rekonorge/

⁷² www.polopo.cz

⁷³ www.scuk.cz

magánszemélyek próbálják megvalósítani, ugyanakkor a szervezés, ellenőrzés sok időt és energiát kíván. Érdekes megoldást olvashatunk Olaszországi Montevarchi piaci⁷⁴ működésről, ahol a gazdák és a piac között beszállítói szerződés jön létre, melyben az értékesítésre kerülő termékek típusát, mennyiségét és minőségét is meghatározzák. Az ellenőrzéseket maga a piac végzi. Arról, hogy mi minősül helyi terméknek egyedi megállapodásuk van. A gazdák a piaci bevételük 10-15%-val járulnak hozzá a piac fenntartásához úgy, hogy a piacon csak egy pénztárgép van, a nyugtát pedig vonalkód alapján adott termék előállítójára állítja ki. Az értékesítési adatokat egy speciális software segítségével gyűjtik, mely a könyvelés ellenőrzését végzi és lehetővé teszi a gazdálkodók bevételének kiszámítását az eladott termékek mennyiségének megfelelően. Lehetőség van a piacon élelmiszer feldolgozásra, kulturális esemény szervezésre, bemutatókra, oktatásra, amely tevékenységek a vidéki élethez tartoznak.

A közös piacra jutást segítő jogi megoldások közül az egyik legkézenfekvőbb az, amikor a jogszabály megengedi, hogy kisebb mértékben más termelő termékét is értékesíthesse a gazda úgy, hogy még nem minősül kereskedelmi vállalkozásnak. Erre találunk példát Horvátországban, Ausztriában, Olaszországban, Franciaországban is. A másik jellemző jogi megoldás, amikor speciális, közös értékesítési formára ad lehetőséget a jogszabályi keret, ilyen eseteket láthatunk Franciaországban, Olaszországban, Ausztriában.

Jó példák egyes országokból

IV.3.1 Ausztria

Az egyik kiemelendő együttműködések ösztönző értékesítési lehetőség, ami Ausztriában elérhető a **közös értékesítési hely a gazdaságban** (*Bauernladen-Gemeinsamer Verkauf*). Ez gyakorlatilag a kis farmok együttműködését jelenti. A Polgári Törvénykönyv 1175§⁷⁵ szerint az együttműködés ezen formája nem rendelkezik jogi személyiséggel, az együttműködés valamilyen polgári jogi társasági formában működik, vagy egyesületi formában az egyesületi törvény⁷⁶ értelmében. Nem rendelkezik működési engedéllyel, és nem jegyzik be nyilvántartásba. Kivétel az Áfa törvény⁷⁷, mivel e törvény szerint a közös értékesítési hely rendelkezik kvázi jogi személyiséggel. Lényege a közös előny érdekében a tőke, pénzügyi juttatások vagy a munka összefogása. Fontos, hogy az értékesített termékről kiállított számlán rajta legyen a termelő neve és adószáma, és a gazdák váltják egymást termékeik értékesítése során.

IV.3.2 Franciaország

Az V. fejezetben bemutatott mezőgazdasági tevékenység fogalom meghatározás lehetővé tette, hogy Franciaországban egy termelő a saját termékei mellett más termelő termékét is értékesítheti, ha ez az értékesítésből származó teljes bevétel 50%-át nem érheti el. Sok országban a termelők közös értékesítési formájára szinte csak a szövetkezeti forma elérhető,

⁷⁴ www.bondproject.eu/wp-content/uploads/2018/06/BOND-REPOSITORY-IT-Mercatale-di-Montevarchi.pdf

⁷⁵ JGS Nr. 946/1811 Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch für die gesammten deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10001622>

⁷⁶ BGBl. I Nr. 66/2002: 66. Bundesgesetz: Vereingesezt 2002 - VerG

<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20001917>

⁷⁷ BGBl. Nr. 663/1994 Bundesgesetz über die Besteuerung der Umsätze (Umsatzsteuergesetz 1994 - UStG 1994)

<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10004873>

Franciaország a szövetkezeti együttműködés mellett több egyéb együttműködési forma is működik, melyek közül kiemelendő a közös értékesítési pont.

A közös értékesítési pontok/termelői boltok, azaz franciául PVC-k (point de vente collectif)⁷⁸ több jogi formát választhatnak, de ezek közül egy nagyon gyakran alkalmazott a közös érdektársulás azaz GIE (Groupement d'interet économique)⁷⁹. A GIE célja, hogy megkönnyítse vagy fejlessze a tagok gazdasági tevékenységét és erősítse, növelje a tevékenység hatékonyságát. Mivel a GIE "felvásárlási áron" értékesíti a termékeket (de nem veszi meg a terméket, mivel ez egy csoportos értékesítési forma és nem köztes szereplő), azaz nincs jövedelme a termelőktől beérkező terméken, így a GIE önállóan mentesül az ÁFA megfizetése alól. Az Áfa fizetési kötelezettséget kiszámlázza a GIE az Áfa fizetésre kötelezett termelőknek. Tehát a GIE, mint "egyesülés" értékesít, és tagjai felé a havi/negyedéves/féléves/éves elszámolás során a termékek árának kifizetése mellé számlázza a befizetendő Áfát. Tagjainak száma minimum 2, a maximális tagszám nincs megszabva.

Az úgynevezett „Commission”, a termelői hozzájárulás vagy tagdíj értéke eltérő. A GIE ezt az értéket használhatja fel bérleti díjra, a munkabérekre, bankkártya szervizdíjra, illetve a termelők részéről felmerülő egyéb költségek térítésére.

A közös értékesítési pont (point de vente collectif - PVC) kizárólag azokat a termékeket értékesítheti, amit azok a termelők termeltek meg, akik tagjai a PVC-nek. A PVC bolt vezetésének és jogi formáját közösen döntenek el. A PVC akár mezőgazdasági szövetkezet is lehet pl: Cuma terres d'ici en Aveyron. Minden egyes termék a termelő tulajdona marad egészen addig, amíg a fogyasztónak való értékesítés pillanatáig, közvetlen az értékesítés (rövid élelmiszerlánc), a PVC nem köztes szereplő csak csatorna. A megmaradt termék felett is gazda rendelkezik. Ez a közvetlen kapcsolat teszi lehetővé, hogy a PVC-n keresztül értékesítés mezőgazdasági tevékenység maradjon adózásilag is. A termelők által végzett értékesítés a PVC és a termelő által kötött szerződés szerint kerül szabályozásra.

IV.3.3 Olaszország

Számtalan olasz régióban a rövid ellátási lánc támogatását célzó szabályokat hoztak, amelyek nagy számban kereskedelmi tevékenységgel kapcsolatosak voltak. Ezek közül néhány⁸⁰:

- a közétkeztetésben a helyi termék részarányának növelését írták elő pl. Szardínián a 1/2012. számú regionális rendelettel, illetve Friuliban a 4/2010 számú regionális rendelettel;
- helyi terméknek a kiskereskedelmi boltokban való értékesítésének elősegítése Friuliban a 4/2010 számú regionális rendelettel, Lazióban a 29/2008. számú regionális rendelettel, Pugliában a 9/2009. számú regionális rendelettel;
- a Lazio a 29/2008. számú regionális rendelete szabályokat állapított meg az internetes értékesítésre is, létrehozva egy úgynevezett eladói csoportot, amely hasonlóan működik, mint a fogyasztók vásárlóközössége.

⁷⁸ Note de service du ministère de l'agriculture du 07/04/2010 DGAL/SDSSA/N2010-8103,

<https://info.agriculture.gouv.fr/gedei/site/bo-agri/instruction-N2010-8103>

⁷⁹ Code de Commerce Art. L. 251-1 et s., Art. R. 251-1 et s.

https://www.legifrance.gouv.fr/affichSarde.do;jsessionid=13FBE2B5E00640170F150EF9474BE12D.tplgfr34s_3?reprise=true&page=1&idSarde=SARDOBJT000007111725&ordre=null&nature=null&g=ls

⁸⁰ Irene Canfora: From the land to the territory: the role of the farmer in the short chain, University of Bari. FARMERS AND SHORT CHAIN Legal profiles and socio-economic dynamics edited by Francesca Giarè and Sabrina Giuca, NATIONAL INSTITUTE OF AGRICULTURAL ECONOMICS, 2013. http://dSPACE.inea.it/bitstream/inea/770/1/Farmers_short_chain.pdf

Olaszországban a Filiera corta és a GAS kezdeményezések különlegesen jó gyakorlatát kell kiemelni.

A Filiera corta keretében egyre több olyan fogyasztói mozgalom indult az elmúlt időszakban, amely azt tűzte célul, hogy visszaállítsa a termelés, előállítás, az eredet jelentőségét, amely elvezet a rövid láncú értékesítéshez, amely a helyi értékek megőrzését, a felelősségteljes, a természet értékeit megőrző, szociális alapú termelést biztosít.⁸¹

Az növekvő érdeklődésre tekintettel a Toszkán Régió a Mezőgazdasági Fejlesztési Program 2007-2013 programozási időszakban bevezette az 5.3.3.2.1. számú intézkedést (Misura intese a migliorare la qualità della vita nelle zone rurali)⁸², amellyel pénzügyi alapokat biztosít a termelői piacok ösztönzésére a vidéki, kevésbé fejlett részeken is.

A támogatások másik intézményesített formáját a 335/2007. DGRT (Toszkán Régió Kormányzatának rendelete) adta meg, a *Filiera corta – Rete regionale per la valorizzazione dei prodotti agricoli toscani*⁸³ [Rövid ellátási lánc - Regionális hálózat a toszkán mezőgazdasági termelés értéknövelésére]. Ez egy toszkán régiós projekt, amely hatalmas lökést adott a közvetlen értékesítésnek. Számos pályázatot hirdetett meg a különféle közvetlen értékesítési formák ösztönzésére a 2007-2009 időszakra. A pályázatok finanszírozásában 80%-nyi rész vissza-nem-térítendő támogatás, de azzal, hogy a 3-éves időtartam alatt a projekteknek önálló finanszírozásúvá kell válniuk. Ennek köszönhetően elsők között hozták létre a Montevarchiban működő „Tuttigiorni” (mindennap) elnevezésű közös termelői boltot, ahol 50 helyi termelő értékesíti az áruját, valamint a Sienna járásban 10 termelő ált össze és a „Dal podere al plato” (farmtól az asztalig) elnevezés alatt értékesítik termékeiket. Ennek keretében jöttek létre a mára már oly híres toszkán bor-, olaj-utak és helyi minőségi ételt kóstoltató utak hálózata⁸⁴. A támogatások alapmotívuma a diverzifikált, azaz a több lábbon álló mezőgazdasági termelést volt hivatott elősegíteni fenntartható módon, azaz hosszú távon.⁸⁵ Ebből fakadóan a projekt részét képezte a helyi kézműves termékek és az agro turizmus fejlesztése is.

A Filiera Corta rendelet főképp a mezőgazdasági tevékenységre hozott szabályokat előírva, hogy az kaphat támogatást, akinek az éves bevétele nem haladja meg a 7,000 eurót és bevételük legalább 2/3-a egy külön rendeletben meghatározott lista szerinti tevékenységekből származó jövedelemből tevődik össze. Ebben a formában egyénileg, illetve a gazdák társulásai is értékesíthetnek, úgy is, hogy nemcsak saját terméket, hanem harmadik féltől vásárolt terméket árusíthatnak. A szabályozás fontos részét képezte, hogy a fenti kritériumoknak megfelelő gazdák Áfa-mentesen értékesíthetik termékeiket.

Mindennek az alapját az olasz orientációs törvény alapozta meg, amely lehetővé tette a parasztgazdaság diverzifikált tevékenységét, valamint a gazdák közös értékesítését collective action keretében. Az orientációs törvény nem a gazdák speciális kereskedelmi tevékenységére vonatkozó szabályt állapított meg, hanem a Codice Civile 2135 cikkében meghatározott

⁸¹ Naziri, Diego (2009) *Direct sale as a means for promoting the sustainable use of plant genetic resources: The case of the Tuscany Region*. Journal of Agriculture and Environment for International Development, 103 (1/2). pp. 65-80. ISSN 2240-2802

⁸² Ez Magyarországon a 2007-2013. programozási időszak III. tengelye.

⁸³ Ruling of the Tuscany Regional Government Nr 335 of 14 May 2007: Regional Project Filiera Corta - Rete regionale per la valorizzazione dei prodotti agricoli toscani, Official Regional Bulletin Nr 22 of 30-5-2007, valamint Ruling of the Tuscany Regional Government Nr 843 of 13 November 2006: Reg. CE 1698/05 - Rural Development Programme of the Tuscany Region for the period 2007-13, Official Regional Bulletin Nr 48 of 28-11-2007

⁸⁴ Tuscany Regional Law Nr 45 of 5 August 2003: *Discipline of the 'strade del vino, dell'olio extravergine di oliva' and quality agricultural and food produce*, Official Regional Bulletin Nr 36 del 14-8-2003 (A borutak szervezését é szabályait bemutatja: http://www.cofami.org/fileadmin/cofami/documents/WP3_Status_Quo_IT.pdf)

⁸⁵ lásd 46. lábjegyzet: Naziri, Diego (2009) *Direct sale as a means for promoting the sustainable use of plant genetic resources: The case of the Tuscany Region*. Journal of Agriculture and Environment for International Development, 103 (1/2). pp. 65-80. ISSN 2240-2802 (<http://www.iao.florence.it/JAEID/index.php/JAEID/article/download/25/28>)

mezőgazdasági termelőt határozta meg speciális jogalanyként. Az olasz orientációs törvényről a tanulmány V. alfejezete ír bővebben.

A kereskedelemre vonatkozó szabályokat regionális, illetve helyi szinten szabályozzák Olaszországban. Ezek a regionális/helyi szabályok kedvező jogszabályi környezetet teremtettek, a helyi termékek fejlesztését támogatták és azt, hogy a helyben termelt termékek helyben találjanak értékesítési csatornákra sok esetben kimondottan, vagy közvetve a multinacionális élelmiszerláncok térhódításának ellensúlyozása volt a cél. Ez egyben a KAP vidékfejlesztési politikájával messzemenően összhangban van.

GAS (Gruppi d'Acquisto Solidale), szolidáris vásárlói kör

A GAS a fogyasztók önszerveződő csoportulási formája, amelyet a 2007. évi költségvetési törvény⁸⁶ is elismert, és amelyet nonprofit egyesülésnek definiált. Abból a célból hoztak létre, hogy termékeket vásároljon és osszon szét a csoport tagjai között, haszonszerzés nélküli, az etikus, szocio-szolidaritási és a környezetvédelmi fenntarthatósági törekvésekkel. A szabályozók az ilyen csoportok számára lehetővé teszik, hogy üzleti tevékenységet folytassanak a nem kereskedelmi célú vállalkozásokra vonatkozó adózási jogszabályok szerint.

Közvetlen értékesítés megkezdése esetén közterületen, vagy magán területen elég, ha a tevékenység folytatásának helye szerinti önkormányzatnak bejelenti a gazda értékesítési szándékát, és nem kell megvárni a jóváhagyást. Ugyanez az egyszerűsített eljárás alkalmazandó a **mozgó** árusításra (5/2012 rendelet, 27 §)⁸⁷.

A piacrajutás komplex szolgáltatáscsomagok kialakításával is ösztönözhető, melynek egyik eszköze lehet az agroturizmus. 228/2001. rendelet⁸⁸ értelmében az agroturisztikai szolgáltatást nyújtó termelőknek tanúsítványt adó régiós képzésben kell részt venniük. Az agroturisztikai tevékenységekhez használt épületek és berendezések egészségügyi és higiéniai követelményeit szintén a régiók határozzák meg. A követelmények meghatározásakor figyelembe veszik az épületek és a vidékiességi sajátosságait és a terület/vidék jellemzőit, az szobák méreteit, belmagasságát, valamint a végezni kívánt tevékenység sajátosságait. Az egészségügyi hatóság a követelmények meghatározása és az ellenőrzések során figyelembe veszi a tevékenységek diverzifikációját, az előállított termékek korlátozott mennyiségét, a hagyományos feldolgozási módszereket, valamint a saját mezőgazdasági termékek feldolgozását. Ebben a tevékenységi körben maximum 10 fő részére nyújtható szállás, és 10 főig engedélyezik a saját konyha használatát az ételek elkészítéséhez az étkeztetésnél.

⁸⁶ DECRETO 20 novembre 2007 Attuazione dell'articolo 1, comma 1065, della legge 27 dicembre 2006, n. 296, sui mercati riservati all'esercizio della vendita diretta da parte degli imprenditori agricoli, <https://www.gazzettaufficiale.it/eli/id/2007/12/29/07A10862/sg>

⁸⁷ DECRETO-LEGGE 9 febbraio 2012, n. 5 Disposizioni urgenti in materia di semplificazione e di sviluppo. (12G0019), https://www.gazzettaufficiale.it/atto/serie_generale/caricaDettaglioAtto/originario?atto.dataPubblicazioneGazzetta=2012-02-09&atto.codiceRedazionale=012G0019&elenco30giorni=false

⁸⁸Decreto Legislativo 18 maggio 2001, n. 228 "Orientamento e modernizzazione del settore agricolo, a norma dell'articolo 7 della legge 5 marzo 2001, n. 57", <http://www.camera.it/parlam/leggi/deleghe/01228dl.htm>

IV.3.4 Románia

A 145/2014. évi rendelet⁸⁹ 13. cikke szerint a kereskedelmi helyek (a jogszabály kis- és nagykereskedelmet is említ) 40 %-át helyi (kistermelői igazolással rendelkező) termelő részre kell fenntartani.

Azok a kereskedők, akiknek forgalma 2 millió euró vagy annál nagyobb, kötelesek bizonyos termékek – hústermékek, tojás, zöldség, gyümölcs (kivéve trópusi gyümölcs) méz, tejtermék és sütőipari termékek - legalább 51%-át beszerezni a "rövid élelmiszerláncból"⁹⁰. 2017. február 15-én az Európai Bizottság 20162148. szám alatt kötelezettségszegési eljárást indított, mert álláspontja szerint a szabályozás az európai jogot sérti, azaz pontosabban az áruk szabad mozgásának elvét. Az Európai Bizottság kötelezettségszegési eljárásokról beszámoló oldala szerint⁹¹ az ügy jelenleg folyamatban van⁹².

IV.4 Együttes fellépések a helyi, tradicionális élelmiszerekért

Az Európai Unió jogszabályokon⁹³ alapuló földrajzi-, eredetvédelmi-, és hagyományos különleges termék **árjelzők** minden EU tagországban egyértelmű módon jelzik és biztosítják az adott termék adott helyhez kötődését, egyediségét.

Vannak tagországok, ahol ezen jelzéseket erősen alkalmazzák a helyi termék marketingben, és vannak ahol kevésbé. Gyűjtőoldalon⁹⁴ (DOOR) minden érdeklődő megtekinthet melyik ország milyen termékeket vetetett már lajstromba, és mi van folyamatban.

2. ábra földrajzi-, eredetvédelmi-, és hagyományos különleges termék **árjelzők**

Forrás: https://en.wikipedia.org/wiki/Geographical_indications_and_traditional_specialities_in_the_European_Union

⁸⁹ Legea nr. 145/2014 pentru stabilirea unor măsuri de reglementare a pieței produselor din sectorul agricol, <https://lege5.ro/Gratuit/gqydmjzgm/legea-nr-145-2014-pentru-stabilirea-unor-masuri-de-reglementare-a-pietei-produselor-din-sectorul-agricol>

⁹⁰ Lege nr. a 321/2009 privind comercializarea produselor alimentare <https://legeaz.net/monitorul-oficial-761-2016/legea-321-2009-comercializare-produse-alimentare-republicata>,

⁹¹ http://ec.europa.eu/atwork/applying-eu-law/infringements-proceedings/infringement_decisions/index.cfm?lang_code=EN&typeOfSearch=true&active_only=1&noncom=0&r_dossier=2_0162148&decision_date_from=&decision_date_to=&EM=RO&title=&submit=Search

⁹² https://ec.europa.eu/atwork/applying-eu-law/infringements-proceedings/infringement_decisions/index.cfm?lang_code=EN&typeOfSearch=false&active_only=0&noncom=0&r_dossier=2_0162148&decision_date_from=01%2F01%2F2017&decision_date_to=07%2F04%2F2017&title=&submit=Search

⁹³ 1151/2012/EU RENDELETE

⁹⁴ <https://ec.europa.eu/agriculture/quality/door/list.html>

A hagyományos jellemzőkkel rendelkező élelmiszerek vonatkozásában egyes Európai Unió szabályozások⁹⁵ többek között azokat a feltételeket állapítják meg, amelyek mellett a tagállamok a higiéniaira vonatkozó jogi követelmények bizonyos kiigazításait engedélyezhetik. A hagyományos tulajdonságokkal rendelkező termékek előállítása érdekében bizonyos esetekben rugalmasabb szabályokra van szükség, amelyek egyenértékűek a földrajzi korlátozások által kitett régiókban található létesítményekre alkalmazandó szabályokkal, feltéve hogy a higiénia és az élelmezésbiztonságot nem veszélyeztetik. A gazdasági válság okozta gazdasági problémákat és sérülékenységet, a környezetszennyezést és a társadalmi feszültségeket, egyenlőtlenségek problémákat beazonosítva, az Európai Unióban (EU), fokozatosan a folyamatok mozgatórugóivá váltak a gazdaságfejlesztés mellett a társadalmi, környezeti problémák megoldását szolgáló fejlesztési irányok és az ezeket az irányokat segítő szabályozások.

A tagállamok, együttműködő szervezetek sok esetben nemzeti **védjegyek, márkák címkék** segítségével több – kevesebb sikerrel segítik a helyi, regionális termékeket a piacrajutásban.

IV.4.1 Ausztria

Ausztriában az AMA Marketing Kft. (GmbH.) szakemberei újabb jelszava, hogy „Regionalitás az új Bio”. A termékek árában is ez magasabb értékkel jelenik már meg Ausztriában, ami segíti a gazdasági fenntarthatóságot, illetve a regionalitást tanúsító védjegyek segítik a piacra jutást is.

Genuss Region (Íz Régió): első komplex nemzeti program. 2005-ben az osztrák mezőgazdasági minisztérium és az **AMA Marketing GmbH.** létrehozta a francia Euroterroirs mintájára a gyűjteményt és a védjegyet. Jelenleg 120 régió termékei képezik a rendszert. A régiók a termelők/termékek körüli 50-100 km-es tájegységek, települési térségek. A kritérium rendszer szerint meg kell felelni a a régióra jellemző termék és előállítási módnak, hagyománynak, az alapanyag helyből kell származzon, a feldolgozás és a termék minősége magasabb legyen (szabvány szerint). A termékek a már meglévő AMA védjegyek, EU földrajzi árujelzők szerint kell tanúsítsák a megfelelő minőséget. Feltétel, hogy a régió rendszeresen országos jelentőségű rendezvényt tartson erre alapozva. A megalakulást követően 3 képzésen részt kell venni a tagoknak (termelők, feldolgozók turisztikai szolgáltatók) az együttműködés, profilépítés céljából. A szemináriumon elemzik, hogy a régió milyen minőségű, mennyiségű termék előállítására képes, milyen értékesítési csatornák vannak, és mit szeretnének elérni. Működési koncepciót, akciótervet készítenek, melynek eleme a marketing is.

IV.4.2 Cseh Köztársaság

A **Cseh Köztársaságban** Regionális termék⁹⁶ logót és oldalt fejlesztettek ki.

IV.4.3 Hollandia

Hollandia északi szigetén "Waddengold" minőségi tanúsító védjegy bevezetése hozott sikert⁹⁷.

⁹⁵ 852/2004 / EK , 853/2004 / EK , 2074/2005 / EK , 852/2004 / EK

⁹⁶ www.szif.cz/cs/znacka-regionalni-potravina#

⁹⁷ www.bondproject.eu/wp-content/uploads/2018/06/BOND-REPOSITORY-NL-Waddengroup-Foundation.pdf

IV.4.4 Olaszország

Veneto régió törvényhozása 2008-ban⁹⁸ megalkotta az un. '0 km-es termékek' szabályát, azaz amely utal a termékek előállításának és a fogyasztás helye közötti rövid távolságra. A jogszabály átfogóan támogatta a '0 km-es termékek' értékmegőrzését, és jogszabályi keretet alkotott a '0 km-es termékek' marketingjére és fogyasztására, a termékek eredetére, jellemzőire és árára vonatkozó fogyasztói tájékoztatásra. A magán és közszektor közétkeztetésébe történő beszállítás támogatására vonatkozó szabályokat állapított meg, annak érdekében, hogy fellendítse a termelők és fogyasztók közötti közvetlen értékesítést. Meghatározta a „minőségi termék”, a „tradicionális termék”, a „szezonális termék” és szabályokat tartalmazott a környezetvédelmileg fenntartható termékekre.

A program ösztönző szabályozási része, hogy a közétkeztetésben un. '0 km-es termékeket' használjanak, ez kiválasztási szempont is a pályázatok elbírálásakor.

Az önkormányzatok számára lehetővé vált, hogy a piacterület 15 %-át fenn kell tartani olyan mezőgazdasági termelők számára, akik közvetlenül a fogyasztók számára értékesítenek. Sőt, az önkormányzati rendezési terveknek ki kell terjedniük a helyi termelői piacokra is.

A jogszabály lehetővé tette az 5. paragrafusában, hogy azok a vállalkozások, akik regionális körben működnek, és az éves forgalmuk 30 %-ában helyi terméket értékesítenek egy speciális a helyi termék promócióját szolgáló logót használhatnak.

A jogszabályalkotást megelőzte egy széles társadalmi mozgalom, amelynek az élén a Coldiretti gazdaszövetség állt, amely a jogszabály tervezetét fogalmazta meg, és egy petíció kíséretében nyújtották be 25.000 támogató aláírással, kérve a jogszabály elfogadását. A tervezet lényege az volt, hogy előírta, hogy a közétkeztetésben, a kórházakban és más közpénzekkel finanszírozott szervezeteknél az érkezéshez felhasznált alapanyagoknak az 50%-a helyi termék legyen éves szinten.

IV.4.5 Románia

Romániában a helyi alapanyag felhasználást és hagyományos módszerek alkalmazását segíti a hagyományos termékekről szóló jogszabály.

A helyi, termelői termékek piacra jutását több szabályozás is segíti. Ilyen a hagyományos termékek szabályozása⁹⁹, melyben a helyi alapanyag is definiálva van, és ilyen az a szabály amely a kiskereskedelmi egységek részére szab meg termelői termék értékesítési kötelezettséget. Egyféle segítség a kezdő vállalkozások tevékenységének indításához nyújtott adminisztratív és adózási könnyítés is. **A rendelet megszabja azt a kis mennyiséget is amely által még hagyományosnak tekinthető a termék:** A termelési kapacitás - egy év 365 napjával számolva, - nem haladhatja meg a tanúsított termék esetében az átlagos napi 150 kg / liter mennyiségét, és naponta legfeljebb 400 kg -t, (a hagyományos kenyér és péksütemények kivételével amely napi átlaga nem lehet több mint 300 kg, és legfeljebb 800 kg lehet naponta.

⁹⁸ Legge regionale 25 luglio 2008, n. 7 (BUR n. 62/2008)

(<https://bur.regione.veneto.it/BurVServices/pubblica/DettaglioLegge.aspx?id=208104>) és annak 2010-es módosítása: Leggi N. 3 del 22 gennaio 2010 (Bur n. 8 del 26/01/2010)

<https://bur.regione.veneto.it/BurVServices/pubblica/DettaglioLegge.aspx?id=221779>

⁹⁹ Ordinul nr. 724/1082/360/2013 privind atestarea produselor tradiționale,

<https://lege5.ro/Gratuit/gm3tomjwg4/ordinul-nr-724-1082-360-2013-privind-atestarea-produselor-traditionale>

IV.4.6 Spanyolország

Spanyolországban Valenciában részvételi tanúsító rendszert működtetnek az agroökológiai termékek tanúsításához, népszerűsítéséhez, Franciaországban az ún. URGENCI¹⁰⁰ projekt keretében közösségi részvétellel tanúsító rendszert hoztak létre.

IV.5 Higiéniai rugalmasság

Az Európai Unióhoz később csatlakozott tagországokban, több helyütt az Európai Unió előírásokat félre értelmezve a kis gazdaságokra, kis mezőgazdasági és élelmiszerelőállító vállalkozásokra **is** egy túlszigorított szabályozást vezettek be, aminek eredményeként ezen vállalkozások közül sokan kénytelenek voltak feladni tevékenységüket. Ugyanakkor a fogyasztói szokások változásával és más gazdasági, társadalmi fejlődés eredményeként egyre több helyen van igény újra a helyi termékekre, a kis gazdaságból származó kézműves feldolgozással előállított élelmiszerekre, a kisléptékű, környezetileg fenntartható gazdaságból származó termékek iránt, ezért az erre vonatkozó szabályozás részletszabályai fontosak ezen gazdálkodói csoport tevékenységének előmozdítására.

Az Európai Unió élelmiszer és élelmiszerbiztonsági, higiéniai jogrendszerében is vannak rugalmasságot engedő lehetőségek, de ezeket kevesen ismerik, még annak ellenére is, hogy a rugalmas intézkedési lehetőségek tagországi alkalmazásának elősegítésére az Európai Bizottság útmutatókat is készített. A higiéniai rugalmas szabályozási lehetőségeket foglaljuk először össze – a szokásosnál hosszabban - a bevezetőben, kigyűjtve az uniós szabályokból és útmutatókból azon fejezetrészeket, amelyek kifejezetten a kis, marginális helyi termék előállítását és ezzel a hagyományos élelmiszerelőállítás és feldolgozás megőrzését szolgálják.

A rugalmas szabályok alkalmazásának feltételeit alap esetben

- a tevékenység alkalmi jellege
- az előállított termékek kis mennyisége, marginális jellege határozza meg.

Általánosságban az élelmiszer higiéniai követelmények uniós szabályozása kimondja, hogy amennyiben az élelmiszert a 178/2002 EK¹⁰¹ rendelet és 852/2004 EK¹⁰², valamint az egyes állati termék előállítás esetén a 853/2004¹⁰³ EK rendelet, továbbá a 1169/2011/EK¹⁰⁴ rendelet szerint állították elő, illetve hozzák forgalomba, úgy az az Unión belül biztonságosnak tekinthető.

178/2002 EK rendelet az élelmiszerjog általános elveiről és követelményeiről főbb megállapításai:

- Az „**élelmiszer**” fogalmába beletartozik az ital, a rágógumi, valamint az előállítás, feldolgozás vagy kezelés során szándékosan hozzáadott bármely anyag, többek között a víz is.
- Nem biztonságos élelmiszer nem hozható forgalomba¹⁰⁵.

¹⁰⁰ <https://urgenci.net/>

¹⁰¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?qid=1544485556170&uri=CELEX:32002R0178>

¹⁰² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32004R0852&from=EN>

¹⁰³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32004R0853&from=EN>

¹⁰⁴ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32011R1169&from=HU>

¹⁰⁵ 14. cikk

Lényeges, hogy a rendelet melléklete tartalmazza az alapfogalmak definícióit, azaz például azt, mit tekint **élelmiszeripari vállalkozásnak** (a nonprofit vállalkozás is az), vagy azt, hogy mit tekint **kiskereskedelemnek** (a közétkeztetés is az).

A 852/2004/EK rendelet az élelmiszer-higiéniáról is rögzít több fontos alapfogalmat, többek között azt, mit tekint **alapterméknek**, és mit **feldolgozott terméknek**.

A rendelet megfogalmaz **könnyítéseket** is. A könnyítések - többek között - a termelő és fogyasztó közötti **közvetlen kapcsolat** esetében indokoltak, azaz amikor az élelmiszer lánc határozottan lerövidül, így az értékesítés a **rövid élelmiszerláncban** valósul meg. További szempontok, feltételek: a **kis mennyiség, a marginális, helyi és korlátozott tevékenység**.

A 852/2004/EK rendelet útmutatója¹⁰⁶ alapján: Általánosságban a „kis mennyiségek” fogalma széleskörűen magában foglalja többek között a mezőgazdasági termelő általi **közvetlen értékesítést**, pl.: a végső felhasználó számára (pl. a gazdaságból vagy a helyi piacokon), vagy az olyan helyi kiskereskedelmi üzletek és helyi éttermek részére történő közvetlen értékesítést, amelyek a végső felhasználó számára értékesítenek.

A rendelet preambuluma lefekteti a **hagyomány és rugalmasság** elveit, mely egybevág az Unió **kulturális sokszínűség** céljaival.

- A (16) preambulom szerint a rugalmasság alkalmas arra, hogy lehetővé tegye a **hagyományos módszerek** folyamatos használatát az élelmiszerek termelésének, feldolgozásának vagy forgalmazásának bármely szakaszában, valamint a létesítmények szerkezeti követelményeivel kapcsolatban. A rugalmasság különösen fontos a különleges földrajzi korlátokkal bíró régiók esetében.

A 852/2004/EK rendelet (és a 853/2004/EK) kimondja többek között, hogy a rendeletet **nem kell alkalmazni**¹⁰⁷ az alábbi esetekben:

- a) a magáncélú házi használatra történő elsődleges termelés;
- b) a magáncélú házi fogyasztású élelmiszerek házi készítése, kezelése, tárolása;
- c) ha a termelők kis mennyiségű alaptermékkel közvetlenül látják el a végső felhasználót, vagy a végső felhasználót közvetlenül ellátó helyi kiskereskedelmi létesítményeket.

A megértést segítő útmutató szerint a 852/2004 rendeletet nem kell alkalmazni a következő alkalmi előállítás és kínálás esetében: *„Olyasvalaki, aki alkalmanként vagy kis volumenben kezel, készít, tárol vagy szolgál fel élelmiszert (pl. templom, iskola vagy közösségi rendezvények és más olyan helyzetek, mint az egyéni önkéntesek bevonásával szervezett jótékonyági összejövetelek, ahol az élelmiszereket alkalmanként készítik) nem tekinthetők „vállalkozásnak” és ennél fogva azokra nem alkalmazandók a közösségi higiéniai jogszabályok követelményei.”*

A **852/2004 EK** rendelet **II. melléklet III. fejezete rendelkezik a magánlakóházi termék előállításra** és a **mozgó és/vagy ideiglenes előállító- és forgalmazó helyekre (mint például sátrak, árusítóhelyek, mozgóárusok járművei)**, valamint árusító automatákra vonatkozó könnyített feltételekről. A melléklet leszögezi, hogy a magánlakóházi termék előállítóknak meg kell felelni a rendelet **I. mellékletében** leírtaknak, amely az **elsődleges termelésre** vonatkozó követelmények.

¹⁰⁶ az élelmiszer-higiéniáról szóló 852/2004/EK rendelet bizonyos rendelkezéseinek végrehajtásáról: 3.2 - 3.4. pont.
https://ec.europa.eu/food/sites/food/files/safety/docs/biosafety_fh_legis_guidance_reg-2004-852_ro.pdf

¹⁰⁷ 1 cikk (2) bekezdés c) pontja

Nyilvántartást kell vezetni:

Állati termékek esetében a takarmányról, az előforduló állati betegségekről, állatgyógyászati készítményekről, kezelésekről, esetleges vizsgálati eredményekről.

Növény termékek esetében nyilvántartást kell vezetni főként a növényvédő szerekről,

Alkalmazandóak még a V–XII. fejezet, és szállítás esetében a IV. fejezetet (az I. és II. fejezetet NEM). A III. fejezet előírja:

- *amennyiben ésszerűen megvalósítható, **el kell kerülni az állatok és kártevők által okozott szennyeződés kockázatát*** (pl. szúnyogháló)

- szükség szerint biztosítani kell:

- a) *„a megfelelő eszközöket a kielégítő személyi higiénia fenntartásához (beleértve a higiénikus kézmosáshoz és kézszáritáshoz szükséges eszközöket, a higiénikus illemhelyeket és öltözőhelyiségeket)”. Ez azt jelenti pl., hogy amennyiben a szennyezett ruhával nem keresztezik az élelmiszer előállítás helyét, nem kell öltöző, megfelelő erer akár egy előszoba, folyosó is.*
- b) *„az élelmiszerral érintkezésbe kerülő felületeket jó állapotban kell tartani, könnyen tisztíthatónak, és szükség szerint fertőtleníthetőnek kell lenniük. Ez megköveteli a sima, mosható, nem mérgező anyagok alkalmazását, kivéve, ha a hatáskörrel rendelkező hatóság elfogadja az élelmiszer-ipari vállalkozás véleményét, hogy más anyag is megfelelő”. Az útmutató alapján, ami a **hagyomány által bizonyított biztonságát, az biztonságos.** Tehát a tiszta, natur faedény, faeszköz is jó lehet. A forrázás is megfelelő fertőtlenítés, ahol erre már bevált gyakorlat van.*
- c) *a kis mennyiségű házi élelmiszerelállítás során az élelmiszer tisztítására, készítésére lehetséges időben is elhatárolni egy helyet, vagy több helyiséget, eltérő eszközöket is lehet használni (időbeni vagy térbeni elkülönítés is megfelelő).*
- d) *A mosás ivóvízzel kell végezni, „megfelelő hideg és/vagy meleg ivóvízzel való ellátást kell biztosítani”. A meleg víz előállítás, ha arra szükség van, történhet hőkezelés útján is.*
- e) *megfelelő intézkedéseknek és/vagy eszközöknek kell rendelkezésre állnia a veszélyes és/vagy fogyasztásra alkalmatlan (folyékony vagy szilárd) anyagok és hulladékok tárolására és eltávolítására”. Lehet eseti szerződést is kötni egy erre szakosodott szolgáltatóval. Amikor van ilyen „veszélyes” hulladék, akkor azt a szükséges szállítójárművel a szükséges helyre a vállalkozó elszállítja.*
- f) *„megfelelő intézkedéseknek és/vagy eszközöknek kell rendelkezésre állnia a megfelelő tárolási hőmérsékleti feltételek fenntartására és folyamatos ellenőrzésére”. Egy háztartási hűtőben, illetve abban elhelyezett ételtároló edényben is lehetséges a megfelelő hőmérsékleten tárolni, ha hűtés szükséges. A külön hűtő, mennyiség és termék függő. A hőmérséklet ellenőrzés történhet úgy is, hogy csak azt jegyzi fel a termék-előállító, ha nem megfelelő működés (áramszünet, meghibásodás) áll fent.*
- g) *„az élelmiszert úgy kell **elhelyezni**, hogy szennyeződésének kockázatát az ésszerűen megvalósítható mértékig el lehessen kerülni”. Ez azt jelent, hogy pl.*

kész terméket – még edényben sem - ne tegyen közvetlenül a földre (legyen alatta polc vagy raklap, ne érje szálló por a terméket).

A Good Hygiene Practice (GHP) az alapvető környezeti és működési feltételeket szabályozza, a HACCP erre alapozva a kiemelt kockázatú pontok felügyeletét látja el. A rendelet 15. preambuluma szerint egyes élelmiszeripari **mikrovállalkozásokban a veszélyelemzés során nem állapítható meg kritikus szabályozási pont**. Ilyenkor a Helyes Higiéniái Gyakorlat a kritikus szabályozási pontok felügyeletének helyébe léphet, azaz ha a GHP szerint végzett tevékenység esetén nincs kritikus pont (CCP), **nem kötelező a HACCP rendszer működtetése, azt a jó higiéniai útmutató** alkalmazása kiváltja. A 8. cikknek megfelelően a tagállamok nemzeti szinten az adott termelői kör bevonásával kidolgozhatja a **Jó Higiéniai Útmutatóit**.

853/2004/EK rendelet az állati eredetű élelmiszerek különleges higiéniai szabályainak megállapításáról hatálya alá sem tartozik a magáncélú termék-előállítás. Nem tartoznak a rendelet hatálya alá¹⁰⁸ (de a 852/2004 EK rendelet alá igen) az alábbiak:

- **a növényi** eredetű élelmiszerek, - így az ilyen termék-előállító létesítményeket **nem kell engedélyeztetni** (a bejelentés elégséges).
- a növényi és feldolgozott állati eredetű termékeket egyaránt tartalmazó élelmiszerek,
- a termelők azon tevékenysége, amellyel **a gazdaságban levágott baromfi és nyúlfélék** húsának kis mennyiségével **közvetlenül** látják el a végső felhasználót, vagy a végső felhasználót közvetlenül ellátó helyi **kiskereskedelmi létesítményeket**,
- **végső felhasználót közvetlenül ellátó kiskereskedelem**¹⁰⁹. „Mivel a kiskereskedelem (a közvetlen értékesítést vagy az állati eredetű élelmiszereknek a végső felhasználó részére történő beszállítását magukban foglaló tevékenységek) nem tartozik a 853/2004/EK rendelet hatálya alá, a **kiskereskedelmi egységek engedélyezése a rendelet értelmében nem kötelező**¹¹⁰. A „**kiskereskedelem**” fogalma alatt azok a **tevékenységek** értendők, amelyek az állati eredetű élelmiszereknek a **végső felhasználó részére történő közvetlen értékesítését vagy beszállítását** foglalják magukba. Ezzel összhangban a „tevékenységek” kifejezés tartalmazza a végső felhasználó számára értékesítő **eladási helyen történő feldolgozást**¹¹¹ (pl. állati eredetű termékeket tartalmazó sütőipari termékek előkészítését, húskészítményeknek a helyi hentesüzletben történő előkészítését);

A rendeletet általában a nagykereskedelmi tevékenységekre kell alkalmazni (azaz akkor, ha egy kiskereskedelmi egység azzal a céllal végez tevékenységeket, hogy állati eredetű élelmiszertel lsson el egy másik létesítményt)¹¹². Nem tartozik a rendelet hatálya alá az az eset, ha a kiskereskedelmi egység csak más kiskereskedelmi egységeket lát el az állati eredetű élelmiszertel, és ez a nemzeti joggal összhangban csak **marginális, helyi** és korlátozott tevékenység.

¹⁰⁸ 1. cikk

¹⁰⁹ 1. cikk, 5) bekezdés

¹¹⁰ 853/2004 útmutató 4.1 pont https://ec.europa.eu/food/sites/food/files/safety/docs/biosafety_fh_legis_guidance_reg-2004-853_en.pdf

¹¹¹ 853/2004 útmutató 3.5 pont

¹¹² (12) preambulumban

A 853/2004/EK rendelethez kiadott útmutató azt is meghatározza, hogy a **marginális értékesítés** esetében fenn áll a **kis mennyiségű értékesítés, azaz a „marginális, helyi és korlátozott értékesítés”**, mert a végső felhasználót ellátó kiskereskedelmi termékekkel valójában helyben kereskednek. Így nem folytatnak nagyobb távolságra értékesítést, amely nagyobb felügyeletet igényelne különösen a szállítással és a hűtési láncsal kapcsolatos feltételek vonatkozásában.¹¹³

A 852/2004 EK rendelet útmutatójának 3.5. pontja szerint:

- az **alaptermékek feldolgozhatók a gazdaságban** (pl. a **nyerstejet sajtnak dolgozzák fel**), de e műveletek már nem tartoznak az elsődleges termelés körébe, hanem **feldolgozásnak minősül**, és mivel állati termék, vonatkozik rá a 853/2004 EK rendelet.
- Ugyanakkor **a gazdaságban végzett sajt készítésével** kapcsolatban, az útmutató MEGJEGYZÉSÉBEN leírja, hogy a „**853/2004/EK rendelet általánosságban kizárja a kiskereskedelmet (azaz az élelmiszer kezelését és/vagy feldolgozását, valamint annak az eladás helyén történő tárolását vagy a végső felhasználó részére történő szállítását) a hatálya alól**. Ez azt jelenti, hogy **amennyiben a sajtot teljes egészében a gazdaságban, vagy a helyi piacon gyártják és értékesítik a végső felhasználók részére, e tevékenységek csak a 852/2004/EK rendeletben – és különösen annak II. mellékletében – megállapított megfelelő követelmények betartásával végezhetők, miközben azonban nem kell megfelelniük a 853/2004/EK rendelet követelményeinek, a nyerstejre vonatkozó követelmények kivételével.**”

A 853/2004 EK rendelet a (12) preambulumban kimondja, hogy a „852/2004/EK rendelet előírásai általában elegendőek ahhoz, hogy garantálják az élelmiszerbiztonságot az állati eredetű élelmiszer **végső felhasználónak történő közvetlen eladásával vagy leszállításával járó kiskereskedelmi tevékenységet végző létesítményekben**”.

A 853/2004 EK rendelt útmutatója leszögezi, hogy **nem kell a gazdaságban feldolgozott állati termékek esetében engedélyes üzemeltetést létrehozni**¹¹⁴.

Az eddig ismertett jogelvekből, illetve jogszabályokból, útmutatókból is világosan látszik, hogy a kismennyiségben termelő, azaz a marginális és helyi értékesítés folytatását, könnyített higiéniai szabályokkal az uniós jog megengedi. A földrajzi közelség, a közvetlen értékesítés, és a kis mennyiség által indokolt könnyítések esetén sem adható mentesség a nyomkövethetőség és a címkézéssel kapcsolatos bizonyos szabályok alól **a fogyasztók védelme érdekében**.

A fogyasztók élelmiszerekkel kapcsolatos tájékoztatásáról szóló 1169/2011/EU rendelete¹¹⁵ kimondja, hogy az ilyen tájékoztatás **nem lehet megtévesztő**. A rendelet rendelkezik a tájékoztatás, jelölés, vagy címkézés módjáról, a kötelező adatokról, és az egyes speciális, termékspecifikus előírásokról rögzíti az allergéneket. Ehhez a témakörhöz tartozik, hogy az egyes élelmiszerek elnevezése is lehet megtévesztő. Nem mindegy, hogy valamit lekvárnak nevezünk vagy gyümölcsíznek.

Az élelmiszer higiéniai szempontból fontos további dokumentum a Codex Alimentarius¹¹⁶, amely a Codex Alimentarius Bizottság által nemzetközi élelmiszerkereskedelem biztonsága,

¹¹³ 3.6 pont

¹¹⁴ 4.2 pont

¹¹⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32011R1169&from=EN>

¹¹⁶ <http://www.fao.org/fao-who-codexalimentarius/en/>

minősége és méltányossága érdekében kiadott nemzetközi élelmiszer szabványok, útmutatók és jó gyakorlatok gyűjteménye. A Bizottságot, amelyet CAC-nak is neveznek, a FAO/WHO alapította és a FAO/WHO Közös Élelmiszer Szabvány Programjának a középpontjában áll és feladata a fogyasztók egészségének védelme és a méltányos kereskedelmi gyakorlatok támogatása, és annak biztosítása, hogy a fogyasztók az általuk vásárolt élelmiszer biztonságosságában és minőségében bízzanak. A Codex Alimentarius élelmiszer higiéniaival, élelmiszer adalékokkal, növényvédő szerek és állatgyógyászati maradványokkal, élelmiszer szennyeződéssel, címkézéssel, mintavételezési és analitikai eljárásokkal, import és export ellenőrzésekkel és igazolásokkal foglalkozik.

Az uniós élelmiszer higiéniai szabályozása tehát lehetővé teszi, hogy a tagállamok nemzeti szabályozást alkossanak a kisleptékű termékelőállítás vonatkozásában a kismennyiség és a marginal, localised and restricted. A BOND keretében megismertük a több projektpartnerünk segítségével a saját nemzeti szabályozásukat, de közzétesszük az általunk már korábban megismert más tagállamok szabályozását.

A gyógynövények minden nemzet kincsei. Ezért is kulcsfontosságú ezen terület rugalmas – hagyományok megőrzését segítő – szabályozás. Sajnos jelenleg ezen a területen a nagyipari szabályokkal találkozhatunk. Ebből kell kigyűjteni a népi hagyományok adta lehetőség jogszerűségét. Ehhez nyújthat segítséget az alábbi értelmezés, de ezt a témát is érintve a javaslatokban megfogalmazzuk az EU felé a rugalmassági intézkedések szükségességét.

A 1924/2006/EK rendelete¹¹⁷ az élelmiszerekkel kapcsolatos, tápanyag-összetételre és egészségre vonatkozó állításokról a rendeletben leírtak szerint a hagyományosan élelmiszerként fogyasztott ételekre, italokra az élelmiszer szabályok vonatkoznak akkor is, ha az élelmiszereknek (Pl. csipkebogyó tea, bodza szörp, medvehagyma krém) kedvező hatásuk van az szervezet működésére. Tehát ezen esetekben, nem kell a gyógyszer szabályait alkalmazni.

A 1934/2006/EK rendelet¹¹⁸ kiveszi a hatálya alól azon állításokat, amelyeket „hagyományosan élelmiszerfajták vagy italfajták olyan sajátosságának jelzésére használnak, amely hatással lehet az emberi egészségre – ilyen például az „emésztéssegítő” vagy a „köhögés elleni cukorka” megnevezés”

Ha egy terméket konkrét gyógyhatással szeretne valaki értékesíteni (Pl. vérnyomás csökkentő tea) akkor meg kell feleljen az emberi felhasználásra szánt gyógyszerek közösségi kódexéről szóló 2001/83/EK irányelvnek¹¹⁹, és a hagyományos növényi gyógyszerek tekintetében történő módosításáról szóló Európai Parlament és a Tanács 2004/24/EK irányelvnek¹²⁰.

Megjegyzés, a 2004/24 EK hatályában nem módosítja a 2001/83 EK rendeletet. A 2001/83 EK hatálya csak iparilag előállított gyógyszerekre vonatkozik. **Az EU Bizottság állásfoglalása¹²¹ alapján a kézműves, kistermelői termékekre nem kell alkalmazni.**

¹¹⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A32006R1924>

¹¹⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX%3A32011R1338>

¹¹⁹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/hu/ALL/?uri=CELEX%3A32001L0083>

¹²⁰ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/ALL/?uri=CELEX:32004L0024>

¹²¹ <https://www.kisleptek.hu/gyogynovenyek/>

Az állati melléktermékek kérdésköre külön említést érdemel a nyírt gyapjú tekintetében. Mind Magyarországon, mind Horvátországban a kézművesség egyik hagyományokkal rendelkező ága a gyapjú feldolgozás házi, kézműves módszerekkel. Ilyen módszer a nemezelés, a fonás is. A BOND horvát nemzeti workshopon és a magyar szakmai rendezvényen¹²² is akadályként lett azonosítva, hogy kézműves foglalkozáson az iskolások, családok nem tudnak helyi gazdák juhainak gyapjából dolgozni az Unió ipari előírásai miatt. Ebben is szükséges az előrelépés Unió szinten is.

Egyértelműsíteni kellene, hogy a **142/2011 EU** rendelet¹²³ 3. cikk szerinti engedély költség és teher nem vonatkozik a végpontját elért gyapjúra. Továbbá ezzel összefüggésben a nyilvántartásba vett termelő és állomány nyírt gyapjának, szőrének, hatóságilag jóváhagyott (bejelentett) egyéb módszeres kezelése után – így házi mosás, vagy a kézműves közösség, szociális vállalkozás által elvégzett házi mosás/tisztítás után - a gyapjú, szőr végpontját elért termék lehessen, azt a közösség hagyományörző tevékenységre termék-előállításra felhasználhassa.

A **1069/2009/EK** rendelet 10. cikke h) pontja szerint a nyírt gyapjú a 3. kategóriába tartozó anyag. Tehát nem veszélyes anyag/hulladék! A rendelet 5. cikke (2) bekezdésének és így a XIII. Melléklet VII.-nek megfelelően a származtatott termékek korlátozás nélkül forgalomba hozhatók, így az *“Ipari mosáson átesett gyapjú és szőr, valamint az elfogadhatatlan kockázatok fennmaradását megakadályozó egyéb módszerrel kezelt gyapjú és szőr.”*

Megállapítható, hogy a hagyomány által biztonságát már bizonyított kisléptékű módszer a házi mosás. Az ipari mosás nem életszerű, ha ellenőrzött állományból való állatok nyírt gyapját, szőrét adná át a gazda a közösségek (szakkör, kézműves). Aránytalan terhet jelent. Sajnos az Unió még nem tud ilyen kisléptékű esetekben hivatkozható állásfoglalást adni, pedig nagy szükség lenne olyan útmutatóra, amely a rugalmassági példákat felsorolja, ezáltal segítve a helyi hatóság munkáját is.

Jó gyakorlatok a higiéniai rugalmasságra

IV.5.1 Cseh Köztársaság

Csehországban is elindultak azok a folyamatok, amely lehetővé teszi a kistermelők piacra jutását a könnyített higiéniai szabályozások segítségével. Az állategészségügyi törvény¹²⁴ 27a paragrafusában és a Mezőgazdasági Minisztérium állati termékekre megállapított higiéniai szabályai¹²⁵ ezt úgy érte el, hogy könnyített feltételrendszerrel alkotott a termelői piacok számára és a gazdaságból történő értékesítésre. Így a kis- és közepes gazdák közvetlenül értékesíthetnek fogyasztóknak és helyi kis szolgáltatóknak (olyan helyi bolt, amelyet a jogszabály kicsinek és helyinek ismer el), meghatározott mennyiségben.

A felméréseink során a BOND partnerek problémaként említették, hogy a feldolgozott élelmiszerek értékesítéséhez üzleti engedéllyel kell rendelkezni és nincsenek könnyített higiéniai követelmények a kkv-k vagy azok számára, akik feldolgozott termékeiket (dzsemek, sütemények stb.) szeretnék eladni, továbbá az értékesítésre túl szűk területi korlátozást állapítottak meg.

¹²² https://www.kisleptek.hu/hulladekmegelozes_kisleptekben/

¹²³ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A32011R0142#>

¹²⁴ Zákon č. 166/1999 Sb. Zákon o veterinární péči a o změně některých souvisejících zákonů (veterinární zákon), <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-166>

¹²⁵ Vyhláška č. 289/2007 Sb. Vyhláška o veterinárních a hygienických požadavcích na živočišné produkty, které nejsou upraveny přímo použitelnými předpisy Evropských společenství, <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2007-289>

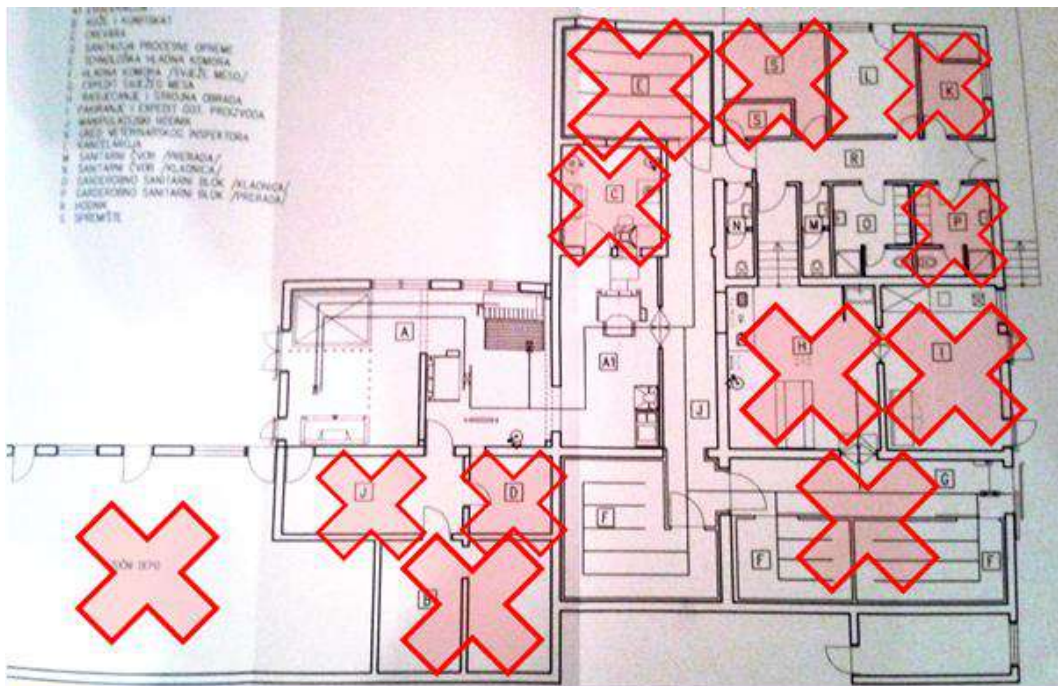
A könnyített feltételekhez meghatározták a kis mennyiség értékesítési határait, melyek pl.:

- friss baromfi: 2000 db/év, illetve 10 db hetente.
- friss nyúl: max. heti 10 db
- őz: a vadász által éves szinten saját vadászatából vadászott mennyiség 30%-a értékesíthető
- nyers tej: csak végfogyasztó részére, a háztartás szokásos napi fogyasztásához
- friss tojás: 60 db egy fogyasztónak és max. 60 tojás hetente helyi szolgáltatónak.
- méhészeti termékek: 2 tonna/év végfogyasztónak vagy helyi szolgáltatónak

IV.5.2 Horvátország

Állati eredetű élelmiszerek, létesítmények követelményei

A horvát jogrendszer sok tagállammal ellentétben ismeri és alkalmazza a kiskapacitású vágóhidak és élelmiszerfeldolgozók fogalmát. Ezzel precedens értékű példát teremtve arra, hogy a legkisebb termelők feldolgozhatják és közvetlenül értékesíthessék állati eredetű termékeiket. A legtöbb európai államban a hústermékek feldolgozása, vágásának logisztikai hiányossága okozza a legnagyobb akadályozó tényezőt. Azaz mivel a vágóhidak létesítése költséges, így a termelők csak több száz kilométert utazva tudják termékeiket feldolgoztatni, ami megdrágítja, vagy ellehetetleníti a termelők működését. A mobil, vagy kiskapacitású vágóhidak engedélyezése lehetővé teszi, hogy több kisebb létesítmény jöjjön létre egy földrajzi egységen belül, így több termelőnek nyílik lehetősége a közvetlen piacra jutásra.

3. ábra Könnyített higiéniai követelmények is vágóhidak számára

Forrás: Snježana Lugarić, állatorvos, a Horvát Köztársaság Mezőgazdasági Minisztériumának Állat-egészségügyi és Élelmiszer-biztonsági Igazgatósága, előadása a BOND horvát nemzeti workshopon, 2019. szeptember 24-25

4. ábra: Kisvágóhíd, Horvátország

Forrás: Snježana Lugarić, állatorvos, a Horvát Köztársaság Mezőgazdasági Minisztériumának Állat-egészségügyi és Élelmiszer-biztonsági Igazgatósága, előadása a BOND horvát nemzeti workshopon, 2019. szeptember 24-25

A horvát szabályozásból tehát a következőkben néhány részletet mutatunk be a kis vágóhíd, a kis kapacitású vágólétesítmények, a kis tojáscsomagoló központ és a mobil vágóhíd vonatkozásában, amelyek hasznos iránymutatásként szolgálhatnak.

IV.5.3 Franciaország

Franciaország sok szempontból jó gyakorlattal szolgál a kistermelők támogatására, piacra jutására. Így az élelmiszerhigiéniai előírásokat is érdemes áttekinteni, hisz nemcsak a könnyítés egyes formái figyelhetők meg, hanem a nyomon követés is, ami a fogyasztói bizalom és az élelmiszerbiztonság fejlesztése miatt fontosak számunkra.

Francia húsfeldolgozás a termelői bolt keretei között¹²⁶ azoknak a termelőknek kínál lehetőséget, akiknek nincs a gazdaságukban húsfeldolgozásra alkalmas helyiségük. Ezáltal kihagyhatóak azok a húsfeldolgozó üzemek/hentesek, ahol a termelői és üzemi húsok keverednek, és a továbbértékesítés miatt elveszik a termelővel való közvetlen kapcsolat. A termelői bolt feldolgozója sok esetben jobb felszereltséggel rendelkezik, mint a kistermelők és az onnan való közvetlen értékesítés az áru frissességét, a megtett út hosszának (a termelőtől a fogyasztóig) csökkentését teszi lehetővé.

A termelőnek ez előnyös, hiszen gyorsabban és könnyebben tud reagálni a fogyasztói igényekre. Minden héten a fogyasztói igényeknek és időjárásnak megfelelően készíthetik elő a szükséges mennyiséget pl.: ha nyáron jó idő van, akkor több húskészítményt gyártanak le grillezéshez. A hentes precízebben és maradékmentesen tudja feldolgozni az állatokat, a termék minősége pedig könnyebben felügyelhető a közvetlen kapcsolat által. Az eszközök, erőforrások közös használata alacsonyabb költségekkel jár, mintha önállóan ruházna be

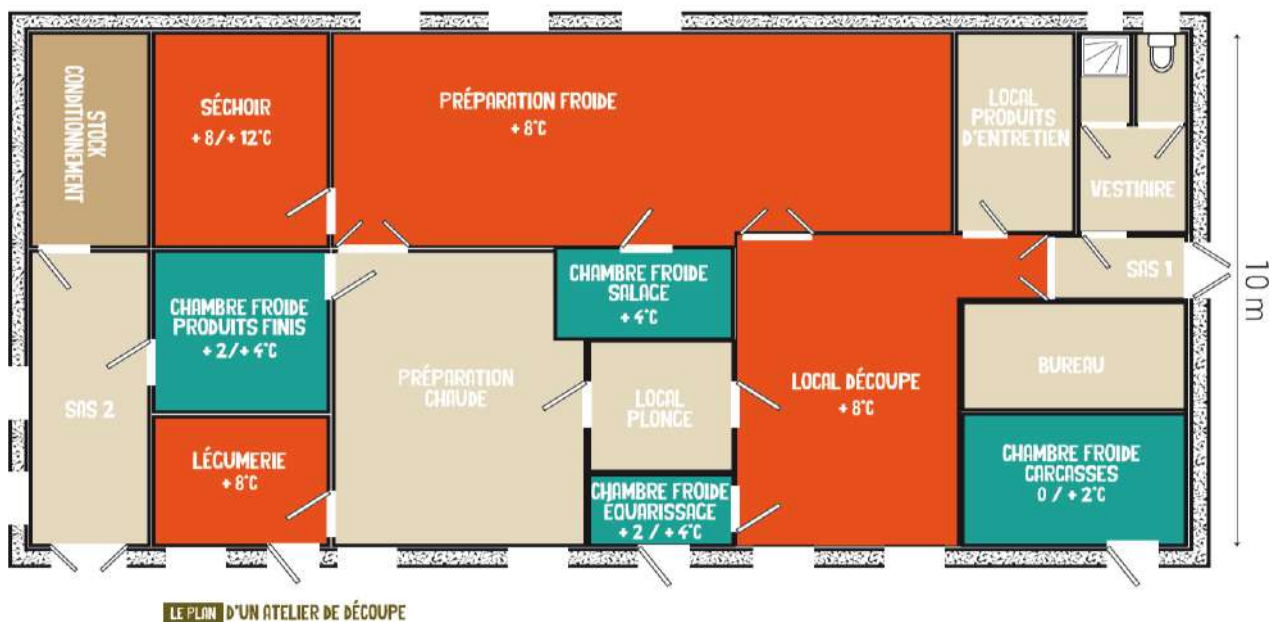
¹²⁶ www.magasindeproducteurs.fr.

feldolgozóba, de nem feltétlenül olcsóbb, mintha bérfeldolgozást végeztetne hagyományos módon, emellett a termelői közös húsfeldolgozóban a saját ízlés szerinti feldolgozás lehetősége is lehetséges, ellentétben az üzemi feldolgozással.

A termelő felel az alapanyagért, a vezetői döntésekért, de a hentes a felelős a feldolgozás élelmiszerhygiéniai követelményeiért, a végtermék minőségéért. A hentes végzi a napi operatív szervezést, mivel ő látja át a folyamatokat, mennyiségi, minőségi fogyasztói igényeket, azaz ő rendel meg a féltestet, ő dönti el, hogy milyen hentesárut kell legyártani.

A pénzügyi elszámolás tekintetében kettő fő irányt különböztethetünk meg:

- a) A húsfeldolgozó költségei teljesen függetlenek a bolt bevételétől.
- b) Gyakoribb, hogy a feldolgozó a jogilag és könyvelés technikailag is az üzlet része. Ez esetben a finanszírozásnak 3 módja lehet:
 - az üzlet bérfeldolgozást számláz ki a termelőknek szolgáltatásként a bedolgozott hozzávalók költségével együtt,
 - az üzletben tagként működő termelők tagdíjként fizeti meg a költségeket,
 - az üzlet megvásárolja a féltestet a termelőtől és a költségeket a fogyasztói árba építi be. Ez az eset már nem számít közvetlen értékesítésnek.

5. ábra: Húsfeldolgozó kisüzem javasolt terve

Forrás: www.magasindeproducteurs.fr

Közös élelmiszer feldolgozó¹²⁷

Franciaországban a rövid élelmiszerláncok együttműködéseknek nagy hagyománya van, főleg a kisebb termelők körében. A hátrányos helyzetű vidéki térségekben a kistermelői feldolgozás egy olyan lehetőség, ami hozzáadott értéket tud teremteni, ha a termelők kész vagy félkész

¹²⁷ Forrás: Mundler, Valorge (2015): Ateliers de transformation collectifs. Educagri. Dijon, Terrieux, Valorge, Mundler (2015): Les ATC en France: définition et regard d'ensemble. <https://www.agriculturepaysanne.org/files/etude-atelier-transformation-collectif-fl.pdf>

termékeket tudnak előállítani, avagy a közétkeztetésbe tudnak megfelelően előkészített termékeket szállítani.

A multifunkcionális mezőgazdasági tevékenység új kompetenciákat igényel: technológiai, szervezési, kereskedelmi, üzemvezetőit, vállalkozásszervezésit. Ugyanakkor a diverzifikációs tevékenységek hozzájárulnak ahhoz, hogy a mezőgazdaság (akár kistermelői szinten) ne szociális, hanem megélhetést biztosító gazdasági célú tevékenység legyen. A Közös Élelmiszer Feldolgozó (francia rövidítést használva ATC) egy olyan lehetőség, amely ezt a sokszínű termelést és megélhetést teszi lehetővé kistermelői, hagyományos élelmiszerelőállítás terén és segíti az élelmiszerláncok relokalizációját a helyi feldolgozhatóság által.

Az ATC az ún. ATOMIC c. projekt keretében jött létre, amely első számú koordinátora a CUMA volt. A közös feldolgozás iránti igény a REL-ek számának és jelentőségének növekedésével párhuzamosan jelentkezett, hiszen egyre több kistermelő részéről fogalmazódott meg, hogy a higiéniai előírásoknak megfelelő közös feldolgozó pontot kellene létrehozni a költségek csökkentése érdekében. Az ATOMIC projekt tehát azért indult el, hogy tudományos szinten alátámasztva támogassa a termelői innovációt, amely mind szervezés, termékelőállítás terén újszerűnek tekinthető.

Az ATC definícióját a projekt szerint *olyan termelők által közösen irányított élelmiszerelőállítás, amelyben a termelők felügyelik, vagy maguk végzik a saját termékeik feldolgozását, így a késztermékek tulajdonosai maradnak annak helyi értékesítéséig.*

Ennek a meghatározásnak az eredményeként jött létre az elnevezés is: közös feldolgozó üzem/ Atelier de transformation collectif, ATC. Az ATC megkülönböztetendő a hagyományos értelemben vett szövetkezeti, az egyéni és a bérfeldolgozási formáktól, hiszen ez egyben ad választ arra, hogyan tud a termék végig a gazda tulajdonában maradni, úgy, hogy a saját ízlése szerint történik a feldolgozás. Az ATC gyakorlatilag párhuzamba állítható a közös termelői értékesítési ponttal (a francia pont de vente collective-vel, azaz PVC) (ld. VI.3.2 fejezet), ahol a termelők az értékesítést végzik közösen, a termék mégis a tranzakció végéig az előállító tulajdonában marad (p.40). Az ATC arra is választ ad, - ami sok partner nemzeti workshopján is felmerült - hogy miként lehetséges a kistermelő és az ipari üzemméret között kisléptékű élelmiszerfeldolgozó üzemeket felállítani és szabályozni.

Kritériumok az ATC értelmezésében:

1. Az ATC-t a feldolgozót használó termelők közössége irányítja, ami azt is jelenti, hogy az alaptőkéket a termelők, mint egyének biztosítják, minden egyes termelő tulajdonosa és használója a feldolgozónak és joga van a döntésekben való részvételre. Ennek értelmében többféle jogi forma is alkalmazható: CUMA- termelői géptársulás (ld. a C. mellékletet), SICA - mezőgazdasági termelők közös érdektársulása (société d'intérêt collectif agricole) egy olyan termelői együttműködési forma, ami a szövetkezet jegyeit mutatja, de egyszerűsített feltételek mellett kisebb termelői társulásokat hoz létre, vagy SARL, azaz Kft.
2. Az ATC-ben a termelők maguk dolgozzák fel termékeiket, a saját receptúrájuk, eljárásuk szerint, családi munkaerőt vagy munkavállalót alkalmazva. A termelő a receptúrától bármikor eltérhet, módosíthatja azt, ízlése, igénye, fogyasztói visszajelzések szerint. Tehát az az üzemi forma, amely egy sztenderd eljárás szerint végzi a feldolgozást nem minősül ATC-nek.
3. Az ATC-ben előállított terméket a termelő kizárólag közvetlenül, helyben értékesíti, nem adhatja el felvásárlónak. Kivételt képez a vendégasztal, amikor a termelő maga végez vendégasztal szolgáltatást és a saját vendégasztalán, de egy másik jogi formában

értékesíti, főzi meg, kínálja fel a terméket. Ez is REL-nek számít, mivel köztes szereplő csak jogi szinten jelenik meg a számlázási rendszerben, azonban valós tranzakció nem történik. Mindez azt jelenti, hogy a termelő a megtermelője, feldolgozója és kereskedője a terméknek a megtermeléstől a fogyasztóig. **Amennyiben a termelő mégis hagyományos csatornákon úgy értékesít, hogy az értékesítési láncban egy köztes szereplőt meghaladó szereplő értékesít, akkor a könnyített feltételektől (ún. derogációtól) az együttműködés elesik.** Ezért az ATC elsősorban arra jött létre, hogy a termelők közösen oldják meg a feldolgozást és ellenőrzött, helyi szinten értékesítsenek, sok esetben együtt közös termelői ponton keresztül, ill. háztól.

Azonban fontos kiemelni, hogy az ATC-t létrehozó termelők dönthetnek úgy is, hogy a nemzetközi piacra termelnek, így a teljes üzem elesik a kistermelői derogációs lehetőségtől.

ATC higiéniai szabályozása

Mivel az ATC jogi formája és működése még nem kiforrott ezért a pilot projekt keretében elkészült tanulmány csupán ajánlásokat tesz a higiéniai követelményekre. Azonban ezen követelmények és megállapítások a francia hatóságok által felülvizsgálatra kerültek és jóváhagyást kaptak.

A nyomonkövethetőség miatt minden ATC-nek (minden élelmiszerfeldolgozást végző szervezetnek) regisztrációval kell rendelkeznie a megyei társadalmi kohéziós és társadalom védelmi hivatalnál (Direction départementale de la cohésion sociale et de la protection des populations (DD(CS)PP). A hivatal felelős az élelmiszerhigiéniai kockázatok ellenőrzéséért a 852/2004 EU rendelet értelmében. Az előírások a közösség minden tagjára és az eszközök felhasználóira hatályosak. A növényi és állati termék feldolgozásra eltérő szabályok értelmezendők. Állati termék esetén 3 szintet különböztetünk meg a francia élelmiszerhigiéniai szabályozás keretében általánosan (nem csak az ATC-re vonatkozóan):

- csak közvetlen értékesítés esetén a DD(CS)PP által kiadott ún. CERFA 13984 dokumentum kitöltése elegendő, azonban az ún. PMS Higiéniai Terv betartása kötelező.
- a termékek egy része közvetlen módon 80 km-en belül, másik része pedig köztes szereplőkön keresztül kerül értékesítésre: Ez esetben is kötelező a hivatali regisztráció, és ezen felül be kell tartania a kistermelői derogációra vonatkozó mennyiségi határokat attól függően, hogy a termék 30%-nál kevesebb vagy több kerül értékesítésre közvetítőn keresztül.

Termékkategória	Maximálisan értékesíthető mennyiség hetente	
	A - A termelő által előállított termékek max 30%-át értékesíti közvetítőn keresztül	B - A termelő által előállított termékeket korlátlan módon értékesíti közvetítőn keresztül
Nyers hús	800 kg	250 kg
Feldolgozott hústermékek (készételek, füstölt és szárított húskészítmények)	250 kg	100 kg
Haltermékek nyersen (fagyasztva, hűtve) vagy feldolgozva (sózva, füstölve,	250 kg	100 kg

előfőzve)		
Csiga (egész félkész vagy konyhakész)	100 kg	30 kg
Konyhakész ételek a fent említett termékekből pl.: közétkeztetésbe, catering	400 adag	150 adag

Forrás: Mundler, Valorge (2015): Ateliers de transformation collectifs. Educagri. Dijon, Terrieux, Valorge, Mundler (2015): Les ATC en France: définition et regard d'ensemble. <https://www.agriculturepaysanne.org/files/etude-atelier-transformation-collectif-fl.pdf>

- c) Ha a termelő nem helyben és nem közvetlenül értékesít, és fenti módon egy köztes szereplő által, akkor be kell tartani a nagyüzemi higiéniai követelményeket, amelyet a 853/2004 EU rendelet szabályoz. (Ez utóbbi esetre vonatkozó higiénias követelményeket jelen fejezetben nem taglaljuk.)

A projekt keretében az élelmezésügyi hivatal és az Atomic kutatók a következő fő irányokat fektették le az ATC higiéniai szabályozásával kapcsolatosan (az egyeztetések 2015-ben a könyv írásakor még zajlottak).

A szervezés módja, valamint a termelők felelőssége szerint különböző konfigurációk lehetségesek:

- egy ATC egyéni engedéllyel (kistermelői derogációval) rendelkezhet, azaz minden termelő, aki feldolgozza saját termékét, saját derogációval (kistermelői engedéllyel feldolgozásra, amely bizonyos könnyített higiéniai szabályokat tesz lehetővé) kell, hogy rendelkezzen;
- egy ATC rendelkezhet közös derogációval, ami az ATC, mint közösség nevére szól. Ez esetben a termelők élvezik a közös kistermelői/kisüzemi derogációs rendelkezés engedményeit, közvetlenül helyben értékesítenek és mentesülnek további engedélyek beszerzése alól.

A második esetben, a közös engedély birtoklásának esetében egy felelős személy kijelölése válik szükségessé, aki a higiéniai szabályok betartásáért felel, mint a szervezet tagja vagy alkalmazottja. Ő felel azért, hogy a szervezet minden tagja betartsa az előírásokat és a helyes higiéniai állapot akkor is fenn legyen tartva, amikor ő nincs jelen. Amennyiben ezt egy termelő vállalja fel, úgy szükség van a megfelelő csoportösszetartásra, abban az esetben ha ezt egy végzettséggel rendelkező alkalmazott végzi, úgy az alkalmazott távozása esetén azonnal biztosítani kell a helyettesét, különben az üzem elveszti az engedélyét.

Abban az esetben, ha minden egyes termelő rendelkezik saját engedéllyel és avval kívánja elvégezni a feldolgozást, úgy a különböző szintű engedélyek keveredését szükséges megakadályozni. Ez azt jelenti, hogy az a termelő, aki csak közvetlen értékesítésre rendelkezik engedéllyel, és az, aki a termékeit közvetítón keresztül is értékesítheti sosem találkozhatnak a feldolgozón belül.

Az ATC-nek minden egyes esetben el kell készítenie az ún. élelmiszer-egészségügyi tervet (le plan de maitrise sanitaire PMS), amely a kockázatok megelőzését szolgálja minden egyes feldolgozási módra, illetve belső szabályozással (nem kötelező, de erősen ajánlott), amely megállapítja a tagok jogait és kötelezettségeit. Emellett a termelőknek az alapanyagok szállítására vonatkozó szabályokkal is tisztában kell lenniük. A PMS-sel minden

feldolgozónak rendelkeznie kell, akár kistermelői zöldség-, gyümölcs feldolgozással, akár hús-, vagy tejterméket (akár közvetlenül vagy köztes szereplőn adott mennyiségi határokon belül értékesít).

A PMS 3 szintet ölel fel, amit a termelőknek lépésről lépésre be kell tartaniuk:

- első a jó higiéniai gyakorlat: ez előírja a feldolgozást végző termelők HACCP végzettségét, az egészségügyi szűrését, vízminőség vizsgálatot, a takarítási eljárás leírását, a hőmérséklet kontrollt, a kártevők elleni védelmi intézkedéseket;
- a második szint a HACCP bevezetését jelenti, amely magába foglalja a címkézési és laborvizsgálati szabályokat is;
- a harmadik szint pedig a nyomonkövetés és nem megfelelés kontrollját foglalja magában, amely részei a beszállítók megfelelő regisztrációja, a felhasznált anyagok regisztrációja, a feldolgozott termékek regisztrációja, valamint a vásárlók, felvásárlók nyomonkövetése.

A működés folyamán a változásokkal együtt járó kockázati tényezőket felül kell vizsgálni és jelenteni kell a hatóság felé. A PMS összeállítása komoly szakértelmet kíván meg, általában külső szakértő bevonásával készül, valamint megfogalmazza a tagokkal szemben támasztott élelmiszerhigiéniai követelményeket is.

IV.5.4 Magyarország

Magyarországon rugalmas higiéniai szabályok már léteznek a kistermelőkre, és helyi termelői piacokra, amely egyrészt megfogalmazza a helyi értékesítés fogalmát és távolsági korlátait, valamint a kismennyiség fogalmát termékkörönként. Elfogadásra került a jó higiéniai gyakorlat is a kistermelők részére¹²⁸. A 852/2004-es EU Rendelet által biztosított rugalmasság Magyarországon nagy lehetőséget biztosított a hagyományos termékek piacra jutásának, a vidékfejlesztésnek, az elmaradott térségekben a kiegészítő jövedelem megjelenésének.

A kistermelői rendelet (52/2010 FVM¹²⁹) a kistermelők (beleértve az őstermelőket) számára lehetővé teszi, hogy saját termelésű terméküket és saját feldolgozott terméküket a 753/2004 EK rendeleten alapuló könnyített higiéniai szabályok alapján értékesítsék.

A kistermelőnek az illetékes járási állategészségügyi és élelmiszer-ellenőrző hivatalnál nyilvántartásba kell vetetnie magát. Kistermelői tevékenységet őstermelőként vagy egyéni vállalkozóként lehet folytatni.

Az alábbi termékféleségeket lehet értékesíteni kitermelőként:

- saját termesztésű, nevelésű, illetve gyűjtött elsődleges termékek;
- feldolgozott termékek;
- falusi vendégasztal szolgáltatás (házi állatvágás lehetséges, hogyha az állatot megfőzték, vagy megsütötték és helyben elfogyasztják.)

A kistermelői értékesítés mennyiségi korlátai (pár példa a rendeletből):

- szarvasmarha hús 2 db/hét
- sertéshús 6 db/hét
- házi tyúkféle húsa 200 db/hét

¹²⁸<https://elelmiszerlanc.kormany.hu/download/6/ae/e1000/Kistermeloi%20GHP.pdf>

¹²⁹ 52/2010. (IV. 30.) FVM rendelet a kistermelői élelmiszer-termelés, -előállítás és -értékesítés feltételeiről, <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1000052.fvm>

- Húskészítmény 70 kg/hét, 2600 kg/év
- élő hal: 6000 kg/év
- tej : 200 liter/nap, plusz naponta 40 kg tejtermék;
- tojás: 500 db/hét 20000 db/év.
- növényi alaptermék: 20000 kg/év
- növényi feldolgozott termék (hőkezelt) 150 kg/hét, 5200 kg/év
- párlat 2 hl tiszta szesznek megfelelő párlat

Értékesítés területi korlátozása:

A kistermelő értékesítheti az elsődleges növényi alaptermékeket (pl. alma, paradicsom) és a mézet;

- országosan a végfogyasztóknak;
- A gazdaság helye szerinti megyében, és azon kívül légvonalban számított 40 km -en belül, valamint Budapesten a végfogyasztót ellátó kiskereskedelmi egységek, vendéglátó egységek, közétkeztetés részére.

Állati termék értékesítése (tej, tojás, nyers hús, stb.) és bármely feldolgozott termék (sajt, lekvár, kolbász, stb.) értékesíthető a gazdaság helye szerinti megyében, és azon kívül légvonalban számított 40 km -en belül, valamint Budapesten a végfogyasztót ellátó kiskereskedelmi egységek, vendéglátó egységek, közétkeztetés részére.

2017. nyarán a kistermelői Jó Higiéniái Gyakorlat a Földművelésügyi Minisztérium kibocsátotta, amely a minisztérium, a Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal és a Kisélepték Egyesület jó szakmai együttműködésével került kidolgozásra.¹³⁰

A kistermelői rendelet mellett a magyar kormány könnyített higiéniai szabályokat hozott létre a **helyi termelői piac** rendelet (51/2012¹³¹) megalkotásával. Ezáltal vált lehetővé a kis, vidéki piacok könnyebb kialakítása, mert ezek nem üzemi infrastruktúrával kialakított piacok, vásárcsarnokok és itt csak kistermelők értékesíthetnek (kereskedők nem, de hátrány, hogy a kis családi mezőgazdasági vállalkozások, szövetkezetek, és kézművesek sem értékesíthetnek itt). Ez is egy olyan piacra jutási lehetőség, amely a rurális területeken élők kiegészítő jellegű jövedelmének biztosításához járul hozzá. Magyarországon, mint sok közép-kelet európai tagállamban a kistermelők piacra jutása megnehezült a 90-es éveket követően. A nagybani piacok és a kereskedők térnyerése erős árnyomó hatással bírnak, így minden közvetlen értékesítési lehetőség megteremtése komoly potenciállal jár.

Olyan kiskereskedelmi létesítmények (64/2007¹³²) amelyek végfogyasztónak értékesítenek és feldolgozást is végeznek (pl. hentes bolt), ha kizárólag a végső fogyasztónak értékesítenek állati eredetű élelmiszert, akkor minősülnek marginális, helyi tevékenységet végzőnek, a hús és hústermékek esetében, ha:

- a) * az értékesítés a megyében, illetve az azzal szomszédos megyékben működő kereskedelmi egységekben történik.
- b) * a viszonteladóknak értékesített mennyiség nem haladja meg az adott naptári héten beérkezett- állati eredetű alapanyag mennyiségének 25%-át hetente, de hús esetében

¹³⁰ https://www.kisleptek.hu/kistermeloi_jhgy_2017/

¹³¹ 51/2012. (VI. 8.) VM rendelet a helyi termelői piacokon történő árusítás élelmiszer-biztonsági feltételeiről, <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200051.vm>

¹³² 64/2007. (VII. 23.) FVM-EÜM együttes rendelet az állati eredetű élelmiszerek forgalomba hozatalának és az értékesítés helyén történő élelmiszer-előállításnak élelmiszer-higiéniai feltételeiről, <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a0700064.fvm>

legfeljebb az 5 tonnát, ezen felül húskészítmény és darabolt sajt illetve egyéb kimért tejtermék esetében legfeljebb az 500 kg-ot, darált hús és előkészített hús esetében legfeljebb az 500 kg-ot, előkészített halászati termék esetében hetente legfeljebb az 1 tonnát,

IV.5.5 Norvégia¹³³

Az EU élelmiszerhigiéniai rendelkezései jelentik a szabályozási keretrendszer a norvég élelmiszer előállítók számára is, annak ellenére, hogy Norvégia nem EU tag (ugyanakkor EGT tag). A sajátos földrajzi adottságok miatt, érdekes az a rugalmassági tényező, hogy a marginális mennyiség mellett az értékesítés helyét egy „**természetes értékesítési terület**” kifejezéssel is meghatározzák. A családi gazdaságok diverzifikációs tevékenységeinek megerősítését tekintve engedménynek számít, hogy az alkalmi rendezvényeken az ételek kínálása nem tartozik a 852/2004 EK higiéniai rendelet hatálya alá. Norvégiában az ilyen típusú közösségi, alkalmi rendezvényeken a magánszemélyek alkalmi értékesítését is engedik.

Norvégiában a termelők két csoportját különböztetik meg:

- Azok a termelők, amelyek az egész EU-ban akarnak értékesíteni, a nemzeti élelmiszerhatóság engedélyével kell, hogy rendelkezzenek. Meg kell felelniük a vonatkozó élelmiszerhigiéniai rendeletnek, és az állati eredetű élelmiszerekre vonatkozó külön szabályoknak.
- **A második csoportba a kisleptékű termelők tartoznak**, akik korlátozott mennyiségben állítanak elő terméket, és akik egy földrajzilag lehatárolt térségben értékesítenek pl.: a farmon. (Az élelmiszerhigiéniai rendelet úgy fogalmaz, hogy „a termelő számára természetes értékesítési területen”.) E csoportnak elég regisztrálnia, nem kell engedélyt kérniük az értékesítéshez. , Azonban ennek a csoportnak is meg kell felelnie az általános élelmiszer higiéniai rendeletnek.

A norvég jogi szabályozás egyértelműen megkülönbözteti a kötelezettségeket, ha magánszemély alkalmanként árusít, és ha üzleti vállalkozás értékesít.

Ha a magánszemély alkalmanként értékesít, akkor nem kell regisztrálnia a norvég élelmiszerbiztonsági hatóságnál. Azonban meg kell felelnie az élelmiszerek és az élelmiszer-ellátás biztonságáról szóló törvénynek, beleértve az alapvető higiéniai tanácsokat. Jó példa erre egy útmutatóban leírt eset¹³⁴. „*Ha Ön, sportcsapata, iskolai osztálya, zenekara, egyesülete vagy hasonló értékesít gyümölcsöt és zöldséget, süteményt, kolbászt, fagylaltot, vagy esetleg grillezésre kész hamburgert a nemzeti ünnepen vagy más rövid helyi rendezvényeken, akkor nem kell bejelentenie az Élelmiszer-biztonsági Hatósághoz. Mindazonáltal Önre vonatkoznak az Élelmezési Törvény követelményei, és köteles gondoskodni arról, hogy a szervezés és a végrehajtás során is a tisztaság és a higiénia szempontjait figyelembe vegyék.*”

Az **üzleti vállalkozásként, aki** terméket értékesít, annak regisztrálnia kell a rendezvényeken történő értékesítéshez. Ha fesztiválok stb. akar értékesíteni, akkor **mobil értékesítő hellyel rendelkező élelmiszer vállalkozásként** kell regisztrálnia, ami egy különleges forma.

¹³³ Élelmiszer higiéniai rendelet (Forskrift om næringsmiddelhygiene): <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2008-12-22-1623>

Élelmiszerbiztonsági törvény: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2003-12-19-124>

Forskrift om produksjonstilskudd og avløsertilskudd i jordbruket

<https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2014-12-19-1817>

¹³⁴ https://www.mattilsynet.no/mat_og_vann/matsservering/kortvarig_salg_av_mat/kake_eller_polseselger_for_en_dag.5
https://www.mattilsynet.no/mat_og_vann/matsservering/kortvarig_salg_av_mat/messer_og_festivaler.149

A marginális, a helyi és a korlátozott kiskereskedelmi tevékenység szabályait¹³⁵ akkor lehet alkalmazni, amikor a kiskereskedőkből származó állati eredetű élelmiszereket kizárólag más kiskereskedőknek szállítják¹³⁶. A rendelkezések (17§) alapján a marginális tevékenység alatt azt értjük, hogy egy kiskereskedő **hetente 600 kg állati eredetű élelmiszert** szállít más kiskereskedőknek. Ezt heti átlagként lehet kiszámítani legfeljebb 6 hónapra.

A marginális állati eredetű termékek esetén az alábbi szempontokat kell figyelembe venni: a gyártó által levágott baromfi és mezei nyúl kis mennyiségének (10 000 baromfi és legfeljebb 10 000 mezei nyúl húsa a gazdaságban) közvetlen szállításakor, a végső fogyasztó számára vagy a helyi kiskereskedők számára (az élelmiszerbiztonsági hatóság azon régiójában, ahol az egység található, valamint a szomszédos régiókban), akik ezt friss húsként közvetlenül a végső fogyasztónak szállítják.

A helyi tevékenység azt jelenti, hogy egy kiskereskedő állati eredetű élelmiszereket szállít ugyanabban a megyében vagy legfeljebb **100 km** távolságon belül más kiskereskedők számára. Azok a kiskereskedők, akik bizonyítani tudják, hogy **természetes értékesítési területe** meghaladja ezeket a korlátokat, nagyobb területen szállíthatnak.

IV.5.6 Lengyelország¹³⁷

A regisztrált mezőgazdasági kiskereskedelmi értékesítés (RHD= rolniczy handel detaliczny=agricultural retail) keretében lehetőség van élelmiszerek feldolgozására végső fogyasztók számára történő értékesítés esetében, valamint 2019. január 1-jétől a saját termékek esetében a végfogyasztót ellátó kiskereskedelmi egységek részére, éttermeknek is lehetséges az értékesítés, korlátozott területi hatállyal.¹³⁸

A lengyel kistermelők számára azonban problémát jelent, hogy a termelő a termékelőállításához és az értékesítés során más megbízott külső személyt nem vonhat be kivéve, a kiállításokon, vásárokon, élelmiszert népszerűsítő fesztiválokon való értékesítést.

A mezőgazdasági kistermelői értékesítés részletszabályaként évente értékesíthető maximális élelmiszermennyiséget határozza meg a 2159/2016 decemberi rendelet¹³⁹.

A közvetlen értékesítésre szánt, kizárólag a saját nyersanyagokból készült, az állati termékek előállításakor alkalmazandó állat-egészségügyi követelményekről szóló 1703/2015 rendelet¹⁴⁰ is meghatároz mennyiségi határokat. A közvetlen értékesíthető például az ellenőrzött állományból származó, a gazdaságokban levágott évi 2500 db pulykákból vagy 10000 db egyéb baromfifélékből vagy 5000 nyúlfélékből származó hasított testek vagy belsőségek, továbbá nyers tej, tojás.

¹³⁵ Regulation on special hygiene rules for animal based food <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2008-12-22-1624>

¹³⁶ 853/2004 / EK rendelet 1. cikke (5) bekezdésének b) pontja szerint

¹³⁷ <https://www.wetgiw.gov.pl/handel-eksport-import/rolniczy-handel-detaliczny>

¹³⁸ Dz.U. 2018 poz. 2242 USTAWA z dnia 9 listopada 2018 r. o zmianie niektórych ustaw w celu ułatwienia sprzedaży żywności przez rolników do sklepów i restauracji

<http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20180002242/T/D20182242L.pdf>

¹³⁹ Warszawa, dnia 27 grudnia 2016 r. Poz. 2159 ROZPORZĄDZENIE MINISTRA ROLNICTWA I ROZWOJU WSI z dnia 16 grudnia 2016 r. w sprawie maksymalnej ilości żywności zbywanej w ramach rolniczego handlu detalicznego oraz zakresu i sposobu jej dokumentowania, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20160002159/O/D20162159.pdf>

¹⁴⁰ Warszawa, dnia 26 października 2015 r. Poz. 1703 ROZPORZĄDZENIE MINISTRA ROLNICTWA I ROZWOJU WSI z dnia 30 września 2015 r. w sprawie wymagań weterynaryjnych przy produkcji produktów pochodzenia zwierzęcego przeznaczonych do sprzedaży bezpośrednio, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20150001703/O/D20151703.pdf>

A közvetlen értékesítés történhet végső fogyasztó számára:

- - a termékelőállítás, illetve gazdaság helyén,
- piacokon, vagy
- mobil vagy ideiglenes létesítményekből
- a végső fogyasztót közvetlenül ellátó kiskereskedelmi létesítmények számára;

A közvetlen értékesítés határa az állati termékek esetén a vajdaság (voivodeship) amelyben ezen termékek előállítása történik, vagy a szomszédos vajdaságok területén, valamint ezen kívüli tartományokban ezen termékek népszerűsítésére szervezett kiállításokon, fesztiválokon, vásárokon.

A termelői piacokról szóló szabályozásnak a kritikus pontja, hogy a feldolgozott terméket nagyon kis mennyiségben és nagyon helyi szinten lehet értékesíteni. Ha az értékesítés volumene nő, úgy vállalkozást kell alapítani, amit egy kisebb gazdaság ennek működési költségeit nem tudja kigazdálkodni, és már TB fizetési kötelezettség is fennáll ebben az esetben.

IV.5.7 Portugália

Portugáliában a 699/2008 számú rendelet¹⁴¹ a könnyített higiéniai előírásokat enged bizonyos élelmiszerek vonatkozásában. E szerint közvetlen értékesítés a végső fogyasztónak vagy a végső fogyasztó részére értékesítő helyi kiskereskedelem részére, azonban az értékesítés csak az elsődleges termelés helye szerinti önkormányzat területén és szomszédos megyéiben történhet. A rendelkezést nem kell alkalmazni, a regionális termékek promóciós célú forgalmazására, erre a célra szervezett ideiglenes kiállításokon.

A rendelet – ahogy a többi ország esetében is láttuk - meghatározza meg a kis mennyiségek fogalmát is, amely azonban információink alapján nagyon kevés ahhoz, hogy segítse a megélhetést vidéken.

Az elsődleges termelésből

- hetente 350 tojás,
- 500 kg méz évente;
- heti 150 kg halászati termék
- Az ellenőrzött állományból származó nyers tehéntej maximális mennyisége napi 50 l, az elsődleges termelő által közvetlenül a végső fogyasztó részére értékesítve.
- az elsődleges termelő által a gazdaságban levágott - legfeljebb hetente 200 hasított baromfi, nyúlféle és tenyésztett apróvad test (A levágáson, a zsigerek eltávolításán és a bőr eltávolításán kívül más nem engedélyezett.)

IV.5.8 Románia

A Kárpát-medencei román területeken még nagyon erősen jelen vannak a kis családi gazdaságok és gazdálkodói hagyományok, melyre nehezen tudják alkalmazni az uniós tagságból adódó élelmiszer-előállítás és - értékesítés, illetve fogyasztóvédelmi, nyomon

¹⁴¹Portaria n.º 699/2008 Regulamenta as derrogações previstas no Regulamento (CE) n.º 853/2004, do Parlamento Europeu e do Conselho, de 29 de Abril, e no Regulamento (CE) n.º 2073/2005, da Comissão, de 15 de Novembro, para determinados géneros alimentícios, <https://dre.pt/web/guest/pesquisa/-/search/454827/details/maximized>

követhetőségi, higiéniai előírásokat. A jogszabályok rendkívül gyakran módosulnak (pl. sürgősségi rendeletek és jogszabályok visszavonása), és végrehajtásuk a helyi szinten nem egységes, így a területi követelmények nagyon eltérőek is lehetnek. A jobbára idős gazdálkodói kör nem ismeri a szabályokat sok esetben. Románia rendelkezik kiskapacitású vágóhidak minimális üzemi feltételeit leíró szabállyal, illetve meghatározta kis mennyiségi határokat.

A kis termelők alaptermékének közvetlen értékesítése egy egyszerűbb, az önkormányzat által kiadható - termelői regisztráció és értékesítési nyilvántartási füzet segítségével lehetséges.

A 145/2014¹⁴²-es törvény szerint a mezőgazdasági termelői tevékenységet folytató természetes személynek rendelkeznie kell

- „termelői igazolással” (*“atestat de producător”*), A polgármesteri hivatal által kiadott termelői igazolás a **mezőgazdaság termelésre, és a saját termelésből származó termékek értékesítésére** nyújt jogilag lehetőséget. Más termelő termékét nem értékesítheti. Ezek a termelők értékesíthetnek nyilvántartással a gazdaságból és a háztól alap és feldolgozott terméket nyugaladás nélkül, valamint értékesíthetnek piacon, rendezvényen saját alapterméket.
- kereskedelmi nyilvántartási füzetrel (*“carnet de comercializare”*), ahová a termelőnek az értékesítéseit be kell vezetnie, így a számára nem kell pénztárgép.¹⁴³ Amennyiben a termelő nem csak háztól, hanem piacon is szeretne feldolgozott terméket értékesíteni, komoly (a kis termelőknek nagyon nehezen megvalósítható) előírásoknak kell megfelelnie¹⁴⁴ az illetékes élelmiszerbiztonsági hatóság (A.N.S.V.S.A¹⁴⁵), és jogi előírások követelményei szerint. A feldolgozott termék piaci értékesítéséhez már vállalkozási formát kell választani, és online pénztárgépet kell használni.

Az állati eredetű alaptermékek közvetlen értékesítése esetén a termelők a nyilvántartásba vételt követően, állategészségügyi igazolás birtokában, közvetlenül a végső fogyasztók részére értékesíthetik a kis mennyiségű¹⁴⁶ állati eredetű alaptermékeiket és mezőgazdasági elsődleges termékeiket, vásárokon, kiállításokon, vallási eseményeken, vagy egyéb olyan nyilvános rendezvényeken, amelyeket rendszeresen a helyi / megyei hatóságok felügyelnek az egész ország területén.

A saját háztartásukban tartott állatokból származó elsődleges állati eredetű termékeket értékesítő kisvállalkozóknak **negyedévente kell megújítania az állategészségügyi bizonyítványt.**

¹⁴² Legea nr. 145/2014 pentru stabilirea unor măsuri de reglementare a pieței produselor din sectorul agricol, <https://lege5.ro/Gratuit/gqydmjzgm/legea-nr-145-2014-pentru-stabilirea-unor-masuri-de-reglementare-a-pieteii-produselor-din-sectorul-agricol>

¹⁴³ ORDONANȚĂ DE URGENȚĂ nr. 28 din 25 martie 1999 privind obligația agenților economici de a utiliza aparate de marcat electronice fiscale, <http://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/58763>

¹⁴⁴ Legea nr. 150/2004 privind siguranța alimentelor și a hranei pentru animale, <https://lege5.ro/Gratuit/geytinbwg4/legea-nr-150-2004-privind-siguranța-alimentelor-si-a-hranei-pentru-animale>

¹⁴⁵ Autoritatea Națională Sanitară Veterinară și pentru Siguranța Alimentelor <http://www.ansvsa.ro/>

¹⁴⁶ Legea nr. 145/2014 pentru stabilirea unor măsuri de reglementare a pieței produselor din sectorul agricol, <https://lege5.ro/Gratuit/gqydmjzgm/legea-nr-145-2014-pentru-stabilirea-unor-masuri-de-reglementare-a-pieteii-produselor-din-sectorul-agricol> 2 § g. (Megjegyzés. Nincs meghatározott mennyiség, az őstermelői nyilvántartás kiállításakor agrár-szakmai szervezetnek kellene megállapítania, hogy az adott földterületen, állatállománnyal mennyit termelhet a gazda.)

Az állat-egészségügyi nyilvántartásba vételi eljárás hatálya alá tartozik:

- a) **nyerstej** - a tejkvóta szerint;
- b) **friss hal** - legfeljebb 300 kg/szállítmány a halászott halak esetében, és 50 kg/szállítmány az édesvízben kifogott halak esetében;
- c) egy nagy **vad** és 10 kis vad vadászterületenként;
- d) **madarak vagy nyúlfélék** - 10 000 db/ év
- e) **élő héjascsigák és puhatestűek** - legfeljebb 50 kg / hét;
- f) **tojás** - legfeljebb 50 tojótyúktól

A kis kapacitású vágóhíd (35/2011-es rendelet)¹⁴⁷ - megfelelő terekkel és létesítményekkel kiszámú állat fogadásra, szállásra és vágásra használható.

Kiszámú állatok - maximális száma:

- sertések, juhok vagy kecskék - 100 db / hónap;
- szarvasmarha - 20 db / hónap;
- ezek kombinációja, de legfeljebb 2,5 UVM¹⁴⁸ / nap;

IV.5.9 Szlovákia

A kis mennyiségben termelők, marginális termékelőállítók rugalmas higiéniai szabályozását már 2011-ben megalkotta Szlovákia. Lehetővé vált a feldolgozott termékek termelői előállítás és értékesítése is. Külön említést érdemel, hogy meghatározták objektíven, ki nem számít vállalkozónak, így az általa végzett értékesítési tevékenység nem minősül üzletszerű kereskedelmi tevékenységnek, ha 500 euro bevételt meg nem haladóan értékesít, valamint évente maximum 30 napot értékesíti a növényi alaptermékeit kibérelt helységben vagy piachelyen. A 360/2011 számú kormányrendelet 3) bekezdése a helyi kiskereskedelmi egység fogalmát nem km alapon, hanem logikusabban, idő alapon határozza meg (uniós rendeletnek megfelelően), azaz legfeljebb 2 órányi távolságra lévő kiskereskedelmi egységként.

A **360/2011 kormányrendelet**¹⁴⁹ 2016-ban kiegészítette és módosította a **100/2016. kormányrendelet**¹⁵⁰ (jelentősen megnövelve a kismennyiség határokat). A rendelet lehetővé teszi kismennyiségű nem állati eredetű saját termék, **saját helyiségben való feldolgozását**. A rendelet a **növényi és állati eredetű alaptermékek kis mennyiségének** közvetlen értékesítéséről és értékesítésére vonatkozó higiéniai követelményekről, valamint a **tej és tejtermékek** végső fogyasztóknak és más kiskereskedelmi létesítményeknek történő értékesítéséről szól.

¹⁴⁷ ORDIN nr. 35 din 10 august 2011 privind aprobarea Condițiilor minime de funcționare a abatoarelor de capacitate mică http://www.ansvsa.ro/download/legislatie/leg_igiena/ORDIN-nr-35_2011_22082ro.pdf,

¹⁴⁸ UVM (állategység számítás) - a 1698/2005/EK rendelet rendelkezéseinek megfelelően.

Felnőtt szarvasmarhából származó hús = 1,00 UVM;

más kategóriába tartozó szarvasmarhából származó hús = 0,50 UVM;

100 kg-ot meghaladó élősúlyú sertésekből származó hús = 0,20 UVM;

Egyéb sertésekből származó hús = 0,15 UVM

¹⁴⁹ Nariadenie vlády č. 360/2011 Z.z. Nariadenie vlády Slovenskej republiky, ktorým sa ustanovujú hygienické požiadavky na priamy predaj a dodávanie malého množstva prvotných produktov rastlinného a živočíšneho pôvodu a dodávanie mlieka a mliečnych výrobkov konečnému spotrebiteľovi a iným maloobchodným prevádzkarniam,

<http://www.zakonypreludi.sk/zz/2011-360>

¹⁵⁰ Nariadenie vlády č. 100/2016 Z.z. ktorým sa mení a dopĺňa nariadenie vlády Slovenskej republiky č. 360/2011 Z.z., ktorým sa ustanovujú hygienické požiadavky na priamy predaj a dodávanie malého množstva prvotných produktov rastlinného a živočíšneho pôvodu a dodávanie mlieka a mliečnych výrobkov konečnému spotrebiteľovi a iným maloobchodným prevádzkarniam, <http://www.zakonypreludi.sk/zz/2016-100>

A **nyers és hőkezelt tej és tejtermék marginális értékesítése** során a kiskereskedelmi létesítmény naponta legfeljebb 500 l tehéntejből, 250 l juhtejből vagy 100 l kecsketejből szállíthat végfogyasztókat ellátó kiskereskedelmi létesítményekbe olyan tej vagy tejterméket, melynek mennyisége nem haladja meg a teljes feldolgozott tej 35% -át és a heti 35% tejtermékeket, (9-10§)

Kis mennyiségű nyers **tojás** értékesíthető a termelő által a végfogyasztó részére a tojás termelés helyén közvetlenül, illetve helyi piacon legfeljebb 60db/hét, illetve a helyi kiskereskedelmi egységeknek legfeljebb 350db hetente (5§).

A 359/2011-es Kormányrendelet¹⁵¹ szabályozza az alábbiakat:

- egyes, az **állati eredetű élelmiszerek** kiskereskedelmi létesítményből más **kiskereskedelmi létesítményekbe történő értékesítése**, a kiskereskedelmi létesítmény **marginális, helyi** (maximum 2 órányi távolságra lévő) **és korlátozott tevékenysége** esetén
- a **baromfiús és a házi nyúl kis mennyiségeinek közvetlen értékesítése** és szállítása az elsődleges termelők, valamint a kis mennyiségű vadon élő vadállatok közvetlen értékesítésére közvetlenül a végső fogyasztónak vagy helyi kiskereskedelmi létesítménynek,
- a **vágóhídon kívül sürgősen (kényszer) levágott állatok húsának jelölése és a vágóhídon kívül levágott állatok kísérő okmánya.**

A rendelet szerint a **kisméretű élelmiszertermelő létesítmény szerkezeti követelményei alól kivételt lehet engedélyezni** az alábbi esetekben:

a) olyan **vágóhídnál**, ahol:

- hetente legfeljebb 30 állati egység¹⁵² vágását végzik,
- előzetes értesítést küld az illetékes hivatalnak, bejelentve az állatok levágást, hogy lehetővé tegye az ante mortem vizsgálat elvégzését, a gazdaságban vagy a vágóhídon,

b) olyan **vágóüzemnél**, ahol legfeljebb 5 tonna kicsontozott húst állítanak elő hetente.

A 7§. szerint kis mennyiségű baromfi vagy házi nyúl telep az, ahol kevesebb mint 10 000 baromfit és 2 500 nyulat tartanak évente.

IV.5.10 Spanyolország

Spanyolországban, Valencia tartományban civil szervezeti (COAG) és hatósági szoros együttműködés¹⁵³ eredményeként 2017-ben megszületett a kistermelői rugalmas szabályozást lehetővé tevő 201/2017 rendelet¹⁵⁴. A rendeletalkotás indoklása a bevezetőben maga egy jó példa, ezért ezt bemutatjuk:

¹⁵¹ Nariadenie vlády č. 359/2011 Z.z. Nariadenie vlády Slovenskej republiky, ktorým sa ustanovujú požiadavky na niektoré potravinárske prevádzkarne a na malé množstvá. <http://www.zakonypreludi.sk/zz/2011-350>.

¹⁵² a rendelet 2§-ban megadott állategység számítás alapján

¹⁵³ Köszönet Maria Carmen Chinillach Andreu-nak (Servicio de Gestión del Riesgo Alimentario. Dirección General de Salud Pública. Conselleria de Sanidad Universal y Salud Pública. G.V.) és Juan Clemente Abad (COAG) az információkért

¹⁵⁴ DECRETO 201/2017, de 15 de diciembre, del Consell, por el que se regula la venta de proximidad de productos primarios y agroalimentarios. [2018/1589], http://www.dogv.gva.es/portal/ficha_disposicion.jsp?L=1&sig=001766%2F2018

A rendelet bevezetője megállapítja, hogy a termelő, vagy a kisméretű élelmiszer feldolgozó termékeinek közvetlen, vagy rövid értékesítési csatornáin keresztül történő értékesítése a mezőgazdasági alaptevékenységet végző gazdaságok jövedelemforrás-diverzifikálásának egyik módja. Ezenkívül elősegíti a vidéki területekhez kapcsolódó mikrovállalkozások létrehozását, valamint helyi termékeket kínál a fogyasztóknak.

A rugalmas szabályozás elősegíti az életképes és fenntartható gazdaságok létrehozását, fennmaradását. A vidéki térségek gazdasági fejlődése, a helyi erőforrásokhoz kapcsolódó rendszerek több ember megélhetését biztosítja a családi gazdálkodásban. Ez kapcsolódik a hagyományos élelmiszer-kultúra megőrzéséhez is.

A fogyasztókat egyre inkább érdekli az élelmiszerek származása, az előállítás fenntarthatósága, ami elősegítheti az idényjellegű, helyi termékek fogyasztását. E rendelet célja a közvetlenül, vagy rövid kereskedelmi csatornákon a fogyasztóknak értékesített mezőgazdasági termékek és feldolgozott termékek élelmezésbiztonságának garantálása. A területi korlátozással a következőket kívánták elérni:

- Csökkentse az agrár-élelmiszeripari termékek szállításnak, és értékesítési folyamatának hosszát, és csökkentse az ebből származó költségeket a termelés és a fogyasztás érdekében.
- Cél volt a mezőgazdasági termékek hozzáadott értékének növelése, és az azokat előállító emberek jövedelemforrásainak diverzifikálása, növelése és a megélhetés támogatása.
- Ezzel hozzájárulnak a vidéki turizmus megszilárdításához és helyreállításához.
- Egyre nagyobb a társadalmi igény a termelők és a fogyasztók közötti kapcsolatok átláthatósága iránt, és arra, hogy a termékeket helyből, és környezetbarát gyakorlatokból nyerjék.

E rendelet vonatkozik:

- a) Elsődleges termelőkre, akik kis mennyiségű elsődleges terméküket közvetlenül a végső fogyasztóhoz vagy rövid értékesítési csatornákon keresztül szállítják.
- b) Kis mezőgazdasági és élelmiszer-feldolgozók, akik korlátozott mennyiségű élelmiszert dolgoznak fel, vagy csomagolnak a gazdaságban, főként magánháznál vagy munkahelyen használt helyiségekben, és termékeiket szállítják a végső fogyasztó számára, vagy rövid marketing csatornákon keresztül.

A rendeletben definiáltak több fogalmat, így a kisméretű mezőgazdasági élelmiszer-előállító fogalmát is. Ennek alapján olyan regisztrált személy, amely korlátozott mennyiségű élelmiszert dolgoz fel, kezel a saját gazdaságában, és a terméket közvetlenül végső fogyasztónak értékesíti, vagy rövid ellátási láncan keresztül Valenciái Közösség területén.

Azonban vannak olyan termék kategóriák, amelyek értékesítését a rendelet nem engedi meg, ilyen például a nyers tej, élő kéthéjú kagylók, vagy a nem engedélyezett vágóhidakon levágott házslatok húsa (kivéve a rendelet szerinti módon), halászati termékek, magok és csírák.

A feldolgozás lehetséges kismennyiségben az alábbi termékek esetében: növényi feldolgozott termékek, almabor, bor, sör, párlat, méz, méhészeti termékek, olívaolaj, kenyér, péksütemény, cukrászati termék, tészta.

Az elsődleges növényi alaptermékekre nincs mennyiségi korlátozás.

Az állati termékekre az alábbi kismennyiségek lettek többek között megállapítva:

- heti 350 db tojás
- évente 7000 hasított baromfi, vagy nyúlféle test.

A rendelet hatálya alá tartozó kis agrár-élelmiszeripari feldolgozókra, akik korlátozott mennyiségű élelmiszert kívánnak feldolgozni vagy csomagolni és forgalomba hozni, az alábbi követelmények vonatkoznak:

- Be kell jelentkezni a valenciai régió élelmiszer-ipari kislétesítményeik egészségügyi nyilvántartásába és a létesítmény előzetes engedélyét kell kérni.
- Higiéniai követelményeket és veszély-elemzést és kritikus ellenőrzési pontokon alapuló rendszereket kell alkalmazni, követve a rugalmassági kritériumokat, és az egyes termékekre vagy termékcsoportokra kidolgozott útmutatókat. A termelés és az éves értékesítés korlátait be kell tartani.
- A különféle élelmiszerekhez felhasznált alapanyagoknak mindig helyi élelmiszereknek kell lenniük, kivéve azokat az eseteket, amikor a termék kidolgozásához szükséges összetevő nem a valenciai közösségben található meg.

IV.5.11 Egyesült Királyság

Az élelmiszer biztonságért és higiéniáért felelős Food Standard Agency (FSA) 2016-ban a helyi élelmiszerbiztonsági hatóságok számára kibocsátott Angliára, Walesra és Észak-Írországra alkalmazandó iránymutatást¹⁵⁵, amely állati eredetű termékekkel foglalkozó élelmiszer létesítmények engedélyezéséről szól. Ez, többi más téma mellett, a 853/2004 EK rendelet 1(3) cikkének c), d) és e) pontjaiban írt kivételeket magyarázza, nevezetesen a kismennyiségű elsődleges termékek közvetlen értékesítését.

Az állati eredetű kismennyiségeket az alábbiakban határozták meg:

- tej: legfeljebb 24 pint nyers tejnapponta (ez körülbelül 14 liternek felel meg);
- tojás: legfeljebb 360 tojás hetente azzal a megjegyzéssel, hogy ez kivétel csak akkor alkalmazható, hogyha a termelő közvetlenül a fogyasztónak értékesít a gazdaságból, a termelői piacon, vagy házhozszállítással.
- halászati termékek: legfeljebb 25 tonna évente;
- élő kéthélyű kagylók: legfeljebb 25 tonna évente, de egyes fajtákra kifogása korlátozott.

2018. novemberében a húsokra vonatkozóan speciális működési eljárási rendet¹⁵⁶ jelentettek meg az EU Higiéniai Csomagjának végrehajtásaként. Ennek B. melléklete a 853/206 EK rendelet 13 preambulumbekzdés marginális, lokális és korlátozott kifejezését az alábbiak szerint magyarázta:

- állati eredetű termékek marginális értékesítése:
 - (i) a vállalkozás élelmiszerral kapcsolatos tevékenysége a teljes tevékenység negyedét nem haladhatja meg;
 - (ii) a friss vagy feldolgozott hús vonatkozásában (de nem vonatkozik a vad húsról) legfeljebb 2 tonna hetente, feltéve, hogy a létesítménynek saját kiskereskedelmi értékesítő boltja van és részben a saját termékeit közvetlenül végfogyasztónak értékesíti;

¹⁵⁵ <https://acmsf.food.gov.uk/sites/default/files/multimedia/pdfs/enforcement/approvalsguidance.pdf>

¹⁵⁶ <https://www.food.gov.uk/sites/default/files/media/document/meat-estab-approvals-policy-v4-final.pdf>

- Állati termékek **lokális** értékesítését végez az a létesítmény, amely a saját megyéjén belül értékesít, továbbá a szomszédos megyében vagy megyékben, azzal, hogy a létesítmény megyéjétől legnagyobb távolság a megye határtól számított 50 km-nél / 30 mérföldnél nem nagyobb; és
- **Korlátozott:** az állati eredetű termékek értékesítése bizonyos fajta termékekre vagy létesítményekre vonatkozik. Az állati eredetű termékek esetében ez a korlátozás mennyiségi és a marginális alatt írtak szerinti eredeti kiskereskedelmi egységekre vonatkozik.

Végső fogyasztónak élelmiszer lehet postai úton illetve internet útján is értesíteni. Olyan kiskereskedelmi egységeknek nem kell külön engedélyt beszerezni, hogyha jóváhagyott létesítmény mellett működnek.

V. Környezeti fenntarthatóság

Természet-, és környezetvédelem, biodiverzitás, tájfajta megőrzés, vetőmag önrendelkezés, bio gazdálkodás, agroökológia, részvételi minősítés, regeneratív gazdálkodás, megújuló energia, körkörös gazdaság. Ezek a célok, irányok, elvek egyre hangsúlyosabban jelennek meg a klímaváltozás időszakában. Ezekben a témákban a talán a legismertebb jó jogi gyakorlatokat a biogazdálkodást tanúsításáról szóló uniós rendelet.

A **biogazdálkodásra** külön jogszabály és külön EU támogatási jogcím van. A bio termékeket Uniós jog¹⁵⁷ alapján lehet csak BIO/ÖKO jelzéssel ellátni. Mivel objektív, jogszabályon alapul a minősítés, a tanúsított védjegy, a közbeszerzésnek is odaítélési szempontja, tárgya lehet. A biogazdálkodás állatjóléti és növénytermesztésre, növényvédelemre, talajelőkészítésre (pl műtrágya használat tiltott) vonatkozó szabályokat is tartalmaz. A feldolgozás során is meghatározott adalékanyagokat nem lehet használni. Ezek együttesen környezetileg fenntarthatóbb gazdálkodást és egészségesebb élelmiszert jelentek.

V.1 Élőhely megőrzés

V.1.1 Hollandia¹⁵⁸

Hollandiában a vizes élőhelyek megőrzésére a KAP támogatások együttműködésekben alapuló módszerét alkalmazzák a környezetvédelmi intézkedések keretében. Ez a módszer lehetővé teszi, hogy egy adott vizes élőhelynek alkalmas területen ennek megfelelően, egységesen kezeljék a területet a gazdák, mert csak így jutnak hozzá ehhez a támogatási formához. Ugyanakkor ez a szervezeti szerveződés lényege, hogy a gazdák nem egyénileg hívják le a támogatást, hanem szervezeti formába tömörülve. A Szervezet tartja a kapcsolatot a döntéshozókkal és a gazdákkal, segíti a gazdák adminisztrációját, ellátja az ellenőrzést és tanácsadást is folytat.

A KAP támogatások legnagyobb része Hollandiában a gazdálkodóknak folyósított kifizetésekből áll (hektáronkénti összeg, az ún. Egységes Támogatási Rendszer az 1. pilléren belül). Ez képezi a teljes KAP támogatási összeg legnagyobb részét. Az EU költségvetéséből eredő támogatások csak egy részét képezi a 2. pillérbe tartozó agrár- és környezetvédelmi intézkedések címzettjeinek folyósított összeg.

Az EU vidékfejlesztési szabályai (1305/2013/EU rendelet, 28. cikk) 2014-től lehetővé teszik az agrár-környezetvédelmi és éghajlattal kapcsolatos intézkedések csoportos alkalmazását. Az új együttműködési intézkedés a vidékfejlesztési rendeletben (35. cikk) összekapcsolja és kiterjeszti a korábban létező együttműködések. Ezenkívül az 1. pillér környezetvédelmi intézkedései lehetővé teszik a környezetvédelmi intézkedések kooperatív (szövetkezésben történő) végrehajtását.

A kormány ebben csak a közvetítő, és a szervezetekkel (egyesületekkel) köt szerződést. Az egyéni gazdálkodókkal a szervezetek kötnek majd szerződést: ez az ún. "front door – back door" (legjobb módszer, eljárás-kiskapu) elv. A szerződések magukban foglalják az egyes területeken megvalósítandó konkrét tevékenységeket és kifizetéseket az élőhely tájképi megvalósításához.

¹⁵⁷ 889/2008/EK rendelet az ökológiai termelés, a címkézés és az ellenőrzés tekintetében az ökológiai termelésről és az ökológiai termékek címkézéséről szóló 834/2007/EK rendelet részletes végrehajtási szabályainak megállapításáról.

¹⁵⁸ https://enrd.ec.europa.eu/sites/enrd/files/w12_collective-approach_nl.pdf

<https://www.bondproject.eu/wp-content/uploads/2018/06/BOND-REPOSITORY-NL-Water-Land-and-Dikes.pdf>

A kormányzat jól jár, mert – csökkennek a megvalósítási költségek (beleértve az ellenőrzést) és kevesebb a nem teljesített szerződés. A földhasználóknak is jó a rendszer, mert – az adminisztratív eljárásokat átveszi tőlük a szövetkezet (szervezet), így több idejük marad a gazdálkodásra, támogatást és tanácsadást kapnak a szervezeten keresztül, hogy milyen lehetőségeik vannak agrár-környezetvédelmi célok elérésére, továbbá szorosabb együttműködés jön létre regionálisan köztük.

A „kollektívák” szövetkezeti elvek alapján működnek, és ők képviselik a gazdálkodókat és más földkezelőket, azokat akik önkéntesen szerveződtek a mezőgazdasági természetvédelem és tájgondozás érdekében; pl. a Water Land és Dike Egyesület (Hollandiában 40 terület és kollektíva van). Az egyesület/szervezet nem rendelkezik földdel, de a mezőgazdasági tevékenységeket maga végzi el. A tagjai gazdálkodók és más földkezelők/használók, akik rendelkeznek földterülettel. A területen lévő valamennyi gazdálkodó az egyesület tagjává válhat (pl. aktív gazdálkodók, akik az agrár-környezetvédelmi intézkedések, támogatások részesei).

Hollandia azért választotta ezt a megoldást, mert a vidéki területek biodiverzitásának csökkenése csak a gazdaságok közös összefogásával állítható meg, ez lehetővé teszi, hogy egy adott vízesélőhelynek alkalmas területen egységesen kezeljék a területet a gazdák. Ez a rendszer ugyanakkor a támogatások rugalmas kifizetését tesz lehetővé, ugyanis az adminisztráció a „kollektívák” kezelésben van, és egyúttal a kifizetések lokális finomhangolására is lehetőséget ad.

V.2 Közétkeztetés

A környezetileg is fenntartható gazdálkodást a fogyasztók egyre nagyobb rétege támogatja a vásárlásával. Különösen erős a fogyasztói elvárás a gyermekek intézményi étkeztetésével kapcsolatban. Az egészséges táplálkozás igénye magától értetődő, de ez már nem csak mennyiségi, hanem minőségi elvárásokat is tartalmaz. A minőségi elvárások viszont nem csak a változatos ételeket, a megfelelő tápanyag arányokat jelentik, hanem az állatjóléti, a friss termék, a lehetőleg vegyszermentesen

termesztett, illetve bio/öko alapanyagok felhasználását is. Ezáltal az itt bemutatott példák, ugyan piacra jutás (access to market) témakörébe is tartozhatnának, mégis most a környezeti fenntarthatósági jó példák között mutatjuk be a jogi gyakorlatokat. Ma már hálózatba tömörültek azon települések képviselői, ahol helyi élelmiszerstratégiát alakítottak ki, melynek szerves része a közétkeztetés és annak ellátása helyi, bio alapanyagokkal. Milánóban, Bristolban és számos helyen Helyi Élelmiszer Stratégiát¹⁵⁹ dolgoztak ki.

A **közbeszerzéseknél** előnyben lehet részesíteni környezetvédelmi és szociális szempontokat az élelmiszerek piacán is. Ehhez több segédanyag is rendelkezésre áll, melyek közül felsorolunk párat:

¹⁵⁹ www.milanurbanfoodpolicypact.org/ és www.bondproject.eu/wp-content/uploads/2018/06/BOND-REPOSITORY-UK-Bristol-City-Food-Network.pdf

- Zöld közbeszerzés! A környezetvédelmi szemléletű közbeszerzés kézikönyve, Európai Bizottság, 2016¹⁶⁰
- Az Európai Bizottság 2019-ben új, önkéntes GPP-(zöld közbeszerzés) kritériumokat tett közzé az élelmiszerek, vendéglátó-ipari szolgáltatások és automaták vonatkozásában¹⁶¹. Ennek segítségével jelentősen csökkenthető a beszerzési terület környezeti hatása. A GPP-kritérium néhány fő célkitűzése a következő:
 - Az ökológiai termékek részarányának növelése;
 - a veszélyeztetett halak és tengeri termékek fogyasztásának elkerülése;
 - a növényi ételféleségek növekvő kínálatának előmozdítása;
 - az élelmiszer-pazarlás elkerülése és a hulladékgazdálkodás javítása;
 - az egyszer használatos eszközök, cikkek használatának elkerülése;
 - az energiafogyasztás csökkentése a konyhában és az automatában;
 - a konyhai vízfogyasztás csökkentése.
- Útmutató a szociális szempontok figyelembevételéhez a közbeszerzések során, Európai Bizottság, 2010¹⁶²

2014/23/EU¹⁶³ és 2014/24/EU¹⁶⁴ irányelvek támasztják alá azt, hogy a közétkeztetési közbeszerzés során környezetvédelmi vonatkozású koncesszióteljesítési feltételek között szerepelhet például a hulladékminimalizálás vagy az erőforrás-hatékonyság is. A közbeszerzési irányelvek szerint az előzetesen közzétett odaítélési szempont olyan tényezőkre is támaszkodhatnak, amelyek nem tisztán gazdasági jellegűek. Lehetővé kell tenni, hogy az odaítélési szempontok **környezetvédelmi, társadalmi vagy innovációval kapcsolatos szempontokat is tartalmazzanak**¹⁶⁵. Az ajánlatkérőknek csökkenő fontossági sorrendben kell feltüntetniük az odaítélési szempontokat.

Magyarországon van ugyan egészséges étkeztetést szolgáló közétkeztetési rendelet¹⁶⁶, de ez környezetvédelmi és társadalmi elemeket nem tartalmaz. Nem kezeli a vegetáriánus és egyéb reformétkezési igényeket (a diétás étkezésre szab rendelkezéseket csak). Az 52/2010 FVM¹⁶⁷ kistermelői rendelet megengedi a termelőknek a közétkeztetésbe beszállítást, valamint a közbeszerzési törvény az uniós értékhatárig engedi a helyi friss alapanyagok beszerzését közbeszerzés nélkül is. Ennek ellenére a helyi, környezetvédelmi és szociális szempontok a beszállításnál nem jutnak érvényre, az ár a mérvadó és a kis kockázatú kereskedelmi beszállítás.

Valenciában (Spanyolország) a meghatározott egészséges tápanyagbevitt előíró szabályozás mellett a környezeti, társadalmi szempontokat is beépítették a közétkeztetési rendeletbe.

¹⁶⁰ https://ec.europa.eu/environment/gpp/buying_handbook_en.htm

¹⁶¹

[https://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/190927_EU_GPP_criteria_for_food_and_catering_services_SWD_\(2019\)_366_fina_l.pdf](https://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/190927_EU_GPP_criteria_for_food_and_catering_services_SWD_(2019)_366_fina_l.pdf)

https://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/toolkit/food_GPP_product_sheet.pdf

¹⁶² http://www.kozbeszerzes.hu/static/uploaded/document/Buying%20social_hu.pdf

¹⁶³ https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=OJ%3AJOL_2014_094_R_0001_01

¹⁶⁴ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex%3A32014L0024>

¹⁶⁵ 2014/24/EU rendelet 37 bevezető pont

¹⁶⁶ a közétkeztetésre vonatkozó táplálkozás-egészségügyi előírásokról 37/2014. (IV. 30.) EMMI rendelet - http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=169011.332366

¹⁶⁷ http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=131741.342583

Az intézményi étkeztetésre is hatályos 84/2018 rendelet¹⁶⁸ lehivatkozva azokat az EU-s irányelveket (2014/23/ és 2014/24 EU irányelvek) amellyel alátámasztja azt, hogy környezetvédelmi vonatkozású koncesszióteljesítési feltételek között szerepelhet például a hulladékminimalizálás vagy az erőforrás-hatékonyság is.

A rendeletben szabályozva van a zsír-, cukor-, és sótartalom is valamint ösztönzi a friss gyümölcsök, zöldségek, a **helyi élelmiszerek és az ökológiai termékek, és az egészséges és fenntartható ételek** vásárlását.

Minimum kötelező kritériumként meghatározzák, hogy a nyertes ajánlattévő szolgáltatónak

- a) **Friss szezonális** gyümölcsöt és zöldséget legalább 40%-ban kell tartalmazzon a beszerzés.
- b) **Ökológiai** termékek a teljes beszerzés legalább 3%-t kell tartalmazza
- c) Ki kell dolgozni a **diétás** betegek igényeihez igazított menüt.

A rendelet előírja, hogy az egészséges menüknek a "mediterrán étrend" alapján készülni.

Valenciában a BOND projekt keretében látott jó példa ennek alkalmazására a CUINATUR¹⁶⁹ szolidáris közétkeztetési rendszer.

¹⁶⁸ DECRET 84/2018, de 15 de juny, del Consell, de foment d'una alimentació saludable i sostenible en centres de la Generalitat. [2018/6099] http://www.dogv.gva.es/portal/ficha_disposicion.jsp?L=1&sig=006177/2018

¹⁶⁹ <http://www.cuinatur.com/wp/>

VI. Egyéb jogi jógakorlatok

Ebben a fejezetben a BOND konzorciumi tagoktól közvetlenül vagy közvetve kapott olyan témákat adunk közre, amely az adott tagok szempontjából, vagy számára lényeges, érdekes, vagy különleges. A szociális gazdaság beleértve szociális farm témája Magyarországon van napirenden, ezzel foglalkozott a WP2.3. magyar nemzeti workshop. A norvég termőföld öröklésre vonatkozó szabály, az udal law egy úgynevezett ősi hagyomány, megismerését fontosnak tartjuk. Ugyancsak emiatt tettük közzé a norvég helyettesítési támogatásra vonatkozó szabályozást, amely a farmerek életminőségének növelését segíti elő. Romániában a commons, ugyancsak hagyományokon alapul, de ennek megóvása és fennmaradása a vidéki közösségek megtartása szempontjából igen lényeges. A valenciai huerta közösség is az több száz éves hagyományt ír le, amely a közösségi vízhasználat különleges példája.

VI.1 Szociális gazdaság, szociális farmok a közjóért

Az Európai Unió Gazdasági és Szociális Igazgatósága 2017-ben jelentette meg harmadik a CIRIEC¹⁷⁰ által készített jelentését a szociális gazdaságról. A jelentés alapján, valamint a kigyűjtött helyi élelmiszerrendszerekhez kapcsolódó és szociális gazdaság témában kiadott Európai Unió kommunikációk összevetése után állapítható, hogy a szociális gazdaság előtt álló akadályok sokban hasonlítanak a kis gazdaságok helyi élelmiszerrendszerek előtt álló akadályokhoz.

- fogalmak eltérő értelmezése;
- átláthatóság hiánya;
- nehezen férnek hozzá az uniós forrásokhoz, nem hitelképesek;
- sokféle szabályozása nehezen értelmezhető/alkalmazható a számukra;
- nem rendelkeznek elég tudással, információval és kapacitással;
- nem tudják leküzdeni a bürokratikus akadályokat;
- földhöz jutás, földhasználat nehézségei;
- alacsonyabb gazdasági hatékonyság;
- a célcsoport zömében idős, sérült, kiszolgáltatott; szakmai (sokrétű és professzionális) kompetenciák, szaktudás hiánya¹⁷¹.

A szociális farmok is a társadalom szükségleteire reagálva nyújtanak kiegészítő tevékenységként szociális szolgáltatást. Erőteljes már a care farming mozgalom Hollandiában, Olaszországban, Franciaországban, Norvégiában, Belgiumban (Flandria), Ausztriában, Németországban és Nagy-Britanniában¹⁷². Ezért a szociális farmok és a szociális vállalkozásoknak is nagy szerepük van a vidéki élet közösségi szervezésében és a gazdák diverzifikált tevékenységének elősegítésében.

Az 1991. évben elfogadott olasz szociális szövetkezeti törvényt követően mára Európában már 19 országban van a szociális gazdaságra vonatkozó szabályozás. Van, ahol külön, önálló jogintézményt állítottak fel (Franciaország, Olaszország¹⁷³, Lengyelország, Magyarország, Portugália, Spanyolország, stb.), másutt szociális vállalkozásra egy feltétel rendszert

¹⁷⁰Köztulajdonú, Szociális és Szövetkezeti Gazdaság Nemzetközi Kutató- és Tájékoztatóközpontja (CIRIEC 2017) Újabb fejlemények az Európai Unióban a szociális gazdaság terén. A CIRIEC által az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság részére készített jelentés összefoglalása. Brüsszel: European Economic and Social Committee (EESC).
<https://publications.europa.eu/hu/publication-detail/-/publication/c1f1e8e6-bd27-11e7-a7f8-01aa75ed71a1/language-hu>

¹⁷¹ CIRIEC (2017), (2016/2237(INL)), (2013/2096(INI)) , (COM(2011) 682 final), (2011/C 104/01)

¹⁷² <https://www.agronaplo.hu/hirek/szocialis-farmok>

¹⁷³ szociális szövetkezeti törvény -LEGGE 8 novembre 1991, n. 381 Disciplina delle cooperative sociali,
<https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:legge:1991-11-08:381!vig=2014-02-24>

dolgoznak ki és ezen feltételek teljesítést követően az az adott szervezetet elismerik szociális vállalkozásnak (Finnország, Olaszország¹⁷⁴, Románia, Szlovákia, Szlovénia).

Horvátországban nincs külön szociális gazdaság törvény, azonban a szövetkezetekről szóló 34/2011 törvény¹⁷⁵ alapján, a szövetkezeteknek van arra lehetősége, hogy nonprofit szervezetként működjenek, jegyeztessék be magukat. A szociális szövetkezeteket az új 2011. évi szövetkezeti törvény 66 §-a nevesít, speciális tevékenységük alapján, azonban nincs különleges jogállásuk, illetve nincs külön nyilvántartásuk. A szociális szövetkezetet esetében is (sok közöttük munkaintegrációs szociális vállalkozás) non-profit szervezetként be lehet jegyeztetni. És mint ilyen nonprofit szervezetekként jogosultak a nonprofit szervezeteknek szánt támogatásokra (például a nemzeti lottóalap támogatásai). A nonprofit szervezetek általában mentesülnek a nyereségadó alól is.

Magyarországon sincs még szociális gazdaságra vonatkozó törvény, viszont Horvátországhoz hasonlóan a szövetkezeti működés¹⁷⁶ speciális for-profit formája a szociális szövetkezet. A szövetkezeti törvény indokolása kimondta, hogy a szövetkezet a szociális piacgazdaság része, amely különbözik az állami és a tőkés piaci szektortól. *„A szociális szövetkezet célja a hátrányos helyzetben lévő tagjai számára munkafeltételek teremtése, valamint szociális helyzetük javításának egyéb módon történő elősegítése.”* Vitatott a szociális szövetkezetek tagságnak összetételére hozott 2017. évi törvény módosítás, mely megszabja, hogy a szociális szövetkezet minimálisan megkívánt hét tagjai között – a természetes személyeken kívül – lennie kell legalább egy helyi önkormányzatnak vagy nemzetiségi önkormányzatnak, illetve ezek jogi személyiségű társulásának, vagy a jogszabályban meghatározott karitatív tevékenységet ellátó közhasznú jogállású szervezetnek. A magyar szabályozás lehetővé teszi, hogy a szociális szövetkezet tagja úgynevezett tagi munkavégzésre irányuló jogviszonyt létesítsen szövetkezettel. Egyes vélemények szerint ennek megteremtésével a magyar jogalkotó speciálisan a közfoglalkoztatásban résztvevők jövedelemszerzését hivatott támogatni, részükre többek között speciális adó és járulékkedvezmények vehetők igénybe.

Áttekintve néhány ország szociális gazdaságra vonatkozó szabályozását, néhány említésre méltó szabályt adunk közre:

A szociális gazdaságra vonatkozó szabályok az újabb csoportja van kialakulóban, amely a szociális gazdaságot tágabban, a szolidaritási, illetve a közjó gazdaság részeként határozza meg.

A szociális vállalkozások hagyományosabb formáiban két féle szabályozási modellt találtunk: Az egyik, amely kizárólag a munkaintegrációra vonatkozó tevékenységet ismeri el szociális vállalkozási tevékenységnek, míg a másik modell a közérdeket szolgáló bármely tevékenységet. A szélesebb tevékenységi kört engedő szabályozások közül Szlovéniában¹⁷⁷ a megújuló energiaforrások használatának és a zöld gazdaság fejlesztését támogató tevékenység is lehet egy szociális vállalkozás tevékenysége. Romániában pedig szociális vállalkozási tevékenység a hagyományőrző tevékenység is.

¹⁷⁴ szociális vállalkozásokról szóló törvény - Legislative Decree of 24 March 2006, no. 155 on impresa sociale, <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:decreto.legislativo:2006-03-24:155!vig=>

¹⁷⁵ Zakon o zadrugama NN 34/2011 (764) https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2011_03_34_764.html

¹⁷⁶ 2006. évi X. törvény, http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=101963.370202

¹⁷⁷ Zakon o socialnem podjetništvu (Uradni list RS, št.20/11,90/14 – ZDU-1I in 13/18), <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO6175>

VI.1.1 Olaszország / Szociális gazdaság a mezőgazdaságban

Olaszországban született meg Európában az első szociális vállalkozásra vonatkozó szabályozás, a szociális szövetkezeti törvény¹⁷⁸, majd ezt követte 2006-ban a szociális vállalkozásról szóló törvény¹⁷⁹. A tanulmány alaptémája szempontjából azonban a legjelentősebb a 2015. évben született a szociális mezőgazdaságra vonatkozó törvény¹⁸⁰.

A törvény kifejezett célja, hogy a mezőgazdasági vállalkozások többfunkciós tevékenységét mozdítsa elő, az egyének, a családok és a helyi közösségek részére, különös tekintettel a vidéki területeken. Szociális mezőgazdasági tevékenységet a magánszemély gazdák, illetve mezőgazdasági társult vállalkozások, valamint szociális szövetkezetek folytathatnak. A hagyományos munkaintegrációs tevékenység mellett számos egyéb tevékenység végzése is szociális gazdasági tevékenységnek minősül. Ilyenek a helyi közösség részre végzett a mezőgazdasági tevékenységhez kötődő szociális és egyéb szolgáltatások, amelyek nemcsak a szociális és munkaintegrációt illetve egészségügyi rehabilitációt segítik elő, hanem lehetnek rekreációs célúak, valamint a mindennapi élethez szükséges tudást adnak át. Továbbá ilyen tevékenység még a környezetvédelmi és élelmiszerekkel kapcsolatos oktatás, a biodiverzitás megőrzésével kapcsolatos tevékenységek, a régióra vonatkozó ismereteinek terjesztése szociális és oktatási gazdaságok keretében, amelybe beletartozik óvodás gyermekek, valamint a társadalmi, fizikai és pszichés nehézségekkel küzdő emberek számára történő foglalkozások tartása. Mindezekre a tevékenységek (kivéve a munkaintegrációs tevékenységet) mezőgazdasági kiegészítő tevékenységnek minősül. Ugyanez vonatkozik azokra a szociális szövetkezetekre, amelynek a mezőgazdasági tevékenységből származó bevétele meghaladja a teljes bevétel 30 %-át. A szociális mezőgazdaságot végzők előnyt élveznek az iskolai és kórházi közétkeztetési pályázatokon, bizonyos termőföldek esetében elővásárlási és előbérleti joguk van

VI.1.2 Norvégia / Szociális farmok

A gazdálkodó számára a szociális farmszolgáltatás kiegészítő tevékenységet jelenthet a farmon. A gazdálkodók kialakították erre saját szövetkezetüket és közös elnevezés (brand) alatt biztosítják a zöld gondoskodási szolgáltatás szervezését, ellenőrzését, minőségét biztosítását (Inn på tunet). A szolgáltatás részét képezi, azaz nem minősül külön szállásadási tevékenységnek a gondozottak elszállásolása. A

szolgáltatást igénybe vevő és fizető általában egy önkormányzat. A gazda által nyújtott szociális farm szolgáltatás után keletkezett adózandó bevétele a gondozottak után fizetett szolgáltatási díj, de az általuk előállított "természetbeni" haszon nem képez a gazdánál adóalapot.

A szolgáltatást igénybe vevők nem vesznek részt a „szokásos” élelmiszer termesztésben, előállításban. Amennyiben mégis, az a gazdálkodó felelőssége, hogy betartsa szabályokat és a minőségirányítás szabályainak megfelelően történjen a termelés.

¹⁷⁸ Law, 8 November 1991, no. 381, on cooperative sociali, <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:legge:1991-11-08:381!vig=2014-02-24>

¹⁷⁹ Legislative Decree of 24 March 2006, no. 155 on impresa sociale, <https://www.normattiva.it/uri-res/N2Ls?urn:nir:stato:decreto.legislativo:2006-03-24:155!vig=>

¹⁸⁰ <https://www.gazzettaufficiale.it/eli/id/2015/09/8/15G00155/sg>

VI.1.3 Románia

Romániában a 2019/2015¹⁸¹ számú szociális gazdaságról szóló törvényben érdekesnek tartjuk még azt a rendelkezést, amely szerint azt a vállalkozást ismerik el szociális vállalkozásnak, amely betartja a méltányos bérezés elvét, azaz az 1:8 arányt. Egy egység alkalmazotti fizetésnél nem lehet magasabb a vezetők fizetése, mint az egységnyi fizetés nyolcszorosa.

VI.1.4 Spanyolország

Spanyolország egyik tartományának, Valenciának¹⁸² 2017. évben megszületett szabályozása a közjó gazdaságot így határozza meg: „*egy stabil társadalmi-gazdasági rendszer kialakításának modellje, amely egy etikus és fenntartható piaccgazdaságot fejleszt, ugyanazon alapvető és alkotmányos értékek alapján, amelyek egyetemesen elismertek: méltóság, szolidaritás, ökológiai a fenntarthatóság, a társadalmi igazságosság, az átláthatóság és a demokrácia*”. Ebben a fenntartható gazdaság: növekedés, amely összehangolja a gazdasági, társadalmi és környezeti fejlődést egy versenyképes gazdaságban, elősegíti a minőségi foglalkoztatást, az esélyegyenlőséget és a társadalmi kohéziót, és garantálja a környezet tiszteletben tartását és a természeti erőforrások ésszerű felhasználása a jelenlegi nemzedékek igényeinek kielégítése érdekében, anélkül hogy veszélybe sodorná a jövő generációk saját igényeik kielégítésének lehetőségét. A szociális vállalkozásoknak hivatalosan akkreditált ellenőrzésnek és értékelésnek kell megfelelni, amelynek célja a gazdálkodó egység által a fenntarthatósági jelentésben megadott, a társadalmi felelősségvállalás és fenntarthatóságra vonatkozó adatok ellenőrzése.

A spanyol alkotmány 128. cikkéhez kapcsolódik a közjó gazdasága, amely szerint "*az ország teljes vagyonának különböző formái (...) másodlagosak az általános jószághoz képest*". A szociális gazdaságról szóló Spanyolországi szociális gazdasági törvény¹⁸³ kedvezményeket biztosít az önfoglalkoztatóknak és a szociális vállalkozásoknak a foglalkoztatás önfoglalkoztatás segítése érdekében, A minőségi és stabil munkahelyteremtés érdekében a támogatás (kedvezmény) segíti a sajátos körülményeik miatt nagyobb nehézségekkel küzdők munkaerő-piaci beilleszkedést. Segíti azokat is akik a társadalmi kirekesztés veszélyének vannak kitéve.

VI.1.5 Szlovákia

Szlovákiában a szociális gazdaságról szóló törvény 2018-ban fogadták el¹⁸⁴. Ennek 5 § úgy fogalmaz, hogy szociális vállalkozás az, amely mérhető pozitív társadalmi hatást fejt ki. A rendelkezés szerint a pozitív társadalmi hatás a non-profit alapon való működés. Ugyanakkor figyelemre méltó az, hogy a Kereskedelmi Törvényben¹⁸⁵ a vállalkozások meghatározását (2 §) is módosították: hagyományos nyereség érdekelt tevékenység mellé beemelték a szociális

¹⁸¹ 219/2015 törvény a szociális gazdaságról, (LEGE Nr. 219/2015 din 23 iulie 2015 privind economia socială, http://www.mmuncii.ro/j33/images/Documente/Munca/DO-legislatie/20170922_L219-2015.pdf, és végrehajtási rendelet (Hotărârea nr. 585/2016 pentru aprobarea Normelor metodologice de aplicare a prevederilor Legii nr. 219/2015 privind economia socială, http://www.mmuncii.ro/j33/images/Documente/Munca/2016/HG_585_2016.pdf)

¹⁸² 2/2017 rendelet, http://www.dogv.gva.es/datos/2017/02/06/pdf/2017_902.pdf

¹⁸³ 5/2011 törvény <https://www.boe.es/buscar/pdf/2011/BOE-A-2011-5708-consolidado.pdf> és 31/2015 törvény <https://www.boe.es/boe/dias/2015/09/10/pdfs/BOE-A-2015-9735.pdf>

¹⁸⁴ Zákon č. 112/2018 Z.z. Zákon o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov, <http://www.zakonypreludi.sk/zz/2018-112>

¹⁸⁵ Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník. <http://www.zakonypreludi.sk/zz/1991-513>

vállalkozási tevékenységet is, mint olyan vállalkozási tevékenységet, amelynek mérhető pozitív társadalmi hatása van.

Szlovákiában 2019. január 1-től a bejegyzett szociális vállalkozások csökkentett, 10%-os áfa-kulccsal értékesíthetnek.¹⁸⁶

VI.2 Norvégia - udal law

Norvégiában a termőföld törvény, az amúgy is kevés mezőgazdasági tevékenység folytatására alkalmas földterület elaprózódásának elkerülése érdekében az egye örökös (udal law) - lehet nő vagy férfi - szabályt alkalmazza.

A spekuláció ellen védelmet ad a család ősi joga és a garantált földárak is. E mellett a gazdaságok mérete is korlátozva van.

Udal law (allodiális jog): Ha egy család tulajdonában álló föld eladásra kerül, a vevőnek ehhez szüksége van a hatóság engedélyére. Ha egy farmot egy családon belül értékesítenek, a hatóság engedélyére nincs szükség, de a vevő köteles legalább 5 évig a farmon élni és biztosítani a mezőgazdasági föld megfelelő használatát. A föld eladása hatóságilag szabályozott áron történhet. Az árnak a gazdálkodásból származó lehetséges bevételhez kellene igazodnia, és meg kell előzni azt, hogy a farmot egy pénzügyi befektetés tárgyaként kezeljék.¹⁸⁷

Ha egy családi föld eladásra kerül, az allodiális joggal (földtulajdon jogával) rendelkező családtag 6 hónapon belül bejelentheti föld visszavásárlási igényét. Ha egy családtag sem jelentette be föld visszavásárlási igényét, azon a földön már nincs allodiális jog. Az új tulajdonos családja ezt a jogot 20 év múltával szerezheti meg. Időközben a földet eladhatják, örökölhetik, mint bármely más tulajdont.

A föld/gazdaság öröklése családon belül csak egy örökös részére lehetséges (nemtől függetlenül).

Helyettesítési támogatás:¹⁸⁸

A gazdálkodást egyre kevesebben választják még Norvégiában is hivatásul. Ennek több oka van, melyek közül az egyik, hogy a gazdálkodás állandó jelenlétet, sok esetben erős fizikai munkát kíván. Nincs hétvége, nincs szünidő. Ezen próbált meg változtatni Norvégia az üdülési és szabadidős támogatással. Ez egy olyan visszatérítési rendszer, amely megkönnyíti az állattenyésztők számára, hogy elmelessenek üdülni és rendelkezzenek szabadidővel. A támogatás célja, hogy megkönnyítsék a bérelt munkaerő megfizetését. A rendszereknek hozzá kell járulniuk a Parlament által meghatározott „aktív és fenntartható mezőgazdaság célkitűzéshez.

VI.3. Románia - Közbirtokosság

A közbirtokosság főként erdőgazdálkodás, legelőhasználat esetén van jelen ma Romániában.

„A Közbirtokosság, mint tulajdon forma, Románia történelmi kincsének része, és ezáltal garantált, oszthatatlan és elidegeníthetetlen”, mondja ki a 46/2008 számú Erdőrendtartási Törvénykönyv¹⁸⁹ 95.számú cikkelye.

¹⁸⁶ Zákon č. 222/2004 Z. z.Zákon o dani z pridanej hodnoty, <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2004-222>

¹⁸⁷ <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1974-06-28-58>

¹⁸⁸ <https://lovdata.no/dokument/SF/forskrift/2014-12-19-1817>

A magántulajdon és a köz(állami) tulajdon között helyezkedik el a fogalom.

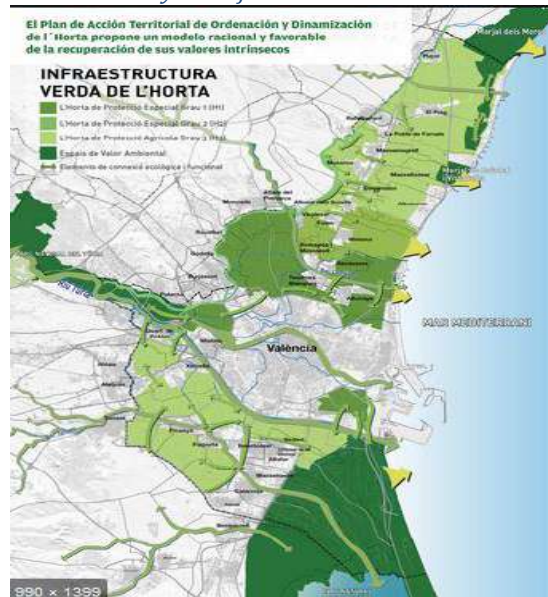
Az obstea erdészeti közbirtokot menedzselő intézmény, szervezet. A döntéseket a falugyűlésen a lakosok demokratikus, többségi szavazással hozzák. Két formája ismeretes,

- (i) amikor az erdő az egész helység tulajdonát képezi, minden lakónak egyforma szavazati joga van, és
- (ii) az eltérő tulajdoni hányad mentén, eltérő szavazati súlyú működés.

VI.4 Valencia – huerta

Spanyolország dél-keleti részén, a Földközi-tengerhez közel helyezkedik el València, illetve Murcia városok mellett két különleges spanyol, mediterrán *huerta*, azaz gyümölcsöskert. Mindkét *huerta* öntözőrendszere egy-egy termékeny, de száraz klímájú folyóvölgyet tesz művelhetővé, melyen virágzó mezőgazdasági kultúra – főként zöldség és gyümölcsstermesztés – működik évszázadok óta. València városa mellett a mórok építették ki a Turia folyó vizére az öntözőrendszert, ami azóta is hasonlóképpen működik. A folyó vizét nyolc főcsatornába emelik ki vízikerekekkel, amelyek 138 alcsatornára bomlanak és biztosítják, hogy még a csatornától legtávolabbi parcellák is kapjanak vizet¹⁹⁰.

6. ábra: System of Huerta in Valencia.

Forrás: <http://www.upv.es/contenidos/CAMUNISO/info/U0549942.pdf>

A Vega València-i Vízelosztó Törvényszék az egyik legrégebb óta működő igazságügyi intézmény Európában. Ma is meghatározó struktúrája a mórok idején alakult ki, feltehetően i.sz. 960 körül.

A Vega València-i Vízelosztó Törvényszéket és a murciai Jó Emberek Tanácsát Spanyolország 1978-ban elfogadott Alkotmányának 125. cikke¹⁹¹ a nép igazságszolgáltatásban való részvételének egyik formájaként ismeri el. Ennek alapján a bírói hatalomról szóló organikus törvény 19. cikke¹⁹² a szokásjog alapján működő bíróságok között említi ezeket.

¹⁸⁹ Legea nr. 46/2008 privind Codul Silvic, <https://lege5.ro/Gratuit/g42dmmjzgy/legea-nr-46-2008-privind-codul-silvic>

¹⁹⁰ History of The Water Court. Tribunal de Las Aguas de la Vega de València. <https://www.tribunaldelasaguas.org/en/el-tribunal-ing/historia-ing>

¹⁹¹ <https://www.parlamento.pt/Legislacao/Paginas/ConstituicaoRepublicaPortuguesa.aspx>

¹⁹² Corrección de errores a la Ley 4/2007, de 16 de marzo, de Patrimonio Cultural de la Comunidad Autónoma de la Región de Murcia, http://noticias.juridicas.com/base_datos/CCAA/mu-14-2007.html

7. ábra: öntözéses földművelés Huerta rendszerrel

Forrás: <https://www.hortaviva.net/en/we-say/what-is-la-huerta/>

A Vega València-i Vízelosztó Törvényszék València területén illetékes. Nyolc tanácsosból (*sindicós*) áll, akiket a Valènciai Huerta öntözési joggal rendelkező földtulajdonosai demokratikusan választanak maguk közül. A törvényszéket a tagok közül választott elnök (*sindico presidente*) vezeti, munkáját titkár segíti. A törvényszék hatáskörébe tartozik a víz igazságos elosztása a mezőgazdasági földek tulajdonosai között, az öntözési joggal rendelkező földtulajdonosok vitáinak megoldása és az öntözési előírások megszegése esetén szankciók kivetése. Kizárólag főállású földművesek lehetnek tagjai. A törvényszék hetente ülészik, tárgyalásain azonnal határozatot hoz, ami ellen nem lehet fellebbezni¹⁹³.

8. ábra A Vízelosztó törvényszék

Forrás: <https://www.tribunaldelasaguas.org/en/el-tribunal-ing/historia-ing>

¹⁹³ History of The Water Court. Tribunal de Las Aguas de la Vega de València. <https://www.tribunaldelasaguas.org/en/el-tribunal-ing/historia-ing>

A. Meenakshi: ...And ancient wisdom prevails. The València water tribunal has stood strong for a thousand years; will modern-day pressures crush its influence? Sunday 07 June 2015. DownToEarth <https://www.downtoearth.org.in/coverage/in-twilight-zone-14762>

Hasonló célokat szolgál a murciai Jó Emberek Tanácsa. Tagjai az elnök, a titkár és öt szavazattal bíró tag. Ez a Tanács is hetente egyszer tart ülést és még aznap, vagy legkésőbb a következő tárgyalási napon meghozza az ítéletet. A határozatokat azonnal, egyszerű többséggel hozzák, egyenlő számú szavazat esetén az elnöki szavazat dönt. Ítéletei véglegesek, jogerősek és végrehajthatók¹⁹⁴.

A valènciai és murciai *huerta* több száz év után, a 20. század második felében kezdett el hanyatlani. Valènciában, a Turia folyón létesített gát miatti biztonságosabb vízutánpótlás, az öntözési technológiák modernizációja a helyi önszerveződés által működtetett több száz éves csatornarendszer és a döntőbíróságok szerepét csökkentette. València és Murcia városok valamint az infrastruktúra (utak, vasutak) koordinálatlan terjeszkedése miatt sok föld elveszett a művelés számára. A gazdálkodás jövedelmezősége csökkent, így egyre többen adják fel e tevékenységet. Mindezek miatt a valènciai és murciai *huerták* területe drasztikusan csökkent¹⁹⁵. Az egyedi kulturális, környezeti, gazdasági értékek védelmében 2018-ban a Valènciai Huertáról szóló törvényt¹⁹⁶ fogadtak el, mely számos eszközzel kívánja a további területvesztést és hanyatlást megakadályozni¹⁹⁷.

¹⁹⁴ Specialised courts – Spain – European e-Justice Portal. https://e-justice.europa.eu/content_specialised_courts-19-es-maximizeMS-en.do?member=1

¹⁹⁵ J. Romero & C. Melo: Spanish Mediterranean Huertas: theory and reality in the planning and management of peri-urban agriculture and cultural landscapes. Sustainable Development and Planning VII. WIT Transactions on Ecology and The Environment, Vo l 193. 2015 WIT Press. DOI:10.2495/SDP150501. p. 585-595 <https://www.witpress.com/elibrary/wit-transactions-on-ecology-and-the-environment/193/33876>

Arancha Muñoz Criado: The Protection Plan for the Valèncian Huerta. CONFERENCE METROPOLITAN LANDSCAPES. Ecology and sustainability, 10-11 NOV 2009. http://www.serralves.pt/documentos/conf_paisagem/Arancha_Munoz_com.PDF

A. Meenakshi: ...And ancient wisdom prevails. The València water tribunal has stood strong for a thousand years; will modern-day pressures crush its influence? Sunday 07 June 2015. DownToEarth <https://www.downtoearth.org.in/coverage/in-twilight-zone-14762>

¹⁹⁶ LEY 5/2018, de 6 de marzo, de la Generalitat, de la Huerta de València [2018/2459] - http://www.dogv.gva.es/portal/ficha_disposicion.jsp?L=1&sig=002588%2F2018

¹⁹⁷ . L. Miralles I Garcia: New policies for the management of periurban agricultural spaces. The case of L'Horta de València (Spain). Int. J. of Design & Nature and Ecodynamics. Vol. 13, No. 4 (2018) 361-372. 2018 WIT Press. DOI: 10.2495/DNE-V13-N4-361-372. <https://www.witpress.com/elibrary/dne-volumes/13/4/2347> Letöltés: 2019.10.13.

Cerrada-Serra, P., Ortiz-Miranda, D. & Arnalte-Alegre, E. (2016) 'Local' level analysis of FNS pathways in Spain. Exploring two case studies: 'New initiatives of peri-urban agriculture' and 'Food and Nutrition Security in remote rural areas'. TRANSMANGO: EU KBBE.2013.2.5-01 Grant agreement no: 613532. <http://www.transmango.eu/userfiles/update%2009112016/reports/8%20spain%20report.pdf> Letöltés: 2019.10.13.